గోపదంపతులు

Acc.

(చరిత్రాత్మకనవల)

గ్రంథకర్త:
వింజమూరి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు

ప్రాకిస్టు:
పెదమల్లు శ్రీరాములు
సింహా బుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.
1954 వెల రు 1-8-0

గోపదంపతులు

గ్రంథకర్త.

వింజమూరి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు.

ప్రకాశకులు.

కర్రా అచ్చయ్యా అండు సన్సు

రాజమహేంద్రవరము.

1928

[మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు]

శ్రీ సీతారామాంజనేయ ముద్రాక్షరశాల యందు

ముద్రింపబడియె

రాజమండ్రి.

గోపదంపతులు.

౧ ఆకర్షణము.

ఆంధ్రదేశమునఁ జిరకాలమునుండి చారిత్రప్రాముఖ్యము వహించిన పట్టణములలో విశాఖపట్టణ మొకటి. దానికి రెండు కోసులదూరమున గోపాలపట్టణమను చిన్నగ్రామము గలదు. ఆగ్రామముగుండఁ జెన్నపురినుండి కలకత్తాకుఁబోవు ఇనుపదారి పోవుచున్నది. అదిరుగ్రామమేయైనను దానిసమీపమందున్న చిట్టడవులలోనికలప చింతకాయ మున్నగు వస్తువుల యెగుమతికొంతయందుజరుగుచుండును. కావున,నందొక రైల్వేస్టేషను నిర్మింపఁబడియున్నది. అది విజయనగర సంస్థానములోని పల్లెకావునఁ దఱుచుగాఁ దత్సంస్థానోద్యోగులు వచ్చుచుందురు. వారిలో నొకరిద్దఱందే కాఁపురముందురు. ఇనుపదారి దానిగుండఁబోవుటచేఁ దత్సంబంధోద్యోగులును గొందఱుందురు. అప్పుడప్పుడాప్రాంతములఁ బ్రయాణము సేయు వర్తకుల నరికట్టి పాటచ్చరులు కొందఱు బాధించుచుండుటయుఁ గలదు గావున, నందుఁ గొందఱు రక్షకభటులును దదధికారులు కొందఱునుగాఁపురముచేయుచుందురు. వీరుగాక కరణకరణకప్రభృతులే యందఱి ఘనుల సంఘములోఁ జేరియుందురు.

1914 సంవత్సరమున గోపాలపట్టణపు రైల్వేస్టేషను నకు ఆర్మోగముపిళ్ళగారను తమిలదేశస్థుఁడొకడు మాష్టరుగా నుండెను. అతఁడు మిగులఁ బూర్వాచారపరాయణుఁడు, ప్రజ్ఞావంతుఁడు. అతనిభార్య సుందరమ్మాళు భర్త కనుగుణ వర్తినియైయుండును. వారి మతము శైవమతము. వారు తఱుచుగాఁ దమదేశాచారముల ననుసరించి యేవియో యుత్సవములు చేసికొనుచుందురు. ఆయుత్సవ దినములలో నింటఁ బిండివంటలు మెండుగాఁజేసికొని బంధుమిత్రాళితో భుజించుచుఁ దమకుఁ బరిచితులగు తద్గ్రామస్థులం గొందఱినిఁ గూడ విందునకు రమ్మని పిలిచి యాదరించుచుందురు. సుందరమ్మ వితరణము చవిఁజూడని స్త్రీలాజనపదమందు లేరు.

ఆగ్రామమున గొల్లలసంఖ్యయెక్కువ. వారిలో ఆవుల యప్పలస్వామి యనఁబడువాఁడుమేటి. వానిభార్య గంగమ్మ వానికన్నివిధముల ననుకూలవతియై వర్తించుచుండును. ప్రజాయాపతులు పాలవర్తకము చేయుచుందురు. అక్కడనున్న యుద్యోగులకెల్లఁ బాలును బెరుఁగును గంగమ్మయే యమ్ముచుండును. కొందఱు గొల్లలు అప్పలసామి యింటికివచ్చి పాలు పెరుఁగులు విరివిగాఁ గొని విశాఖపురికిఁ గొనిపోయి మరల నమ్ముకొందురు. ఈవర్తకములో నప్పలసామికాని యతనిభార్యగాని ప్రజల నేమియు మోసముచేసి యెఱుఁగరు. పాలలో నొక్క నీళ్ళచుక్కయైనఁ గలుపరు; పెరుఁగులోఁగూడ నెట్టి కల్తీయు లేకుండును. ఇట్టులుండుటచే వారికి విశేషధనము

మిగులక సుఖజీవనము చేయుటకు మాత్రము మిగులుచుం డును. అప్పలసామియు గంగమ్మయు బలముగలవారగుటచేత దినమునకు మూఁడునాలుగుసేరుల పాలు తాగుదురు.

ఆయేఁటఁ దమిళుల యుగాదిపండుగువచ్చెను. నాఁడు స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింట మరల నుత్సవము జరుగనున్నది. వారినెయ్యురెందఱో విందారగింప రానున్నారు. దక్షిణదేశ మునఁ బాలతోఁ జేసికొను పిండివంటలెన్నియో వారు చేసి కొన నిశ్చయించికొనిరి. గంగమ్మను నాల్గుకుంచముల క్షీరము లను దెమ్మని వారు నియమించిరి. సూర్యోదయమగుసరికి గంగమ్మ తనపసులకాపరులచే నాపాలుపట్టించుకొని మాష్టరు గారిగృహమునకేఁగెను. సుందరమ్మ గంగమ్మనుజూచి యత్యా నందముతో శుభ్రముగాఁ దోమిన పాత్రలనుదెచ్చి పాలనుబో యించుకొని వానిస్వచ్ఛతకు నిర్దుష్టతకును నెంతో మెచ్చుకొ నెను. గంగమ్మ తన యమాయకత్వమును వెల్లడించు న నించుక మాటాడి చెన్నపురిలోని పాలప్రకులరీతి యెట్లుండు నని సుందరమ్మనడిగెను.

సుంద—మా చెన్నపట్టణములో నింగ్లకావులను దీసి కొనివచ్చి పాలు పిదికియిత్తురు. మోసముచేయువారు తక్కువ గానుందురు. పాలెదుటఁ బిదుకకున్నచో నీళ్ళు గలుపకమాన రు. కాని మాయూరిపాలు నీవిచ్చుపాలంత రుచ్యములుగావు.

గంగ—పాలలో నీళ్ళు గలుపనప్పుడు వాని రుచియేల

చెడును? నమ్మకముగా నిచ్చినప్పు డక్కడిపాలుసైతము నే నిచ్చు పాలరుచినే పొందియుండవలెను గదా?

సుంద—పాలరుచి యావులుతిను మేతనుబట్టికూడ నుండును గదా? ఇక్క డ మీగోవులకు మంచిపచ్చికమేత గలదు. చిట్టుపొట్టులు మీరు పెట్టునట్టులు వారు పెట్టరు. మీరు పశువుల కిడునాహారములోఁగల సత్తువ వారిచ్చు నాహారములో లేదు. అక్కడి యావులలో విశేషసంఖ్యలు ఆస్ట్రేలియా మున్నగు పరదేశములనుండి వచ్చునవే. అవికుంచముల కొలఁది క్షీరములనొసంగును. కాని యందు మన దేహమున కుపయోగించు వస్తుచయము చాల తక్కువగానుండును.

గంగ—అమ్మా! ఆయావులకు మనయావులకు రూపములో భేదముండునా?

సుంద—రూపములోను భేదముగలదు. అరుపులలోను భేదముగలదు. అవి యిక్కడి గోవులవలె నంబారవములుచేయవు. కీచుకంఠములతోఁ గోయనికూయును. వాని దేహము లిచ్చటివానికంటె నురివులుగానుండును. వానిమొగములలో లక్ష్మీకళ తక్కువగా నుండును.

గంగ—అమ్మా! చెన్నపట్టణము చాలపెద్దది కాఁబోలును?

సుంద—గంగమ్మా! పెద్దదని నెమ్మదిగానందువా? విశాఖపట్టణము చూచితివిగదా? దానికిఁ బదంత లుండును.

అక్కడనొకపేటలోనుండి మఱియొకపేటకుఁ బోవుటకునినుపదారులగుండఁబోవు బండ్లు „ట్రాముమ్సు" అనఁబడునవి గలవు. „మోటారుబస్సు"లకు లెక్కయేలేదు.

గంగ—అమ్మా! నేనాట్రాముబండ్లెప్పుడును జూడలేదు. అవికూడ రైలుబండ్లవలెనేయుండునా? వానిలోనుండి పొగవచ్చునా?

సుంద—అబ్బే! అవిరైలుబండ్లలాగున నావిరిచేనడుపఁబడవు. వానికి „ఎలక్ట్రిసిటీ" యనఁబడు నొకదివ్యశక్తి యాధారమైయున్నది. ఆశక్తిచేతనే పట్టణమంతయుఁ గాంతివంతమగుదీపికలచేఁ బ్రకాశించుచుండును. నగరములోని దీపములన్నియు నొక్కసారియే వెల్గింపఁబడునుజుమీ!

గంగ—సుందరమ్మగారూ! నేనాముచ్చటలన్నియుఁ జూచి మఱి చనిపోవలెనని కోరుచున్నాను. నాకోరికయీడేఱునో లేదో! విశాఖపట్టణములో గొప్పవారియిండ్లఁ బెండ్లిండ్లలో వెలిఁగింపఁబడుగ్యాసులైట్లకన్న నచ్చటిదీపములెక్కవకాంతితో నుండునా? అక్కడిబజారు మిగుల బాగుగనుండునుకాఁబోలు!

సుంద—గంగమ్మా! చెన్నపట్టణము వెళ్లుటయెంతపని! మీకొకనెలలోవచ్చునాదాయము వ్యయము చేసికొందురేని, మీదంపతులు ఆపురికిఁబోయిచూచిరావచ్చును. నీవుచూచిన గ్యాసులైట్లకాంతి యక్కడి యెలక్ట్రిక్‌లైట్ల కాంతిలోనాల్గవవంతైననుండదు. ఇఁకనచ్చటి బజారు మిక్కిలియానందదాయకముగానుండును. ఈరాష్ట్రములోఁగలవిన్నాణపువస్తువుల

లో మేలైనవానినెల్ల నందుఁజూడవచ్చును. నీవాపురమును జూచుట కంతగానిచ్చింతువేని రాఁగల డిశంబరునెలలో మేము వెళ్లునపుడు నిన్నుఁదీసికొని వెళ్ళెదములే. ఆనెలలో ,,పార్కు ఫేర్,, అనఁబడు గొప్పసంతజరగును. దానినిజూపి నీముచ్చటదీర్తును లెమ్ము. మాకు,,టిక్కెట్టు"లక్కఱలేదు. కావునఁ మాతోఁబాటు నీవును రావచ్చును. మాయింటనే భోజనము చేయుచు నీవుందువు. నేనే స్వయముగా నీకావింతలన్నియుఁ గనఁబఱుతును.

గంగ—అమ్మా! తప్పకవత్తును. ఒకగిత్తనమ్మి యా సొమ్ముతో బయలుదేఱుదును. వింతసరకులేవైననున్నఁ గొని తెత్తును. నేనీపల్లెటూళ్ళ వెంబడినుంటినిగాని, మాపెద్దలు చెన్నపట్టణములోనేయుండెడివారు. మాతాత కొన్నాళ్లు చెన్న పట్టణములో నెలకు రు500ల జీతముమీఁదఁ బనిచేసినాఁడు. మాతండ్రికాలములో మాసంసారమంతయుఁ జితికిపోయినది. మాయమ్మకుఁ దినుటకుఁ దిండికూడలేనియవస్థ గల్గినది.

సుంద—అవునఁట. నీమగఁడాకథయంతయు నొక సారి చెప్పియున్నాఁడు. లక్ష్మి చంచలగదా! బండ్లోడలు నోడలుబండ్లునగునుగదా! అదృష్టముబాగుగనున్న నీవుమరల గొప్పదానవగుదువు.

గంగ—నిజమమ్మా! జమీందారులు ఫకీరులుగను ఫకీరులుజమీందారులుగను మాఱుచుండుట మనము చూచు చున్నాముగదా! దేవునిదయయున్న నైశ్వర్యమున కేమిలోప

ము? అమ్మా! చాలప్రొద్దెక్కినది. నేనుబసకుఁబోవలయును. సెలవు దయచేయుఁడు

అనిగంగమ్మ వట్టిచెంబులు పసులకాపరిచేతికందిచ్చి యింటికిఁ బోవుటకై బయలుదేఱెను. ఆమె సుందరమ్మచెప్పిన మాటలువిన్నతర్వాతఁ జెన్నపురిమీఁదనే మనస్సంతయు నిలిపి యుండుటచేతఁ దానాపట్టణవీధులలోఁ దిరుగుచున్నటులే భావించుకొని పరధ్యానముతోనే నడచిపోవుచుండెను. కొంత దూరమేఁగునప్పటికి నామెమగఁడు పొలములోనుండి వచ్చు వాఁడు దారిలో నెదురుపడెను. ఎదుట భర్తయుండుటయు గ్రహింపక యన్యాక్రాంతచిత్తయై గంగమ్మ పోవుచుండుట యప్పలసామిగని మెల్లఁగా వెనుకనుండివచ్చి యామెకన్నులు మూసెను. గంగమ్మ యులికిపడి తాఁకుడునుబట్టి తనప్రియుఁడే యని గ్రహించి "చేయితీయుఁడు. కష్టవంటికాఠిన్యముగల మీచేతినిగుర్తింప నెట్టివారైన నేర్తురు. నేను గుర్తింపఁజాలనా?" యని మేలముగాఁబలికెను. అప్పలసామి చేతులఁదీసివైచి "మగ వాండ్రియందు నాయొడలును, నాఁడువాండ్రలో నీయొడలును మిగులబలిష్ఠములగుటచే మనముతాఁకినప్పుడు మనలనుగుర్తిం పనివా రెవ్వరు నుండరు. నీవు నన్నాక్షేపింప నక్కఱలేదు." అని బదులుపల్కెను.

ఇట్టులాదంపతులు వేడుకనుడులాడుకొనుచు నొకపావు గంటలో నిలుసేరిరి. వారిరువురును స్నానములాచరించి ధౌత వస్త్రములఁగట్టి చద్దులు గుడువఁబూనిరి.

౨ స్వప్నములు

అప్పలసామి పూర్వీకులెల్లరు విజయనగరములోఁ గాఁపురముండెడివారు. అతనితాత విజయనగరసంస్థానములో „మోతీమహాల్" దగ్గఱ కావలియుండువారిలో నాయకుఁడుగా నుండువాఁడు. అతఁడు మిగులబలాఢ్యుఁడు. అతఁడెందఱినో జెట్టి గాండ్రనోడించి ఖ్యాతిగాంచియున్నవాఁడు. వానికుమారుఁడు, అప్పలసామితండ్రి, శరీరబలమంతగాలేనివాఁడైనను దండ్రి పేరుని జెప్పుకొని పోలీసుశాఖలో నొకయుద్యోగమును సంపాదింపఁగల్గెను. మొదట సామాన్యరక్షకభటుఁడేయైనను నతఁడు (వెంకటేశ్వరులు వానిపేరు) క్రమముగా వృద్ధిఁగాంచి సబ్ ఇన్స్పెక్టరయ్యెను. వెంకటేశ్వరులాయుద్యోగము చేయుచు విశాఖపురిలోఁ జాలకాలముండెను. ఆపట్టణములోనే యప్పలసామి బాల్యము చాలవఱకుఁ గడచెను. ఆవయస్సులోనే యప్పలసామి విద్యనేర్వవలసినది. కాని యతనికి విద్యలో నభిరుచితక్కువగానుండి శరీరవ్యాయామపుంగ్రీడలన్న మక్కువమెక్కువగానుండునది. ఆకారణముచేత నతనికిఁ జదువేమియు నంటలేదు. రెండవఫారములోఁ జదువుచు నతఁడుబడి మానివేసెను. నిరంతరమాతఁడు కలాశాలావ్యాయామోపాధ్యాయునికడ కరుగుచు నతనికడనెప్పుడు కసరత్తుచేయుచుండెడువాఁడు. ట్రిపీజ్ మున్నగువానిమీఁద వింతవింతపనులను

జేయుటనేర్చికొనెను. ఫుట్బాల్, టెన్నిస్, క్రికెట్ మున్నగు ఖేలనములలో దిట్టయనిపించుకొనెను. అతడొక్కడే కొమరగుటచేఁ దండ్రి వానినేమియు ననెడువాఁడుకాఁడు. విశేషించి వాని వ్యాయామమున కనువగు సాత్త్వికాహారమునుగూడ వానికి సమకూర్చుచుండువాఁడు.

పట్టణమును దర్శించుటకు గవర్నరులుగాని మఱియే గొప్పయుద్యోగులుగాని వచ్చినప్పుడు, అప్పలసామినిరావించి యతనిచేఁ గొన్ని బలవినోదప్రదర్శనములు జరపించి యానందించుట యాయూరివారి యాచారమయ్యెను. ఇట్టు లప్పలసామి కీర్తివ్యాపించెను. అతఁడెన్నియో బహుమానపదకములను బడసెను. వాని కిరువదియేండ్ల వయస్సున్నప్పుడు వానితల్లి మశూచికవ్యాధిచే మృతినొందెను. వానితండ్రి మరల నుద్వాహమాడనిచ్చింపక కుమారునితోనెటులో కాలముఁ బుచ్చుచుండెను. ఇంట వండిపెట్టువారెవ్వరునులేమి నొకదూరంపుఁజుట్టమైన ముసలమ్మను దెచ్చికొని యామె యింతతిండి పెట్టుచుండఁ దనయుద్యోగధర్మమును యథావిధినెఱవేర్చుచు వెంకటేశ్వరులు కాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఆయుద్యోగములోఁ జిల్లిగవ్వయైన లంచముపుచ్చుకొనకుండు స్వభావము గలవాఁడగుటచే, నతఁడు సుతునికి ధనమేమియు నిలువఁజేసియీయఁ జాలకుండెను. వాని సంపాదనమంతయు సుఖజీవనమునకే వ్యయమగుచుండెను.

పోలీసులైన్సు దగ్గఱ నొకచిన్న పెంకుటిల్లు గలదు. అందొకః స్త్రీ ముప్పదైదేండ్ల యీడుగలది. నవయౌవనవతియగు కూఁతుతోఁ గాఁపురము చేయుచున్నది. ఆయాఁడుదానిమగఁడు దుష్టుల సావాసముఁ జేసి దుర్నీతిపరుఁడై పెద్దలార్జించిన ధనమంతయు వ్యయమొనర్చి కట్టఁబుట్టనుసు గుడువఁగూడునులేని యవస్థను దెచ్చుకొని గృహాధనముతోఁబా టారోగ్యధనము సైతము గోల్పోయి దుర్భరమైన క్షయవ్యాధికి లోనై మృతినొందెను. భర్తగతింపఁగా నాయిల్లాలి కేదారియులేక మానముచంపుకొని గోడేవారనుజమీందారులయింట దాస్యమొనరించుచుఁ గూఁతునిఁ బెట్టుకొని యాయింటనొకభాగ మద్దెకుఁ బుచ్చుకొని కాఁపురముండెను. ఆకూఁతురే మనకథానాయికయగు గంగమ్మ. మనకథానాయకుఁడగు నప్పలసామి కండలుగట్టిన భుజదండములతో విశాలమ్మగు ఱొమ్ముతో నామెయింటిప్రక్క నుండి పోవునపుడు గంగమ్మ పెక్కుసారులు చూచి యట్టిబలాఢ్యుని వివాహమాడు భాగ్యము గల్గునాకుని యూహించుచుండెను. గంగమ్మకూడఁ బచ్చనిమేనిచాయగలిగి సర్వాంగసౌష్ఠవముతో నొప్పుచున్న యువతీలలామయౌట, నప్పలసామియు వీధియరుఁగుపై నిల్చి తనవంక సానురాగమునఁ జూచు నామెను గాంచినప్పుడెల్ల నామె తన కర్ధాంగియగు పుణ్యమబ్బునాయని తలఁచుచుండెను.

ఇట్టు లాయువయువతీమణులు కొంతకాలము దాఁక హృదయగతానురాగములను వెల్లడింపఁజాలక యన్యోన్యవీక్ష

ణములతోను, మందహాసవిలాసప్రకటనములతోను నొండొ రువులఁబరామర్శించుకొనుచుండిరి. గంగమ్మతండ్రి రామస్వామి నాయఁడుకూడఁ దనతండ్రి వెంకటేశ్వరులు నాయఁడువలెనే నా యుఁడని పిలువఁబడుచుండుటచేఁ దామొక్కజాతివారమే కావ చ్చునని యప్పలసామి యూహించి యొకనాఁడు గంగమ్మతల విరియ నారఁబోసికొని యొక్కతెయేవీధియరుఁగుమీఁదఁ బ్రచా రముచేయుచుండఁజూచి ‟అమ్మాయి! మీకులమేది?” యనియ డిగెను. ఆమె ముసిముసినవ్వులునవ్వుచు ‟మేము గొల్లలము. మీదియేకుల”మని తిరుగఁ బ్రశ్నించెను. అతఁడు ‟మనముభ యులము నొక్కకులము వారమే”యనిమార్పలికి, యామెవంక సానురాగముగాఁ జూచుచేఁ గెను. ఇట్లు ప్రేమైకవీక్షణములతోఁ గొన్నాళ్ళుగడవ నొకనాఁడు ‟నీతోఁ గొంతప్రసంగింపఁ దలఁచు కొంటిని. ఎప్పుడవకాశము చిక్కునో తెల్పెదవా?” యని యతఁడుగంగమ్మయొంటిగ నున్నప్పుడడిగెను. నాతో నీవుప్ర సంగింపఁదగినదేమి యుండునని పలుకక, యాతనియభిప్రాయ ము తానునుగ్రహించి యందునకు లోనానందించు చున్నదే గావున, గంగమ్మ ‟రేపుమాయమ్మ దివాణములోనికి వెళ్ళిన తర్వాతనేనొక్కర్తుకనే యింటనుందును. మీరెండవేళ భోజన మయినతర్వాత మాయింటికిరావచ్చు” ననివచించెను. అప్పల సామిమోదమంది యింటికేఁగి మఱునాఁడు సంకేతసమయము నకుగంగమ్మయింటికివెళ్ళి తనకామెయందుఁగల ప్రేమను వెల్ల డించి యామెనమ్మతించునేని తానామెనుబెండ్లియాడియావజ్జీవ

మామెతో సుఖింపఁగోరుచున్నానని తెల్పెను. ఆమెయు నునుసిగ్గుమూలమున మొదట మార్వలుకనోడియువలనాతనిమ నోహరాకృతియు విలాసచేష్టలును దన్నాకర్షింప నాతనియభి మతమున కియ్యకొనెను. కాని వారికాపరిణయము సమకూడు టెట్లు? గంగమ్మ తల్లిచాటునను, అప్పలసామి తండ్రి చాటు నను బెరుఁగుచున్నారుగదా!

కొన్నాళ్ళా యువయువతీరత్నములు తమహృదయగతా నురాగముల దాఁగురించుకొనిరి. వెంకటేశ్వరుఁడు తనకొడుకున కాస్తివచ్చు సంబంధమేదైనఁ జేయవలెనని యూహించుచు న్నాఁడు. కానిగోపకులలో మంచియాస్తిగలుగు వారెవ్వరా ప్రాంతమునలేరు. గంగమ్మతల్లి మాణిక్యమ్మ బీదికిచెడినది కావునఁ దనకూఁతురు మిగులనందఁగత్తెయాటచేఁ దమపూర్వ ఘనతను నిలువఁబెట్టఁగల గొప్పసంబంధమేదేని కుదుర్పవలె నని కుతూహలపడుచుండెను. జమీందారునిభార్యయు నామె కూఁతుపెండ్లికగు వ్యయము భరింతునని వాగ్దానము చేయు టచేఁ దగినచుట్టఱికము కొఱకెదురుచూచుచుండెను. వధూవరుల పెద్దల కిట్టియభిప్రాయములుంటచేతనే వారు మనోగత భావములను వెల్లడింపక రహస్యముగాఁ గూడి మాటలాడు కొనుచుండిరి.

ఇట్లులొకయేఁడాది గడవఁగా వెంకటేశ్వరుఁడు హఠం బున వాంతిభేదిచే మరణించెను. కొంతపాత్రసామాగ్రియుఁ గొయ్యవస్తువులుకొన్నియు మాత్రిమే యతఁడు కొడుకునకు

దిగవిడిచెను. రొక్కమేమియు లేదు. హఠాత్స్మరణమగుట చేత నప్పలసామి మఱుచటిదినమునుండియే తిండికిఁ దడుముకొనవలసివచ్చెను. పోలీసుసూపరింటెండెంటు అప్పల సామిపై ననుకంపఁబూని యతనితండ్రి యింతకుఁబూర్వమొన ర్చిన సేవకై యొక వేయిరూపాయలుదొరతనమువారి చే నప్ప లసామికిప్పించెను. ఆమొత్తము పెట్టుబడిగాఁ జేసికొని యప్పల సామి యేదేని వ్యాపారము చేయవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. కానియన్నిటికన్నమున్ను తన పెండ్లిమాట తెమల్చుకొనవలెనని తలఁచి యతఁడు మరల గంగమ్మతో రహస్యముగా మాటా డెను. తనవలపును దక్షితోఁజెప్పిన నీఁకలాభము లేదనియూ హించి, తనకు ధనముతోఁ బనిలేదనియు,ప్రేమయే ప్రధాన మనియు నాలోచించి, యెట్లైన నప్పలసామినే వివాహ మాడుట యుక్తమని నిశ్చయించుకొని, యతఁడురమ్మనిన చో టికివచ్చి యతనిఁబెండ్లియాడి యతనితోఁ గాఁపురముచేయ వలెనని కృతనిశ్చయు రాలయ్యెను. ఆమెయు నప్పలసామియు సింహాచలమునకుఁబోయి, యచ్చటికొండమీఁద శ్రీనృసింహ స్వామియెదుట వివాహవిధిజరపుకొని, యటుపిమ్మట గోపాలప ట్టణములో నివసించుచు వ్యవసాయవృత్తిచే జీవింపవలయునని యేర్పాటుచేసికొనిరి.

ఒకనాఁడప్పలసామి గోపాలపట్టణమునకుఁబోయి యచ్చట సాటిగొల్లలయిండ్లలో నొకటి యద్దెకుఁదీసికొని యాయూరి కరణముగారి భూమియొకటి సాగుచేయుటకును నేఁడా

దికి రెండువందలరూపాయల సిస్తు నిచ్చుటకును నొప్పుకొని 'ముచ్చిలక' వ్రాసియిచ్చి, యింటికివచ్చి, యొకశుభము హూర్తమునఁ దనసామగ్రియంతయుఁ దీసికొని గోపాలపట్టణమును జేరుకొనెను. అక్కడఁ బ్రవేశించిన యొకవారములోపుననే యతఁడు గంగమ్మను వెంటఁబెట్టుకొని సింహాచలమునకుఁ బోయి పెండ్లియాడి గోపాలపట్టణములో సుఖముగాఁ గాఁపురముచేయ మొదలుపెట్టెను. పాపము తనకున్న యొక్క బిడ్డయుఁ దన్ను విడిచి వెళ్లుటచే మాణిక్యమ్మ మిగులఁ దుఃఖపరవశయైయుండెను. కాని వలపువెల్లువ వాఁపుటకుఁ దవసము కాదనియు, భగవంతుని యిచ్ఛ యట్లుండఁ దాను దుఃఖించిన లాభము లేదనియుఁ దలఁచి యోరటవహించి తనయూడిగ మెప్పటియట్లు చేసికొనుచుండెను.

తనతండ్రికి వండిపెట్టుముసలిది యింట బాకకృత్యము లొనరించుచుండ, నప్పలసామి గంగమ్మతో గోపాలపట్టణమున సుఖముగా జీవయాత్రఁ జేయుచుఁ, బోలీసువారిచ్చు సొమ్ములోఁ గొంత పెట్టి మంచిపాఁడిపశువులను గొని వానిని దాను సాగుచేయు పొలములో జాగ్రత్తగా మేపుకొనుచు, వానిపాలనమ్మి కొంతసొమ్ము సంపాదించుచు, నత్యంతానందముతో నుండెను. నానాఁట నతని గోధనము వృద్ధియై, వాని వర్తకము పెరుఁగుచుండెను. మనకథ ప్రారంభించునాఁటి కతనియొద్ద యిరువది యావులును బదిగేదెలును గలవు. వానికిఁ బుట్టు రకరకముల కోడెదూడల నతఁడు మిగులమురిపెముతోఁ బెంచి యామంద

లమున జరగిన పశుపక్షిదర్శనములయందు రెండుసారులు బహుమానము లందెను.

అతఁడరుణోదయమున నేలేచి పొలమునకుఁబోయి యచ్చట నేశరీరవ్యాయామ మొకింతతడవుసలిపివ్యవసాయపుబనులు కొన్ని చక్కఁబెట్టుకొని యేడెన్మిదిగంటల కిలుసేరును. ఇంటికి వచ్చునరికి భార్యపసువుల మేఁతలు పెట్టిపాల్పిరుఁగులనుసిద్ధపఱిచి యమ్మఁదగినవానివమ్మిస్నానాదికృత్యములుగావించుకొని భర్తతోఁజల్దిఁగుడువసంసిద్ధయైయుండును. అప్పలసామిపొలమునుండి వచ్చినతోడనేతానమాడియుదికినమడుగుదోవతులఁగట్టియర్ధాంగితోఁగూడియుండుచు కతడవుతనయిష్టదేవతయగుసింహాచలనృసింహుని బూజచేసి యవలఁ బాలలోరాత్రితోడుపెట్టియుంచిన యన్నమును బ్రియురాలితోముచ్చటలాడుకొనుచుఁ దినును. అవల నింటిపనులు కొన్నిసవరించుకొని పదిగంటలకుఁ బసువులను దోలుకొని పొలమునకేఁగిమరల వ్యవసాయకృత్యము లాచరించుచుండును. మధ్యాహ్నము పండ్రెండుగంటలకు గంగమ్మ యొకపసులకాపరిచే మగనికన్నముంబట్టించుకొనిఁ పొలములోనికి వెళ్ళును. ఉభయులొకపాకలోఁగూర్చుండి వేడుకలుచెప్పుకొనుచు నారగింతురు. తర్వాత నించుక సేపక్కడనే విశ్రమించి తెలుఁగుకథల పుస్తకములుకొన్ని చదువుకొందురు మూఁడుగంటలు దాఁటినతర్వాత గంగమ్మ యింటికిఁబోవును. అప్పలసామి తక్కిన కృషికార్యములు పూర్తిచేసికొని పసువులతోఁబాటు తాను గూడ సూర్యాస్తమయసమయమునకు గృ

హామంజేరును. రాత్రినాదంపతుల ల్పాహారముభుజించి రెం డుసేరులపాలనుదాగి శయనింతురు.

ఇట్లు వారిదినచర్య కడుమనోహరమై యానందదాయకమై యుండెను. అప్పలసామి నానాఁట సముపార్జించిన విత్తముతోఁ దానుసాగుచేయుక్షేత్రమును విలిచి దానికిఁదగిన యెరువుఁబెట్టి బలపఱుచుచుండెను. గంగమ్మ కాఁపురమునకు వచ్చి యెనిమిదేండ్లయినను బిల్లలు గలుగరైరి. పిల్లలులేరని యాదంపతులు విచారపడుటయునులేదు. గంగమ్మతల్లి నడుమనడుమవచ్చి కూఁతునినల్లునిఁ జూచి కొన్నిదినములుగోపాల పట్టణములోనుండి మరల విశాఖపురికిఁ బోవుచుండెను. ఇంట వంటఁజేయు ముసలిది యొకనాఁడేవ్యాధియు లేకుండఁగనే మృతినొందె. భార్యాభర్తలు నొకరిద్దరుసేవకురాండ్రు మాత్రమే యాయింటనుండిరి.

చదువరులారా! మీకీపూర్వగాథయంతయువిరళముగాఁజెప్పి యించుకనిర్వేదము గల్గించితిని. కాని వారిభావిస్వభావములను వెల్లడించునపు డీగాథలన్నియు మనకుపకరించును గావునఁ జెప్పకతీఱనివియయ్యెను. మరలమన మానాయికానాయకులతోనుండి సుందరమ్మతో గూడి చెన్నపట్టణపుఁబ్రయాణమునుగూర్చి వారుచేసికొన్న సంభాషణ మాలకింతము రండు.

వారిరువురును గంచుఁగంచములలో నన్నముఁబెట్టుకొని యొక్కొక్కముద్దయేనోటనిడుకొనుచు నిట్లుమాటాడికొనిరి.

గంగ—నేఁడు సుందరమ్మగారివలనఁ జెన్నపట్టణపు ముచ్చటలెన్నియో తెలిసికొంటినిజుఁడీ!

అప్పల—అవియేవి? నాతోఁగూడఁ జెప్పుము.

గంగ—చెన్నపట్టణములో వీధులలోనే రైలుపట్టాలు గలవఁట. వానిమీఁదఁ బొగలేకుండ నొకదివ్యశక్తిచే నడుపఁబడుబండ్లు పోవుచుండునఁట. అచ్చటిదీపములన్నియు నొక్కసారియే వెలుఁగునఁట. డిశెంబరునెలలో గొప్పసంతజరుగునఁట. దానినిజూచియేతీఱవలెఁగాని వర్ణింపనశక్యమఁట. సుందరమ్మగారాసంత కీయేఁడు వెళ్ళెదరఁట. వెళ్లునప్పుడు నన్నుఁగూడఁగొనిపోయెదమనిరి. అప్పుడుమనమిద్దఱము బయలుదేఱి వెళ్ళి యావినోదములన్నియుఁజూచిరావలయునని నాకోరిక. మీరేమందురు?

అప్పల—నేనుగూడఁ జెన్నపురి కెప్పుడును వెళ్లియుండక పోవుటచే నొకసారి చూడఁదగినదే. కాని యచ్చటి నాగరికతను జూచిన, మనముకూడ నటులే యుండవలయునని కోరి చెడిపోవుదుమేమో యని భయపడుచున్నాను.

గంగ—చూచి వచ్చినంతమాత్రముననే చెడిపోవుదుమా? మనకెంతో సొమ్ము వ్యయము కాదఁట. ముప్పాతిక రూపాయలతో నవియెల్లఁ దిలకించిరావచ్చునఁట. మనకత్తగిత్త నమ్మికైన మనమీయేఁడాసంతచూచుటకుఁ బోవలయును.

అప్పల—మనమంత వెళ్ళవలయుననియే నిశ్చయించు కొన్నచోఁ గట్టిగి త్తనే యమ్మవలయునా? అప్పటికి మన పంట యింటికిరాదా! అందుఁగొంతయమ్ముకొని వెళ్లిరావచ్చును. సింహాచలప్రస్థాన దశువలన మనకు నొకనూఱు రెండునూర్లు కావలయునన్నఁ జిక్కుపడ నక్కఱలేదు. నీకంతగా వెళ్ళవలయుననియున్న నటులే పోదములెమ్ము. నీకోరిక యీడేర్చుటకన్న నాకేమి కావలయును?

గంగ—ప్రయాణమున కిప్పటినుండియు వలయు వస్తువులను భద్రపఱుచుకొనుచుండెదను. ఆచెన్నపురినుండి కొన్ని యాత్రిలుకూడఁ జేసివత్తము.

అని నాఁడుమొదలు పాలికాఁపులతో మాటాడినను నిరుగుపొరుగు వారితోఁ బ్రసంగించినను జెన్నపట్టణ ప్రయాణమును గుఱించియే యామె ప్రసంగించుచుండెను. రాత్రులందునిద్రిలో నందునుగూర్చియే కలలుగనుచుండును. తాను వింతగా సింగారించుకొని పార్కుఫైరులోఁ దిరుగుచున్నటులే భావించుకొనెను. అచ్చటి నాటకములు సర్కసులు మున్నగు నవి యెల్ల మగనితోఁ గూడి చూచుచున్నటులే యానందించుచుండెను. అందలి విపణివీథుల సొరున కచ్చేరు వొందుచున్నటులే తలఁచుకొనుచుండెను. తానొక్కర్తుకయున్నప్పుడెల్ల నివియే తలంపులు. ఆతలంపులలో నొక్కొకనాఁడు తననిత్యధర్మములం దప్పాటయుఁ గల్గుచుండెను. దేనియందైన గాఢమైన వలపున్నప్పు డట్టులేకదా!

3. వింతమార్పు.

చెన్నపట్టణములో నూతనముగా నొకసర్కసుకంపెనీ స్థాపింపఁబడినది. దానికి 'స్టార్ సర్కస్' అనిపేరిడిరి. దాని యాధిపత్యము వహించు భాగస్వాము లిరువురు, రామస్వామి మొదలియారు శంభులింగముపిళ్ళగారు లనువారు గలరు. వారు తమకంపెనీ వృద్ధిసేయుటకుఁ బలువితములఁ బ్రయత్నములు సేయుచుండిరి. శరీరమును స్వాధీనముఁజేసికొని తదవయవముల ననేకభంగులఁ ద్రిప్పఁగల దిట్టరులుకొందఱు, యోగాభ్యాసముఁజేసి యూపిరితిత్తుల నిచ్ఛవచ్చినరీతిగాఁ బెంచి యెంతటిబరువైన ఱొమ్ముపై మోయుచు నత్యాశ్చర్యకరములగు పనులుచేయువారు కొందఱు, ఏకచక్రి ద్విచక్రి శకటాదులపైఁ జిత్రవిచిత్రగతుల సంచారము చేయఁగల్గువారు కొందఱు, గుఱ్ఱములను నేన్గులను లోఁబఱుచుకొని పలురకములనడలను నడిపించువారు కొందఱు, హాస్యదీర్ఘాకారములు గలుగు గిత్తలమొత్తములచే నెన్నియో వినోదములు చేయింపఁగల్గువారు కొందఱు, ఇట్టులెంచతేని నేర్పరులు తత్సంఘమునఁ గలరు.

వారు చూపువినోదములలోఁ బొట్టిగిత్తలచే రేకలాబండ్లను బత్తెఱంగుల లాగించుటొకటి. అందునిమిత్తము కొన్ని బలిష్ఠములగు పొట్టికోడెదూడలు వారుసంపాదింపఁబూని

యొంగోలు నెల్లూరు మొదలగు తావుల జరుగు పశువుల సంతలకుం బోయి కొన్నిటిని విలిచిరి. కాని యవి యేవియుం దృప్తికరముగాం బని చేయంజాలనందునం దమయాశయములకనుకూలములగునావుల కొఱకై తమ బంధుమిత్త్రులపేర జాబులు వ్రాసి యరయుం జొచ్చిరి. ఆజాబులలో నొకటి గోపాలపట్టణము స్టేషనుమాష్టరుగారగు నార్మొగము పిళ్ళగారికిని వచ్చెను. శంభులింగము పిళ్ళయు నార్మొగముపిళ్ళయు జ్ఞాతివర్గములోనివారు. అదిగాక సర్కసుయొక్క యజమానులు, మనయావుల యప్పలసామి చక్కని పొట్టేళ్ళను బెంచినందులకుం బశుప్రదర్శనశాఖవారిచే గొప్పబహుమానము లందియుండెనని, వార్తాపత్రికలలోం జదివియున్నారు. ఆయప్పలసామినింగూర్చి స్టేషనుమాష్టరునకుం దెలియకపోదని వారూహించియు జాబు వ్రాసియున్నారు. ఆర్మొగముపిళ్ళ యప్పలసామియొద్ద మంచి గిత్తలున్నవనియుం గావలసియున్న శీఘ్రముగా బయలుదేఱి రావలెననియు సర్కసువారికి బదులువ్రాసెను. ఆజాబు చూచుకొని యజమానులే బయలుదేఱి గోపాలపట్టణమునకు వచ్చి యార్మొగము పిళ్ళయింట బసచేసిరి. వారిలో నీతండు తానెఱింగినంతవఱ కప్పలసామినిగూర్చియు నతనియొద్దనుండు పశువులనుగూర్చియు నాగోపదంపతుల సౌజన్యాదులంగూర్చియు సవిస్తరముగాం దెల్పెను.

వారు స్టేషనుమాష్టరుని బురస్కరించుకొని నాంటి సాయంకాలమున నప్పలసామియింటికిం బయనమైరి. సేవను

నకు నప్పలసామియింటికిని సుమారొక మైలు దూరమున్నది. ఈనడుమనుండుబాట నిర్మలమై యిర్వంకల భూరివృక్షము లతో శోభించునదై, మనోజ్ఞముగా నుండును. ఒకప్రక్కఁ గొన్ని కొండలునుగలవు. వారాప్రకృతిసౌందర్యమునదిలకించుచు నెమ్మదిగా నడచిపోవుచుండ బాట కెడమప్రక్కనున్న కొండ యేఱొకటి వారికి లోచనగోచరమయ్యెను. ఆయేఱుదాఁటి కొండలోయకుఁ బోవలయునన్న నొకవంతెనమీఁదినుండి పోవలయును. ఆకాలువ కీవలనుండు పొలము మనయప్పల సామిది. రాత్రిలయందొక చిందుగుపులి కొండమీఁదినుండి యావంతెనమీఁదుగా నప్పలసామిక్షేత్రములోఁ జొచ్చి యందున్న దుక్కిపసువుల నప్పుడప్పు డెత్తుకొనిపోవుచున్నది. ఆవంతెన యాతాయాతజనుల కుపయోగకరముగానున్నను మనకథానాయకునకు నష్టదాయకముగా నుండెను. ఆయేటి నిండ నీరున్నప్పుడు పెద్దవాండ్రైతము సులభముగా దానిని దరింపఁజాలరు. ఆచిందుగునుపద్రవముఁ దప్పించుటకై యప్పలసామి యావంతెనను దెగఁగొట్ట నిశ్చయించి తా నొక్కఁడే యొకగొడ్డలి చేఁబూని దానిని ఛేదించుచుండెను. ఆసమయముననే సర్కసుకంపెనీవారితో స్నేహమునుమాష్ట రా దారిని బోవుట తటస్థించినది. అతఁడు దూరమునుండి యప్ప లసామి నానవాలుపట్టి యతఁడువచ్చునటకు నాఁగుఁడమని బం ధువులతోఁజెప్పి యాఁపి వాఁడుచేయు సాహసకృత్యమును దిల

కించుచుండెను. వాఁడొక పావుగంటలోనే యావంతెనను దెగఁగొట్టెను. తా నేటదిగి సుళువుగా నీఁది వచ్చెను.

అప్పుడా యేటికీవలియొడ్డు నందొక గొల్లపిల్లవాఁడు మేఁతమేసి తిరిగివచ్చిన తల్లిమేఁక నొకచెట్టునకుఁగట్టి, తాను మధ్యాహ్నమే తల్లిపాలు త్రాగకుండ నావలిదరి నొకతరువు నకుఁ గట్టియుంచిన మేఁకపిల్లను దీసికొని వచ్చుటకై విసవిస నడుచుచు వంతెనమీఁదఁ బోవుచుండెను. అప్పలసామి వానిపోకడఁజూచి యాఁగిపోయెను. వాఁడు పరుగుపరుగునఁ బోయి నడుమ వంతెన తెగియుంటఁ గాంచి నెత్తియు నోరు ను గొట్టుకొనుచు నేడ్వసాగెను. తల్లిపాల్గుడుచు వేళయగుట చేతను దనకెదురుగా వంతెనపైనిల్చియుఁ దన్ను బంధవిము క్తురాలినిఁ జేయఁజాలక తబ్బిబ్బుపడు తనకాపరిని గుర్తుపట్టిన దగుటచేతను, మేషకిశోరము "మే" యని యార్వఁజొచ్చెను. బిడ్డకేకవిని యదరిపడి యీవలగట్టుచనున్న తల్లిమేఁక యార్వ మొదలిడెను. దానినెల్లనుంగాంచి యప్పలసామి జాలిఁగొని, యాగొల్లపిల్లవానికిఁ దోడ్పడ నిశ్చయించుకొని తెగఁగొట్టఁ బడిన వంతెనమీఁదికిఁ బోయి, యందలి చివరకొయ్యను రెండు చేతులఁ బట్టి వ్రేలాడుచు నొక్కయూఁపున రెండవవైపున విఱిగియున్న కొయ్యకొసనందుకొని, యవలీల నావలిఁగట్టుం జేరి, పిల్లమేఁక కట్టువదలించి, దానిని మూఁపునఁదాల్చి, మరల నాప్రక్రియనే యీవలియొడ్డునకువచ్చి, గోపార్భకుని భీతిఁ బోఁగొట్టెను.

ఈవింతచర్య యంతయుఁ దిలకించుచు నాదాక్షిణాత్య సోదరులు బాటపై నట్టె నిలిచియుండిరి. అప్పలసామి బాహు బలసంపదకును దేహలాఘవమునకును వారు మిగుల నచ్చెరు వొందిరి. అట్టి లాఘవస్ఫూర్తి గలుగువాఁడు తమ సర్కసు లోనున్న నెంతలెంతలు వింతలైనఁ జేయఁగల వాఁడగునని తలంచిరి. అట్టివాని కెంతజీతమిచ్చినను నష్టములేదని యూహించిరి. ఆర్మోగముపిళ్ళ యప్పలసామితో మాటాడి సర్కసు లోఁ జేర్చు ప్రియత్న మొనర్తునని చెప్పెను.

ఇట్టులు వారు ప్రసంగించుచుండ నప్పలసామి బాట మీాఁదికివచ్చి స్టేషనుమాష్టరుగారికి వందనమాచరించెను. అంతవారిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ఆర్మో—అప్పలసామీ! వీరు నాసోదరులు. చెన్న పురినుండి వచ్చి యున్నారు. నీవలన నొకింత యుపకారము వారికిఁ గలుగ వలసియున్నది. నీతో మాటాడవలయునని తలఁచి నీయింటికే మేమెల్లరమును బయలుదేఱి వచ్చుచుండ దారిలో నీవేకాన్పించితివి. ఇంతకుముందు నీవువంతెనను దెగఁ గొట్టుటయు నవలఁ జిత్రివైఖరిని నీవావలిగట్టునకుఁబోయి మేఁకపిల్లనుగొనితెచ్చుటయు మావారుచూచి యాశ్చర్యప డిరి. నీయట్టి శక్తిసంపన్నుఁడు మదాృిసులోనుంటయే తటస్థించు నేని నేలకువేలు గడింపఁగల్గునని వారునుడివిరి. వారియభి ప్రాయము సరియైనదేయని నేనును నమ్ముచున్నాను.

అప్ప—అయ్యా! మీకునాయెడఁగల వాత్సల్యముచే నట్లుపల్కుచున్నారు, గానినిజమూహించిన నేనంతశక్తివంతుఁడనా ? వారికి నేనుజేయఁదగిన యుపకారమేదియో కలదంటిరి. అది యెట్టిదో సెలవిండు. మీయాజ్ఞ కెప్పుఁడును బద్ధుఁడ నేకదా?

ఆర్మ్—వీరిరువురును జెన్నపట్టణములోని స్టార్ సర్కసున కధిపతులు. వారు వార్తాపత్రికలలో నీకీర్తివిని నీయొద్ద మంచి పొట్టిగిత్తలు కలవని తెలిసికొని వానిలోఁ గొన్ని తమ సర్కసున కనుకూలములని తోఁచినవానిని గొని తీసికొనిపోవలెనని వచ్చియున్నారు. వారు నాకింతకు మున్నెన్నియో జాబులు వ్రాసియున్నారు. వారేవచ్చి చూచుకొన్న బాగుగనుండునని వ్రాసి వారినే రావించితిని. నీకడనున్న గిత్తలను వారికిఁజూపి వారుకోరునవి యుర్హ్యమైన వెలకు వారికిచ్చుటయే నీవిప్పుడు చేయఁదగిన యుపకృతి.

అప్ప—పొట్టిగిత్తలు నాకు వ్యవసాయమునకుఁ బనికిరావుగదా ? వానిని బెంచుట కేవల వినోదమునకే యని తమరెఱింగినదే. మీసెలవుప్రకారము వారుకోరిన నట్టిలను వారి కమ్మెదను. ఇఁక వెలమాటయందురా, వారికిన్యాయమని తోఁచినంత యీయవచ్చును. పాఁడిపసువులతోఁ బాటు పొట్టిగిత్తలును మాయింటికడనే యుండును గావున, మా యింటికి దయచేసి చూచికొనుఁడు.

రామ—అందునకేగదా మేమువచ్చితిమి ! తిన్నఁగాఁ బోదమా ?

ఆర్మో—పోదమురండు.

అని యందఱును గలసి పల్లెలోనికేఁగిరి. అప్పలసామి యిలుసేరునప్పటికి గంగమ్మ పాఁడుకపాలమ్మివేసి, పశువులకడఁ దగినంత పచ్చగడ్డి యున్నదో లేదో చూచి లేనిచోటఁ గొంత కొంతవేసి, యింట దీపములు వెలిఁగించి భర్తకై యెదురు చూచుచు వాకిటఁ గూరుచుండియుండెను. నాథుఁడు కొందఱు పెద్దమనుష్యులతో వచ్చుచుంట యామెగని పక్కగది లోనికిఁబోయి తలుపించుక చేరవైచుకొనెను. అప్పలసామి దాక్షిణాత్యులను బెరటిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చి గిత్తలను జూపెను. వారాపశువుల సొబఁగుఁజూచి నివ్వెఱపడి చూచుచుఁ దమసర్కసునకు కుపయుక్తములగు వానిని రెంటి నెన్నుకొనిరి. వారారెంటికిని నూఱురూక లిత్తుమని చెప్ప నప్పలసామి సంతోషపూర్వకముగా సమ్మతించెను. కాని వానిని దిరుగ నమ్మివేయు నెడల నావెలకే తనకే యమ్మవలెనుఁగానియితరులకమ్మరాదనిపద్ధతియొకటి యేర్పఱిచి వారిచే సమ్మతిపత్రిముంగొనెను. ఆయెడ్లకే యప్పలసామి బహుమాన మందియున్నాఁడు. అట్లయ్యును స్టేషను మాష్టరుగారు కోరియుండిరి గావునను, వానిని దగురీతి నుపయోగించుకొన్న వానికీర్తి మఱియు వ్యాపింప వచ్చునని నమ్మియుండినవాఁడు గావునను, నతఁడు మూఱుమూ

టాడక వారీయఁదలఁచిన స్వల్పమూల్యమునకే యీయ
కొనెను.

అంతవారు సావడిలోనికివచ్చి కూర్చుండి యిట్లు ప్రసం
గింపఁదొడఁగిరి.

శంభు—మీాధారాళమైన మనస్సును జూచి మేము
మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాము. మీావంటివారు మాపట్టణ
ములో నుండఁదగినవారు కాని యిట్టిపల్లెలలో నుండఁదగరు.
మీావంటివారు గ్రామములో నుండిపోయిన, మీాసహజశక్తులు
తుప్పువట్టి మీారు సలుపఁదగిన లోకోపకారము సలుపలేకుం
దురు.

అప్ప—అయ్యా! లోకోపకారము చేయఁబూనువా
రెక్కడనున్నను జేయవచ్చును. నేను కేవల ముదరపోషణా
ర్థము వెదకికొనువారిలో నొకఁడనుగాని దేశహితకార్యము
లొనర్చి ప్రసిద్ధి కెక్కఁదగిన గొప్పతనము గల్గువాఁడను గాను.

శంభు—అయ్యా! మీాశక్తి మీారెఱుఁగరు. ఇందాఁక
మీారావంతెనఛేదించునప్పుడును, బిల్లమేఁకను గొనితెచ్చి
గోపబాలుని కిచ్చినప్పుడును, మీాయద్భుతశక్తి మాకవగత
మైనది. దానింగాంచినప్పటినుండియు మిమ్ము మాపట్టణమునకు
దీసికొని పోవలయునని కుతూహలపడుచున్నాము.

అప్ప—తమకు నాయందుఁ గల్గిన యవ్యాజప్రేమకు
నేను మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడను. కాని నాబోఁటివాఁ డీపల్లెటూరి

లోనే యుండుటొప్పు. ఒకవేళ నాకు గొప్ప పట్టణములకుఁ బోవబుద్ధిపుట్టినయెడల నదిసాగుటెట్లు? ఆపోలీసుసూపరింటెండెంటు కృపవలన నేనింతకడుపునిండఁ దిండితిని నాభార్యను బోషింపఁ గల్గుచున్నాను. చెన్నపురికే పోవుదునేని మాబ్రతుకెట్లు?

రామ—సామీ! మీరీడ నెలకెంత సంపాదింతురు?

అప్ప—ఆవులుగేదెలు మున్నగువానివలన దినమునకు రెండురూపాయలు గిట్టును. వ్యవసాయమువలనఁ దిండికిగింజలును, బశువులకుఁ గొంతసౌకర్యమును లభించును. నేను, నాభార్య, సుఖముగాఁ దినుట కాయాదాయము సరిపోవుచున్నది.

శంభు—మీరు చెన్నపురిలోనే యుండుటకు సమ్మతింతురేని మీకు నెలకు రెండువందలచొప్పున నేనే యీయఁగలను?

అప్ప—మీరు నాకు రెండువందలిచ్చి నావలన మీరుపొందు నుపకృతి యేది? అంతజీతమునకుఁ దగిన సేవ నేను జేయఁగలనా?

శంభు—మాసర్కసుకంపెనీలో మీరుకూడఁ బని చేయుఁడు. మీకు మంచి ఫీట్సు, మేము నేర్పింతుము. మీవలన మేము కొన్ని వేలు సంపాదింపఁగలుగుదుము. వానిలో మీకు రెండువందలిచ్చిన మాకేమియు నష్టముండదు.

ఈమాటలన్నియుఁ జాటుననుండి వినుచున్న గంగమ్మ, భర్తయెటులైనఁ దద్వేతనమున కియ్యకొని చెన్నపురికిఁ గాఁపుర

ముమార్చిన బాగుగనుండునని తలంచుచుండెను. ఆమెకు సుందరమ్మ చెప్పినమాటలన్నియు మరల జ్ఞప్తికివచ్చి పురసందరనాభిలాష యభివృద్ధి కాంజొచ్చెను.

అప్ప—నాకా రెండువందల జీతమెంత కాలమీయఁగలరు? నేనక్కడికి వచ్చి యొకటిరెండుమాసము లున్నతర్వాత మరల నుద్యోగమువదలి నావ్యవసాయపుఁ బనికి ర్వాగోరినఁ జిక్కులు పడవలసివచ్చును.

శంభు—మీకథమపక్షమైదేండ్ల వఱకైన నాజీతమీయఁగలమని పత్రము వ్రాసియిత్తుము. మఱియు మీజీతమేఁటేఁట నేఁబదిరూపాయల వంతునఁ బెంపుసేసెదము. మేమూహించినటులు మీరీ నూతనోద్యోగములోఁ బ్రవేశించిన తర్వాత మీకీర్తి దిగంతములదాఁక వ్యాపించునేని, మీకీర్తితోఁబాటు మాకంపెనీయును శాశ్వతముగా నిలువఁగలదు. కావున మనయుభయులకీర్తికొఱకు మీరు మాతోఁ బయలుదేఱుటకు సమ్మతింపుఁడు.

అప్ప—నాభార్యతో నాలోచించి మనవిచేసెదను. రేపు మాష్టరుగారియింట మిమ్ముఁ గలసికొందుము.

అన్నా—అటులే చేయవచ్చును. గంగమ్మకూడఁ దప్పక యనుమతించును. ఆమెకు నీకన్నను నెక్కువ యభిలాషము చెన్నపురపుఁ గాంపురమందుండును. అది నేనెఱుంగుదును. మీదంపతు లాలోచించుకొనుటకుఁ బూర్వము నేనా

క్కసారి గంగమ్మతో మాటాడఁగోరుచున్నాను. ఒకసారి యామెను బిలువుము.

అప్పలసామి లోనికేఁగి భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని యీవలకువచ్చెను. గంగమ్మను దిలకించి సర్కసువారు తమి ళభాషలోఁ దమలోఁ దాము మాటాడుకొనిరి. భర్తవలెనే భార్యకూడ బలాతిశయము గలదనియు, నెటులో యప్పల సామి నొప్పించి యామెకుఁ గూడఁ గొన్ని 'ఫీట్సు' నేర్పించిన, నామెకూడఁ దమకుఁ జాలనుపయోగకారిణి కాఁగలదనియుఁ, గావున నెంతజీతమిచ్చియైన నీజాయాపతులను దమతోఁ గొని పోవుటే కర్తవ్యమనియు, వారుభాషించుకొనిరి.అంత నార్మొగ ముపిళ్ళైగా రిట్టులనిరి.

ఆర్మొ— గంగమ్మా! నీభర్తవలన వీరియుదంత మె ఱింగియే యుందువు. వీరు మిమ్ముఁ జెన్నపురికి రాఁగోరుచు న్నారు. మీరందుల కంగీకరింతురేని మీపేళ్ళు భూమిపై శాశ్వతముగా నిలుచు నేర్పాటు జరుగఁగలదు. మీరు సుఖ ముగా ఘనులసంఘములోఁ దిరుగుచు జమీందారులవలె జీ వింపవచ్చును. ఈ వ్యవసాయకష్టము లుండవు. "కార్యేషు మంత్రి" యనిభార్యనుఁగూర్చి పెద్దలుచెప్పెదరు గావున, నీభర్తకు నీవుసదుపదేశమొసఁర్చి మీసమ్మతిని రేపుమాకుఁ దెలియఁజేయుము. మీ శ్రేయస్సును గోరువారిలో నేనొ క్కఁడనని యెంచవలయును.

అనిపల్కి తమిళసోదరులతో లేచి యాగోపదంపతు లనువీడ్కొని పిళ్ళెగారు బసకేఁగిరి.

---

४ ప్రయాణము.

నాఁటి రేయియెల్ల నాగోపాల దంపతులు చెన్నపుర ప్రయాణమును గుఱించియే మాటాడుకొనిరి. అప్పలసామి కా నవనాగరకప్రపంచకములోనికి వెళ్లుట కంతగా మనస్సు పోవుటలేదు. గంగమ్మ యెటులేని చెన్నపురికేఁగి యందలి వినోదములం దిలకించుచు నుండవలయునని కోరుచుండెను. పురజీవనము వలన మానవులకు దుష్టత్వమున కెక్కువయవ కాశముండునని యప్పలసామినమ్మి వెనుకకు లాగుచుండెను. గ్రామములోనున్న మనుష్యుల సహజశక్తులు మొక్కవోయి వ్యర్థములగుననియు వానిని బెంపుచేసికొనఁగోరినఁ బట్టణజీవనమే ముఖ్యమనియు గంగమ్మతలఁచి చెన్నపురోద్యోగమును స్వీకరింపుమని భర్తను బురికొల్పుచుండెను. వారిరువురు చాల సేపు వాదప్రతివాదముల జరపిరి. గంగమ్మపూర్వులెల్ల నగరములలో నివసించువారగుటచే నామెకు నాగరకజీవనము నందు సహజాసక్తి గలిగెను. ఆయాసక్తిని బురస్కరించుకొని తన బుద్ధివిశేషమునుబట్టి కొన్ని హేతువాదములు కల్పించుకొని యామెవాదించెను. తనకు సహజముగా నుండు గ్రామజీ

వనమున కనువగు వాదను లప్పలసామి చేయుచుండెను. తుదకు గంగమ్మవాదమే గెలువ నప్పలసామి స్టార్ సర్కస్ లోఁజేరుటకు సమ్మతించెను. గంగమ్మ యానందమునకు, మేరలేకుండెను.

మఱునాఁ డరుణోదయమున గంగమ్మ యెప్పటివాడుక పాలను నొకగొల్లకుఱ్ఱవానిచేఁ బట్టించుకొని స్టేషనుమాష్టరు గారి యింటికివెళ్ళి సుందరమ్మతో నత్యంతసంతోషమునఁ దన మగనిసమ్మతిని దెలియఁజేసెను. సుందరమ్మ పాలను బుచ్చుకొని భద్రపఱిచి భర్తతో గంగమ్మచెప్పిన యంశములం జెప్పెను. అతఁడా యుదంతమంతయుఁ దమిళసోదరుల కెఱింగించెను. వారు సంతోషాంచితస్వాంతులై తమయానంద మును వెల్లడించుటకు నప్పలసామియింటికేఁగిరి. అప్పలసామి యప్పుడె పొలమునుండి యింటికివచ్చియుండెను. తమిళదేశ స్థులను జూడఁగనే యతఁడు చిఱునవ్వుతో ,, అయ్యా! నా భార్యప్రోత్సాహముచేత నేను జెన్నపురికేఁగి మీకంపెనీలో నుద్యోగముచేయుటకు సమ్మతించితిని. మీరును నేనును మాటాడుకొన్న పద్ధతులన్నియు నొకయొడంబడిక పత్రముపై వ్రాసికొనుట మేలుగదా? నేఁడాపత్రము వ్రాయుపని ము గింతుమేని, రేపటినుండి నేను బ్రయాణప్రయత్నము లొనరించుకొందును. ఒకనెల గడువిత్తురేని యీలోపున నాదూడల న్నియు నమ్ముకొని, నేను సాగుచేయుభూమి యెవరికేని యప్ప గ్గముచేసి, నాయితర వ్యవహారములన్నియు నవరించుకొని

ప్రయాణమునకు సంసిద్ధుఁడనై యుందును. మేము బయలు దేఱుతేది తెలియఁ జేయుదును. నాఁటికి మీయనుచరులలో నొక్కని నిక్కడికిఁబంపుఁడు. వానివెంబడి మేము చెన్ననగరమున కేతెంతుము.,, అనిచెప్పెను. వారందుల కంగీకరించి కొలఁదిమాటలతోఁ దమకృతజ్ఞతను వెల్లడించి బసకేఁగిరి.

నాఁటిసాయంకాలము గ్రామకరణమును మధ్యవర్తిగా నుంచుకొనియప్పలసామి తమిళుల కడనుండి యొక యొడంబడిక పత్త్రము వ్రాయించి పుచ్చుకొనెను. తమిళులు తాము విలిచిన గిత్తలంగైకొని యానందముతో నామఱునాఁడే చెన్నపురి కేఁగిరి.

పత్త్రికచేపడినదిమొదలు మనకథానాయకుఁడు చెన్నపట్టణ ప్రయాణమునకుఁ దగిన ప్రయత్నములుశీఘ్రగతిని జేయఁ దొడఁగెను. చుట్టుఁబట్టులనుండు గ్రామములలోఁ దన యొద్దనున్న పసువులనెల్ల విక్రయించెదనని చాటింపించెను. అవియాసీమలోఁగల పాఁడిపశువుల యందు శ్రేష్ఠము లగుటచేత నొకపక్షము ముగియులోపలనే ధనవంతులు వానికడకే తెంచి తగినవిలువనిచ్చి వానినెల్లఁ గొనిరి. కరణముగారికే తన మాన్యమును దానుమున్నిచ్చు సిస్తునకే యమర్కముచేసి వారియొద్దనుండి సమ్మతిపత్త్రముం గైకొనెను. కరణముగారికి నప్పలసామివంటి రయితు మఱియొకఁడు దొరకునా యని గ్రామస్థులెల్లరుఁ బలుకునట్టి సత్ప్రవర్తనముతో నతఁడు వ

ర్తించెను. కరణముగారునుదమకుంగూర్చుమంచిరయితుతప్పిపో వుచున్నందుల కించుక వగచుచుండినను, వాని కున్నతోద్యోగము తటస్థించి వాఁడున్నతసంఘములోఁ జరింపనున్నందులకు సంతోషించుచు ముచ్చిలకా పత్త్రము నిచ్చెను.

ఈ పనులన్నియు ముగిసిన తర్వాత నప్పలసామి సర్కసుకంపెనీవారికిఁ దాను బ్రయాణమునకు సంసిద్ధుఁడనై యుంటినని తెలియఁజేసెను. వారు తమకడ లేఖకుఁడుగానున్న యొక యాంధ్రుని చేతికిఁ బ్రయాణవ్యయమునకుఁ దగిన మూల్యమొసంగి గోపాలపట్టణము పంపిరి. గంగమ్మ యూర నున్న పేరఁటాండ్రను, ముఖ్యముగాఁ దనజాతివారలనెల్ల, రావించి వారికిఁ బసుపుకుంకుమలును బండ్లును రవికలగుడ్డలు ను బంచిపెట్టి వారియొద్ద సెలవుఁ బుచ్చుకొనెను. సాధారణ ముగా నట్టిజాతులవారు మత్తుపదార్థములు పుచ్చుకొని యిం చుకనీతి తప్పి చరించుట గలదు. కాని గంగమ్మకట్టి దురభ్యా సము లెవ్వియులేవు గావునను, చిన్ననాఁటినుండియు బ్రాహ్మ ణులవలె శాకాహారాదులతోఁ బెరిఁగినది గావునను సురాపాన మెవ్వరి కొసంగకుండెను. గ్రామములోఁ గాఁపురమున్న ద్విజులునైతము తమయాండ్రను గంగమ్మయింటికిఁ దగవులిచ్చి పంపి యాదరించిరి. ఆమెవియోగ మాయూరిస్త్రీల కెంతో కష్టముగానే యుండెను. ముఖ్యముగా స్టేషను మాష్టరుగారి భార్యకు మఱియుదుఃఖకరముగానుండెను. ఆమెగంగిమ్మయూ

హ్వానమందికొని రకరకముల పిండివంటలు గంగమ్మకుఁ గానుకలగాఁ దెచ్చి యామెనాశీర్వదించి బసకేఁగెను.

గంగమ్మవలెనే యప్పలసామియుఁ బురుషులనెల్ల నాహ్వానించి యల్పాహార దానములచేతఁ విందొనరించి, వారు తన్నింత కాలమాదరించినందులకుఁ దనకృతజ్ఞతను వెలిపుచ్చి యందఱకడ సెలవుఁగైకొనెను. ఎవరికిఁదోఁచిన కానుక వారతనికిచ్చిరి. కొందఱుమంచిచేతికఱ్ఱలును, గొందఱు మేలివలువలును ఎఱికొందఱు ఫలాదులును వానికిఁ దిరుగ బహుమానములుగానిచ్చి గౌరవించి వీడ్కొనిరి.

ఇట్లు గ్రామస్థులనుండి గౌరవముంబడసి యా గోపాలదంపతులు తమయిలువేల్పగు సింహాద్రప్పన్నను సేవించుటకు సింహాచలమేఁగి, స్వామినిసేవించి, మనసార నతనియొద్దఁ గూడ సెలవుఁబుచ్చుకొని, యింటికివచ్చి, యొక శుభముహూర్తమునఁ జెన్నపురికిఁ బయనమైరి.

నాఁడు గొల్లలందఱును రామభజనలతోను గోలాటములతోను, హరిబల్లాటలతోను గుంపులుగుంపులుగా వచ్చి తమమిత్రుని వీడ్కొలిపిరి. వీడ్కోలొసంగు మిత్రబృందములతో ప్రేమనంతయుఁ గ్రిక్కిరిసిపోయెను. సర్కసుకంపెనీవారి యాంధ్రలేఖకుఁడు మన నాయికానాయకుల సామానంతయు జాగ్రత్తగాఁ దూనిక వేయించి యొకదినమునకుముందే రైలుబండిలోఁ బంపి నాఁడు వారిరువురకు రెండవతఱగతి టిక్కెట్లు

నిలిచి యత్యంతగౌరవముతో వారిని బండినెక్కించెను. హిత వర్గము లెల్ల జయజయధ్వానములు చేయుచుండ మన గోప దంపతులు బండిలో నాసీనులైరి. ఆరోగ్యముపిళ్ళెగారు వారి యొద్దికివచ్చి చెరికొక పూలమాలయు వైచిరి. అచ్చట గుమి గూడిన స్నేహితులెల్లఁ గరతాళధ్వనులచేఁ దమ యానందముం దెల్పిరి. నాఁడాయుత్సవముచే బండి నిర్ణీతకాలము దాఁటి కొన్నినిముసము లెక్కువగా నిలువవలసి వచ్చెను. అంత పొగ బండి కూసెను. ఎల్లరును బండికిందుచుక యెడముగా నిలిచిరి. బండి కదలెను. మరల జయజయధ్వనులు చెలరేఁగెను. కను చూపుమేర దాఁటువఱకు జనసమూహము లొక్కుమచ్చునసే గోపులవంకఁ జూచుచుండిరి. అవల నెవరియిండ్లకు వారేఁగిరి.

వా రెక్కినబండి ప్యాసంజరగుటచేత నన్నిస్టేషనుల కడను నిలుచును. బండి వాల్తేరు వచ్చునరికి గంగమతల్లి వచ్చి కూఁతుని నల్లుని గలసికొని, వారు దారిలో భుజించుటకు రుచ్యములగు పిండివంటలు కొన్ని కొని తెచ్చియిచ్చి, కూఁతును కౌఁగిలించుకొని యది తనకుఁ గడుదూరస్థురాలగుచుండుటచే నించుకసేపు దుఃఖించెను. తల్లికూఁతులిరువు రొకకొంతతడవు కంటఁ దడిపెట్టుకొనిరి. కూఁతురు తల్లికొక నూటయిరువదాయుల నోటునిచ్చి ‚‚అమ్మా! నీకెప్పుడేకష్టము తటస్థించినను మాకుఁ దెలియఁజేయుము. మేము చెన్నపురి చేరినతోడనే మా చిరు నామా తెలియఁజేసెదము” అని చెప్పెను. ఆయిల్లాలు కన్న బిడ్డనుబీడి భారముగల్గు మనస్సుతోఁ దనయూడిగములోనికిఁ బోయెను.

గంగమ్మ కొత్తగా సమాయిక యగుటచేత నామెకా ప్రయాణములో నెల్లదృశ్యము లానంద దాయకములుగానే యుండెను. స్టేషనువచ్చి బండియాగునపుడెల్ల నామె లేచి యచ్చటఁ బండ్లమ్మువారి కేకలకును, దొందరపాటుతో బండినెక్క పల్లెటూరివారి కలఁతకునుఁ యాత్రికులవంక విలాసముగాఁ జూచుచుఁ బ్రచారము చేయు యువకులతీవికిని నానందమును నాశ్చర్యమును బొందుచుండెను. ప్రతిస్థలమునం దేదో యొక వింతవస్తువు కొనుచుండెను. బండిబండికడకువచ్చి తిరిపమెత్తు బిచ్చఁగాండ్రకొక్కొక్కరికి కానిచొప్పున దానము చేయుచుండెను.

వారు రాజమహేంద్రపురము చేరునప్పటికి మధ్యాహ్నకాల మగుటచేత వారి యనుచరుఁడు వారికిఁ దగిన యాహారముఁ దెప్పించి యిచ్చెను. వారాహారించి యించుక విశ్రమింపఁ బోవునప్పటికే గోదావరీనదిమీఁది వంతెన వారికి గోచరమయ్యెను. గంగమ్మ సంతోషమున కంతులేకుండెను. ఆమె పూర్వాచారపరాయణ యగుటచేతఁ బసుపు, కుంకుమము, పండ్లు, రవికలగుడ్డ, కొన్నిడబ్బులు, భక్తిపూర్వకముగా గోదావరీదేవి కర్పించి నమస్కరించెను.

ఇట్లు వారొక్కొక్క స్టేషనుకడనుండు వింతలంజూచుచుఁ బొద్దుకుంకు సమయమునకు బెజవాడఁ జేరిరి. వారచ్చట బండిదిగి యించుకసేపు నడయాడి యందుఁ గొన్నిపూవులును బండ్లును గొని మరల శకట మారోహించిరి. ఆంధ్ర

మితులగు క్రిమ్మటి వారికాహారము దెచ్చియీయఁగా వారు సుఖముగా భుజించి జాముసాత్రి మీఁదుదాఁక మేలు కొని యవలఁ దమకై యమర్పఁబడియున్న మెత్తలపైఁ బం డుకొని సుఖనిద్రంగాంచిరి. వా రుదయముననే లేచి కాల్యం బులఁ దీర్చి యందే యమర్పఁబడిన నీటిలోఁ దానమాడి ధౌతవస్త్రములం ధరించుసరికి వారు చెన్నపట్టణ మందలి 'సెంట్రల్ స్టేషన్' లోఁ బ్రవేశించిరి. స్టేషనులోనికి రైలు బండి పోవుటయు నందు మనోహరములైన గాలులు వీఁచు ఎలక్ట్రిక్కుపంకా లమర్పఁబడి యుంటయు గంగమ్మగాంచి యత్యాశ్చర్య పడుచుండెను. అప్పలసామికిఁగూడ నవియెల్ల యెఱుఁగని వింతలేయైనను నతఁడు గభీరహృదయుఁడు గావునఁ దై కేవికారచేష్టయుఁ గన్పడనీయక చూచుచుండెను.

అక్కడికి నర్కసుయజమానులు వచ్చి గోపదంపతుల కు స్వాగతమిచ్చి వారినొక మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని హైకోర్టుభవనములకు నెదుటనున్న వై. యమ్. సి. యే. వారి యున్నతహర్మ్యముకడకుఁ దీసికొనివచ్చి యం దు మూఁడవ యంతస్తుమీఁద నొక విశాలాగారమందు విడి యించిరి. దారిలో ట్రాముబండ్ల రాకపోకలు, మోటారుబం డ్ల పరువులు, రిక్షాల సందడులు, జనసమూహముల సంచలన ములు, మున్నగువానినెల్ల గంగమ్మ గాంచి నిర్వచింపరాని యానంద మొందెను. ఆమె క్రొక్కక్క విషయముంగూర్చి నర్కసు

కంపెనీ యజమానులు విరివిఁగా దెలియఁజెప్పుచు బసకుం గొనిపోయిరి.

ఈరీతిగా నాగోపులొక కుగ్రామమునుండి మహానాగరకా ప్రభావముచే వెలయు పట్టణరాజములోనికిఁ గొంపోఁబడిరి. స్థలభేదము సంఘభేదము వారి భావములకెట్టి మార్పాటు గల్గించునో ముందు గమనింతము.

---

౫. నాగరకత.

గంగమ్మయు సప్పలసామియు గోపాలపట్టణములో నున్నప్పుడు ప్రాతఃకాలమున, రాత్రిపాలలోఁ దోడుపెట్టియుంచిన యన్నముం దినునలవాటుగల వారని మున్ను వచించియే యున్నాము. చెన్నపురికి వచ్చినతర్వాత వారాయలవాటు విడిచి వెన్నరాచిన రొట్టె యుంచుకతిని కాఫీ త్రాగ మొదలు పెట్టిరి. గంగమ్మ కింటిపనికొంత, వాడుకపాల్పెడుఁగు లిచ్చు పనికొంత, యుండుటచే దేహపరిశ్రమ యించుక గల్గుచుండెడిది. ఇప్పుడట్టి పనిలేకపోటచే సోమరితన మబ్బినది. పరిశుభ్రములైన నేయిమజ్జిగలతో నేపూఁట కాపూఁట కోసితెచ్చిన లేఁగూరలతో దంపుడుబియ్యపు టన్నముం దినునభ్యాసముగల్గువార లిప్పుడు రాలతోను గురుగులతోను గూడిన ఫ్యాక్టరీ బియ్యపు టోగిరమును గంపునేతితోను నిలువమజ్జిగతోను.

రుచిలేని శాకాదులతోను దినవలసివచ్చెను. కాని వానిలోనే మేలిసరకును సేకరించుకొని వారు కాలక్షేపముఁ జేయుచుండిరి. వారికి నిత్యమును గాఫీక్లబ్బులలో లభించు హల్వాలు, సేమియాపాయసము, లడ్డువులు మున్నగునవి యచ్చటఁగలుగు నాహారలోపముం దీర్చుచున్నవి.

ఒకవారము దినములిట్టులా పట్టణజీవనమున కలవడిన పిమ్మట సర్కసుకంపెనీవా రప్పలసామిని సర్కసుశాలలోనికిఁ దీసికొనివెళ్ళి యతనిసోదరోద్యోగులతోఁ బరిచయముం గలిగించిరి. మొదట వ్యాయామక్రీడలం దాఱితేరినవారు చేయు కృత్యములన్నియు నప్పలసామి చూచుచుఁ గొన్నిదినములు గడపెను. ఆవల నొకనాఁడతఁడు తనసోదరులలో నొక్కొక్కఁ డొనర్చు కష్టపుఁబనులనెల్ల నవలీలఁ గడులాఘవ మొప్పఁజేసి యందఱ నాశ్చర్యరసమగ్నులం గావింపఁజొచ్చెను. ఇట్టు లాతఁ డచ్చటి మేటివస్తాదుల నతిక్రమించిన వార్త పట్టణమంతయు నలముకొని యతనింజూడఁ గొందఱును, నతనితోఁబరిచయముగలుగఁజేసికొనఁ గొందఱును, నతనిబసకు రాఁజొచ్చిరి. పట్టణమందుఁ బ్రతిదినము వెలువడి వార్తాపత్రికలలో స్టార్ సర్కసుకంపెనీవారి భావికార్యక్రమసూచికలో నప్పలసామి చేయు వింతపనులం గొండాడుచు వ్రాయఁబడిన ప్రకటనములెన్నియో పొడసూపఁజొచ్చెను. ఇంతకుమున్ను కంపెనీలోఁబని చేయు వారొనరించు వ్యాయామఖేలనములందు మనయప్పల

సామికిఁ గొత్తలేవియుఁ గన్పట్టలేదు. అవియెల్ల నింతకు ముందు తానువిశాఖపురిలో సాధనమొనర్చినవే. కంపెనీ వారు విదేశములోని బలశాలులొనరించు వింతవింతచర్యలం దెల్పు పటములందెప్పించి యప్పలసామికిఁ జూప నతఁడు వాని నెల్ల సులువుగా సాధనములోనికిఁ దెచ్చుకొనుచుండెను.

సర్కసుయజమానులు తలఁచినరీతిగా నప్పలసామి తమకు సర్వవిధముల ననుకూలుఁడయ్యెను. అప్పలసామి యా యాక్రీడలయందు నానాఁటఁ గౌతూహల మతిశయింపఁ దన పూర్వవృత్తి నెల్ల విస్మరించి యీనూత్నజీవనమునకే యలవాటుపడెను.

ఒకనాఁడు రామస్వామిమొదలియారు మనకథానాయకుని బసకేఁగి యిట్లుసంభాషించెను.

రామ—అయ్యా! మిమ్ముగురించి మేముతలఁచిన తలఁపులన్నియు నిక్కువములయ్యెను. తుప్పుపట్టియున్న మీయత్యద్భుతశక్తుల వాఁడి లోకులెఱుంగుకాలము నేఁటికిఁ జేకూరెను. మిమ్ముఁదెచ్చుకొన్నందులకు మేమును, మాతో వచ్చినందులకు మీరును సర్వవిధములఁ దృప్తిపొందుచున్నామనియే మాతలఁపు. ఏమందురు?

అప్ప—నిజమే. మొదటఁ గొన్నాళ్ళీ నూతనజీవనము చుక భారముగాఁదోఁచినను నానాఁట నాకిందానందము పొందువడుచున్నది. నాభార్యపట్టణవిశేషములందిలకించుటతోఁ

గొన్ని దినము లెటులో వెళ్ళఁబుచ్చినది. చిరంతనమైన తనకో రిక యీడేఱినదని మిగుల మురిసినది. కాని యామెకా యానంద మెంతకాలముండును? చెన్నపట్టణ మిప్పుడామెకుఁ బ్రాఁతపడినది. నేఁటిలేని కాలమా మెకు భారముగాఁ గనఁబడుచున్నది. దానినెట్లు సవరింపఁగలమో తెలియకున్నది.

రామ—నేనందునుగూర్చియే మీతోఁ బ్రసంగింపవలెనని తలఁచి వచ్చితిని. మాపట్టణములోని స్త్రీలెట్టులు యథేచ్ఛముగాఁ బాఠశాలలకుఁబోవువారుకొందఱు, క్లబ్బులకేఁగువారలుకొందఱు, ఉద్యోగములకరుగువారుకొందఱు పురుషులతోఁజేరి యుపన్యాసవేదికలపై నిల్చి ప్రసంగించువారుకొందఱు, కాన్పించుచున్నారో మీరును మీయర్ధాంగియుఁ జూచియే యున్నారుగదా?

అప్ప—చూచితిమి. అట్టులేదేని యొకపాఠశాలకుఁ బంపి నాభార్యకు విద్యనేర్పింపుమందురా?

రామ—ఆమెకు విద్యనేర్పుటకు మీరామెను బాఠశాలకుఁ బంపనక్కఱలేదు. ఆమెకుఁ గావలయువిద్య యింటనే నేర్పింపవచ్చును. మీవలెనే యామెయు భగవంతునిచే శరీరబలము ప్రసాదింపఁబడినది. మీరుచేయు క్రీడలుకొన్ని యామెకు మీరేనేర్పి మీరును నామెయుఁగలసి రంగస్థలమునఁ గొన్నివింతయాటలం బ్రదర్శింతురేని మీకీర్తియు మాకీర్తియు నచిరకాలములోనే యాశాంచలములం దాకును.

అప్ప—అబ్బే! మాదేశమున నాఁడువారు బయటికే రారు. బీదవారు బయటికివచ్చినను నిట్టి నికృష్టకార్యమునకు సిద్ధపడరు.

రామ—ఇది నికృష్టకార్యమందురా? అంగడిలో దుకాణముంబెట్టి సరకులమ్ము స్త్రీలు మీలోలేరా? మీభార్య పాలవర్తకములో నట్లింటింటికిఁ బోయియుండలేదా? అంతకన్న నిందు దోషమున్నదా? దోషము గుణము ననునవి మనమనస్సులోనున్నవి గాని యీయూపనులలోలేవు. నిష్కల్మషహృదయముతో దేశహితముంగోరి చేయు కార్యమెట్టిదియుఁ జెడ్డది కాదు.

అప్ప— ఇట్టిది దేశహితకార్యమెట్లగును?

రామ—స్త్రీ లబలలనియుఁ బురుషులొనర్చు కార్యములు చేయఁజాలరనియు నొకదోషారోపణమును లోకులు చేయుచున్నారు. దానిని శ్రీమతి తారాబాయమ్మగారు మున్నగు మహానీయురాండ్రు కొంతవఱకుఁ బోఁగొట్టి, స్త్రీలకుఁగూడ దేహపరిశ్రమ మవసరమని నిదర్శనపూర్వకముగాఁ జూపియున్నారు. మీఁదియ్యకొందురేని గంగమ్మ శట్టిప్రసిద్ధ స్త్రీరత్నము కాఁగలదు. అప్పుడామె చేయుపని దేశహితకార్యము కాదా?

అప్ప—కావచ్చును. కాని యీమెయందుల కొప్పుకొనునో లేదో!

రామ—ఒప్పుకొనకేమి! మీరే గట్టిగాఁజెప్పితిరేని యామెతప్పక యొప్పుకొనును. మీకుఁబ్రీకృతమున నొకవంద రూపాయల వేతన మెచ్చుగానిచ్చుచు, నామె రంగస్థలము నందుఁ బ్రవేశించుటాది మీతోఁబాటామెకును రెండువందల జీతమిత్తుము.

అప్ప—అంతజీతమామెకిచ్చిన, మీకేమి లాభముం డును?

రామ—ఏమిలాభముండునో ముందుముందు మీకే తెలియఁగలదు. నేనిప్పుడు చెప్పనేల?

అప్ప—సరియే. అటులేగావింతము. కొన్నాళ్ళు కొ త్తగానున్నను, గ్రమముగా నామెయే యందుల కిష్టపడు నేమో చూతముగాక!

ఇట్లు భాషించి మొదలియారు వెడలిపోయెను. అప్పల సామి భార్యనుబిలిచి యిట్లు మాటాడెను.

అప్ప—గంగా! చెన్నపుర వినోదములం జూచుట తోఁ దృప్తినొందితివా? ఇంకను వానిని జూడఁగోరుచుం టివా?

గంగ— వినోదములకేమి! ఎన్నేనిగలవు. ఎన్నాళ్ళు చూచినను దనివితీరదు. కాని మీరు వ్యాయామసాధనము కొఱకేఁగునప్పుడు నాకు నిమిషమొక యుగముగాఁ దోఁచును. మీరిచ్చిన కథలపుస్తకములతోఁ గొంతకాలముం గడుపుచుం టిని. కాని కొంతసేపుచదువుసరికి విసుగుజనించును. అప్పుడేమి

చేయుటకుం బాలువోదు. నాకేదేని కొంతపని కల్పింతురేని, యాధారము కలుగదు.

అప్ప.—అదియే నేనును దలఁచుచుంటిని. నేనే ముందుగాఁ జెప్పఁబోవుచుండ నీవేయడిగితివి. నీవుకూడఁ గొంత శరీరపరిశ్రమ మున్ను చేసియేయుంటివి. ఇటుపైని కొన్ని 'ఫీట్సు' స్త్రీలుచేయఁదగినవి, నీకునేర్పెదను. వానిని నేర్చికొందు వేని, నీవు నాతోఁబాటు నెలకురెండువందలు గడింపఁగలవు. అఁతనిపేరుకూడ తారాబాయిపేరువలెఁ జరిత్రయందెక్కును. ఇందునకు నీయభిప్రాయమేమి?

గంగ—నేనా? 'ఫీట్సు'నేర్చుకొనుటా? రెండువందల జీతముగడించుటా? క్రొత్తమాటలాడుచుంటిరి!

అప్ప—క్రొత్తమాటలేమైనను నేను సత్యమేపలుకుచున్నాను. నీవట్లు సాముగరిడీలు నేర్చుకొన్నఁ దప్పేమియులేదు. ఈచెన్నపురిలో గొప్పవారిస్త్రీలుకూడ సభలలో సంగీతము పాడుదురు, ఉపన్యాసములిత్తురు, ఉపాధ్యాయినీత్వముఁగైకొందురు, కర్మాగారములనేలుదురు, పురుషులతోఁ డెన్నిసు మున్నగు నాటలాడుదురు. అట్టిచో నీవేల గరిడీలనేర్వరాదు? ఈమహాపట్టణమందు దాక్షేపణములుండవు. పల్లెటూళ్ళలో మాలవానికి మైలుదూరముగా నిలిచినడుచువారు, ఈపట్టణములోఁ బంచమునిపంక్తిని బంచభక్ష్యములును బాహాటముగాఁ గుడుతురు. అందున కెవ్వరును దప్పుపట్టరు? పైగా నది

యొక్క సుగుణమందురు. అట్టి యీయూరనిన్ను, గేలిసేయు దురని వెఱవకుము.

గంగ—మనవైపువారలు విన్ననవ్వరా ?

అప్ప—మనవైపువా రచ్చటనున్నప్పుడుండు నునికి వేరు, ఇచ్చటికి వచ్చినతర్వాతి యునికివేరు. తాము తిన్నగా నున్నఁగద, మనల నాక్షేపించుట ! నీకాక్షేపముండదు సరి గదా, విశేషించి మెచ్చుగలుగును. నామాటనిజము.

గంగ—సరే. మీసెలవుప్రకారము నేర్చుకొందు ననుకొందు. శరీరమింత ముదిరినతర్వాత నాకావిద్యలన్నియు నలవడునా ?

అప్ప—అలవడునో, యలవడవో, నీవేచూచెదవు గాక, నీకు సమ్మతియేకదా ?

గంగ—ఆ ! సమ్మతియే. నాబాగోగుల భారమం తయుమీదేకదా !

అప్పలసామి యామఱునాఁటినుండియే యాయాక్రీడ లకుఁ దగిన పరికరములన్నియు సర్కసువారినుండి పుచ్చు కొని బసకుఁగొనివచ్చి భార్యకుఁ గొన్నివింతక్రీడలను నేర్పఁజొచ్చెను. ఆమె వానినెల్ల ననాయాసముగా నేర్చికొని మగనిమెప్పొందెను. ఒకనాఁడా రామస్వామిమొదలియారు తనసోదరునితోను మిత్రులతోను నప్పలసామియింటికివచ్చి గంగమ్మచేయు సాముగరిడీల ప్రదర్శనముం గాంచెను. చూప ఱులెల్ల నత్యాశ్చర్యపడిరి. సర్కసుయజమానుల యానందము

నకు హద్దులేకుండెను. వారు గోపదంపతులుచేయు వింతపనులం దెలుపు పటములు వ్రాయించి ప్రకటనపత్రికలయందచ్చొత్తించి పట్టణపుగోడల నలంకరింపించిరి. నూతనసభ్యులతో స్టార్‌సర్కస్ మొదటియాట 1915 సం॥ రము జనవరి మొదటి తేదిని హైకోర్టుభవనములకు వెనుకనున్న మైదానమునందుఁ గొత్తగా నిర్మింపఁబడిన గుడారమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడునని ప్రకటింపఁబడెను. ఆయాటలో గోపదంపతు లేయే వింత యాటలంజూపుదురో విరివిగాఁ దెలుపఁబడెను. ఆయేఁట నచ్చట హైందవదేశీయమహాజనసభ జరుపఁబడెను. తత్సభకుఁ బ్రతిరాష్ట్రమునుండియు వేనవేలు మహాజనులు వచ్చియుండిరి. వారిలో వ్యాయామవిద్యలయందుఁ గుతూహలితులెల్లఁ బైతఱగతుల టిక్కెట్లను రెండుదినములకు ముందేకొనిరి. పట్టణములో నెవరు మాటాడుకొన్నను సర్కసునుగూర్చియే, యందలి ప్రధాన నాయికానాయకుల యాశ్చర్యకరములైన చర్యలను గురించియే. ఆయేఁట „పార్కుఫే"రనఁ బడు సంతకూడఁ గడుమనోహరలీల నేర్పాటుచేయఁబడెను. ఆసంతం జూచుటకేతెంచిన వారిలోఁ బెక్కండ్రయాటను జూడనిచ్ఛించి టిక్కెట్లనుగొనిరి. మొత్తమున నిరువదివేలరూపాయల విలువగల టిక్కెట్లు ముందుగా నమ్ముడుపడెను.

క్రైస్తవసంవత్సరాదినాఁడు మొదటిప్రదర్శనము కడు జయప్రదముగా జరిగెను. అందు మననాయికానాయకుల వింత చర్యలకు సంతసింపని వారులేరు. మనోజ్ఞవేషములం ధరించి

రంగస్థలము నలంకరించిన యాగోపదంపతులు రతీమన్మథుల వలె నుండిరి. ఆటఁ జూడవచ్చు ప్రేక్షకుల కధ్యక్షుఁడుగా నియమింపఁబడిన గవర్నరుగారు మన నాయికానాయకులను పదితరసభ్యులను గొనియాడుచు నొక యుపన్యాసమిచ్చిరి. ప్రేక్షకులలోఁ గొందఱు ధనవంతులాదంపతులకుఁ బదకము లొసంగిరి, కొందఱు రంగస్థలమునీఁదికివచ్చి వారిందారసించి కరములం గీలించి యాడించుటచేఁ దమమెప్పును తెలియఁ బఱిచిరి.

ఇట్టు లాపరిథమపరిదర్శనము ముగిసెను. కర్షకజీవన మొసరించు మననాయికానాయలకు నాగరకత మహోన్నతదశం జేకూర్చి దిగంతవిశ్రాంతయశంబును గల్గించెను. ఆహా! నాగరకతాపరిభావము!

---

౬ దుష్టద్వితయము.

చెన్ననగరభాగ్యలక్ష్మియెల్ల 'చెట్టియా' ర్లనఁబడెడు జాతివారియందుఁ గలదని చెప్పవచ్చును. అచ్చట సెట్లని కొందఱుందురు. వారువైశ్యకులజాతులు. వారిలో నాంధ్రులెక్కువ మందిగలరు. చెట్టియార్లనఁబడువారు వివిధజాతులవారగు శూద్రులు. ఈతెగవారిలో విశేషవిద్యావంతులును, నున్నతోద్యోగులును, గొప్పకర్మాగారముల కధ్యక్షులును వె

క్కుంద్రుగలరు. గొప్పగొప్పభవనములు, వనములు, సత్రము లు, చావడులు, చెట్టియార్లవే. వితరణ విషయమునఁగూడ వారు విశేషకీర్తిరమఁ గాంచియుండిరి. దొరతనము వారేఁటేఁ ట ఘనబిరుదము లాతెగవారికే మిక్కుటముగా నిచ్చుచుం డిరి.

వారిలో రామయ్యచెట్టియు నటేశముచెట్టియు మేటు లనవచ్చును. వారిరువురును గోటికిఁ బడగనెత్తిన ధనాఢ్యులు. వారికనోన్యమైత్రిగలదు. రామయ్య పూనమల్లిబాటమీఁద నిర్మింపఁబడిన సుందరారామహర్మ్యమందు నివసించును. ఆ హర్మ్యమే కాక యతనికిఁ జెన్నపురిలోఁ బెక్కుమందిరములు గలవు. నటేశము నంగంబాకములోని సొంతభవనమందు ని వాసముచేయును. ఒకరియింటికి రెండవవారు తఱుచుగాఁ బోయి ముచ్చటించుకొనుచుందురు. ఇరువురునుగలసి ప్రతిదిన మున ‘ కాస్మాపోలిటన్‌క్లబ్బు, నాఁబడు ఘనపౌరమందిరమున కేఁగి యందుఁ దమ కన్నిటనీడగు మిత్రబృందముతోఁజేరి వి నోదనీలఁ గాలక్షేపము చేయుచుందురు. వారిద్దఱు వ్యసన లోలురు. రామయ్యకు భార్యగలదు. కాని యాదంపతు లొం డొరువులనుమించు నాత్మస్వాతంత్ర్యము నాభిజాత్యమును గల్గువారలగుటచేఁ బ్రకృతమునఁ బరస్పరవిరోధభావములొం ది విడిపోయియుండిరి. ఇట్లాతఁడు మూఁడేండ్లనుండి యొంటి గానుంటచే దుర్వ్యసనములలో మొదటిదానికిలోనై చరించు

చుండువాఁడు. భార్యతోఁ గూడియుండునపుడుమాత్ర మాత నికా వ్యసనములేదు.

నటేశమునకు భార్యతోఁ గాఁపురముగలదు. అట్లులుం డియు నతఁడా ప్రథమవ్యసనమునకు మిక్కిలిచిక్కి పెక్కుతా వుల నవమానముంగూడఁ బొందియుండెను. రెండవవ్యసన మగు ద్యూతమం దిరువురును విశేషాసక్తి గలుగువారలే. క్లబ్బులో వారు ప్రత్యహము చేయు పనియదియే. ఆసమయ మందే సగుమసమమఁ బానవ్యసనమునకు లోపడుచుందురు. మృగయావ్యసనము పూర్వపుమహారాజులకువలె లేదు. కాని వారమాయికాత్మలగు మృగీనయనల చంచలదృక్కాంతులచే నాకర్షింపఁబడి తదాకర్షణప్రయత్న మృగయావ్యసనమున కలవడినవారలే. ప్రధాన వ్యసనచతుష్టయములో నాఁటితేరి నవారికిఁ దక్కుఁగల వాక్పారుష్య, దండపారుష్యార్థ దూషణ ములను వ్యసనత్రితయ మప్రయత్నముగనే యలవడుననుట యతిశయోక్తిగాదు.

ఈరీతిగాఁ జరించువారు స్టార్ సర్కసువారి ప్రథమ ప్రదర్శనమునకుఁ బోయియే యున్నారని వేరుగ వక్కాణింపనక్కఱలేదు. నాయికా నాయకులకుఁ బదకము లిచ్చి, వారిరువుర పరిచయముంగల్గించుకొను నుద్దేశముతో గ్రీన్‌రూమనఁబడు నేపథ్యాగారములోనికేఁగి వారితోఁ గర చాలన వినోదమొనర్చిన ప్రముఖులలోఁ బ్రప్రథములు వారే. ఆయిరువురిలో రామయ్యచెట్టి సుందరరూపుఁడు. 35 యేండ్ల

వయస్సువాఁడు. లోనియభిప్రాయము లెట్టులున్నను, ఘను లతో భాషించునపుడు మర్యాదగలిగి మాటాడువాఁడు. రెండవయాతఁ డంతయంగఁగాఁడు గాఁడు. అతనివయస్సు సుమారేఁబది. అంతటి వయసుమీఱియుండియుఁ గుఱ్ఱవానివలెఁ బ్రసంగించుటయు నాటలాడుటయు జరిగించుచుండును. ఉభయులలో రెండవవానికి దుష్టబుద్ధి దురముగాఁబుట్టి కార్యరూపముం దాల్చును. మొదటి వానికట్లుగాదు. అతఁ డించుక యోజించి మఱి చేయును. కాని వానికిని యోజనవలని లాభములేదు. ఫలప్రాప్తి కిద్దఱు సమానులే. ఇద్దఱు సమానముగానే మాయాదేవతపన్నిన వాగురలలోఁ బడుదురు.

ఒకనాఁడా మిత్రయుగళము మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండి సముద్రపుటొడ్డున వాహ్యాళికై తిరుగుచు నిట్లుమాటాడికొనిరి.

నటే—తమ్ముఁడా ! రేపుమరల మనస్టార్ సర్కసువారి ప్రదర్శనము కలదఁట. మనము తిరుగ బోయి చూతమా?

రాము— తప్పకచూతము. నేఁడేయొక బాక్సు, నేర్పాటు చేసికొందము.

నటే—నేనీపట్టణములోఁ బ్రదర్శింపఁబడిన సర్కసుకంపెనీ ప్రదర్శనములెన్నేని చూచితిని. కాని యీస్టార్ సర్కసువారి ప్రదర్శనముల కవియెల్లఁ దీసిపోవునుజుమీ !

రామ—అన్నా! ఈకంపెనీలో సామిపిళ్ళయు గంగమ్మాళును లేకున్న, నిదియుఁ దక్కంగల వానివలెనే సారరహితమై యుండునుజుమీ!

నటే—నిజమే. వారిరువురిలో గంగమ్మాళునుబట్టియే కంపెనీవారికి ధనము విశేషముగా లభించుచున్నది.

రామ—నీవు సర్కసు చూడఁగోరుటకూడ నామెనుబట్టియే కాదా?

నటే—నేనేగాను. ఆటఁ జూడఁ గోరివచ్చు వారిలో ముప్పాతికమువ్వంతు లామెను బట్టియే యాకర్షింపఁబడుచున్నారు.

రామ—అన్నా! వార్ధక్యదశలోనున్న గృహస్థుఁడవగు నీకే యట్టియాకర్షణము కల్గినపుడు, నీకన్నఁ దరుణవయస్కుఁడను బ్రకృతమున బ్రహ్మచర్యావస్థయం దున్నవాఁడనుగదా! ఇఁక నేనాసపడుటలో వింతయేమియు లేదుగదా?

నటే—ఇట్టి విషయములలో వయస్సుతోఁ బనిలేదు. వాంఛయే ప్రధానము. వాంఛ వ్యక్తినిబట్టియుండును. గాని వయస్సునుబట్టిగాను.

రామ—వయస్సునకును వాంఛకును జాలసంబంధమున్నదనియే నానమ్మిక.

నటే—నీనమ్మికలకేమిగాని, గంగమ్మాళ్ళు కరస్పర్శ నాఁడొనర్చితివిగదా? అప్పుడు నీకెట్టులుండెను?

రామ--మోటుఁబనులెన్నియో యామెచేయుచున్నను నామెచేయి బూరుగుదూదివలెఁ గడుమెత్తనై నా కనిర్వాచ్యమైన స్పర్శసౌఖ్యమునిచ్చినది. నేనెంత యనురాగపూర్వకముగా నామెవంకఁ జూచినను, ఆమెమాత్రము నావంక నిర్మల దృక్కులనే పఱవుచు వచ్చెను. నాచూపులయర్థ మామె గ్రహించినట్లు తోఁపదు.

నటే—అది పల్లెటూరుఁబడుచు. దానికి మనచూపుల చొప్పేమి బోధపడఁగలవు? నీకు దానియం దంత మనస్సు నిలిచియున్న, నేను మధ్యవర్తినై యుండి మీయిరువురకు సంధానమొనర్పఁగలను.

రామ—ఇంతకన్న నాకేమిగావలయును? నీవీకార్య మొనర్తువేని, నీప్రియమిత్రుని ముచ్చటఁ దీర్చినవాఁడవగుదువు. నేను దాఁపకచెప్పెదవినుము. ఏనాఁడు నేనాతినిజూచితినో, యదిదొరంకొని నాచిత్త మామెయందు హత్తుకొనిపోయియున్నది. రేయింబవలా మత్తకాశిని మనోహరరూపము నాకన్నులయెదుటఁ గట్టినట్లు కనఁబడుచుండును. ఎన్నివిధంబుల యత్నించినను, మనంబున కూరట కలుగకున్నది.

నటే—నీకంతవలపున్నటుల నింతకముందే యొఱింగించి యుంటివేని, నీసదనమునం దామదవతిని నీపాటికే యరిగాపుగా నిలుపకపోవుదునా? ఇప్పుడైన మించిపోలేదు. నాయొద్దఁగల వశీకరణమంత్రములన్నియుఁ బ్రయోగించి కొలఁది

కాలములోనే నీకామెను గూర్తునులెమ్ము. నీవుమాత్రము నేను జెప్పినటులెల్లఁ జేయుచుండ వలయును.

రామ—నీవు కూరుచుండుమన్నఁ గూరుచుండుదును. నిలువుమన్న, నిలుతును. నీవేమిచేయుమన్నను జేయుదును. మెలఁవుతో మాత్రము కార్యము సాధించుకొనిరమ్ము.

నరే—రేవురాత్రి యాటముగిసినతోడనే మనమిరు పురము నేపథ్యాగారములోని కేఁగుదము. ఏఁగి సామిపిళ్ళను గంగమ్మాళును నభినందించి చెరియొక యుంగ్రమును - బహుమాన మిచ్చివత్తము. వచ్చునప్పుడు నీవు నీచిరునామాచీటిని (అడ్రస్‌కార్డు) సామిపిళ్ళ కిచ్చిరమ్ము. రేపటి కిదిచాలును. అటుపిమ్మట నేమిచేయవలెనో యాపలవచింతును.

రామ—అటులే గావింతును. నాకోర్కెఁదీర్చుభారము నీది.

ఇంతలో రామయ్యచెట్టి గుమాస్తా, యొకఁడేదో తొందరపనిమీఁదఁ దన యజమానునితోఁ బ్రసంగింపఁ గోరి రాఁగా, రామయ్య యించుకతడవు నరేశమును సముద్రపు టొడ్డున 'అక్వేరియమ్' అనఁబడు మీనశాలకు సమీపస్థలంబున నిలిచియున్న 'మోటారు' బండికడ దిగవిడిచి తానొక కొంతదవ్వున కేగెను. అప్పుడు నరేశమిట్టు లనుకొనెను. "వీనికి గంగమ్మమీఁద గట్టివలపు గలిగినది. వీనికిమించిన వలపు నాకును దానియందుఁ గలదని వీఁడెఱుఁగడు. కాని మాయుభయులలో నది వీనినే యెన్నుకొనునుగాని, నన్నెన్నుకొనదని నే

నెఱుఁగుచును. కానిమ్ము ముందుగా వానికై ప్రియత్నించి యవలనేదో విభేదముకల్పించి దానిని నే హరింపఁజూచెదను. నేనీయుపకృతి వీనికొనర్చితినేని వీఁడిఁక కుక్కవలె నా వెంటఁ దిరుగును. కొలఁదికాలము వానిననుభవింపనిచ్చి, యవల శాశ్వతముగా మన మనుభవింపవచ్చును." ఇట్టులూహించుచుఁ గొంతతడవు పరిచారముచేసి యవల నిట్లు వితర్కింపఁజొచ్చెను— ,,వీఁడనుభవించుటకో నేననుభవించుటకో యది మనము పన్నినవలలోఁ బడవలయుఁగదా. పైవైఖరిఁజూడ నొకపట్టున లొంగునని తోఁపదు. దానితో నిత్యముపరిసంగించుచు దానికిఁ బ్రియములైన వస్తువులను నిరంతరము బహుమానములుగాఁ బంపుచు దానిస్నేహము పూర్తిగా సంపాదించి యవలఁ గథలోనికి దిగవలయును. ఇందుసకు మనము కూడ నొకగది వై. యమ్. సి. యే. భవనమునందుఁ దీసికొని కొంతనాటక మాడవలయును. రేపే తన్మందిరాధికారి కొకలేఖవ్రాసి మూఁడవయంతస్తులో నప్పలసామి వసించు గదులకెదురుగనుండు గదులవరుసలో నొకగది యద్దెకుఁబుచ్చుకొనెదఁగాక."

ఈరీతిగా నతఁడు తనలోఁదాను బరిసంగించుకొనుచుండ రామయ్య వచ్చి ,,అన్నా! నేను త్వరితగతిని బసకుఁ బోవలయును. కొంత తొందరపనియున్నది" యనెను. నటేశము, ,,తమ్ముఁడా! వెళ్ళుదము. కాని యొకటి చెప్పవలసియున్నది. రేపు ,కాఫీ'కి నీవు మాబసకురమ్ము. అచ్చటినుండి మన

మిద్దఱమునుగలసి యొకచోటికిఁ బోవలయు. ఎచ్చటికని యిప్పు డునన్నడుగకుము." అనిపలికెను. రామయ్య 'సరే' యని సోద రునితో మోటారులోఁ గూర్చుండి తనయింటివంకఁ బోనీమని బండినడుపువాని కాజ్ఞయిచ్చెను. మనోవేగమున మోటారరి గెను.

---

౭ అనురాగాంకూరము.

—(o)—

మఱుచటిదినమున ట్రాముబండ్లకెల్ల ముందువెనుకల స్టార్‌సర్కసు వారి ప్రదర్శనప్రకటనముం దెల్పుపటము లమ ర్పఁబడి యుండెను. వాడవాడలయందు వింతవింత వాద్యధ్వ నులతోఁ గరపత్రములు పంచిపెట్టఁబడెను. ఒకట్రాముబండి రంభాస్తంభములతోను జూతపత్రమాలికలతోనుబుష్పదామ ములతోను సింగారింపఁబడి యన్నివంకల నాఁటిప్రదర్శనము లోఁ జూపఁబడు వంశములు వానిపటములు నంటింపఁబడి యుండఁ బట్టణమంతయుఁ గలయఁదిరుగుచుండెను. సర్కసు కంపెనీవారీనడుమ మైసూరు బెంగళూరుమున్నగు పట్టణము లకేఁగి, యందు జయప్రదముగాఁ బెక్కుప్రదర్శనములంజల్పి సుమారాఱుమాసములకు మరలివచ్చి, తమ కేంద్రస్థానమగు చెన్నపురియందుఁ గ్రమ్మఱఁ గొన్నినెలలుండి, తా మీనడుమ నేకరించిన క్రొత్తవిద్యలఁ బురీయులకు వెల్లడింపఁగోరి కొన్ని

యాట లాడనిశ్చయించిరి. వారు మొదట రెండాటలాడిరి. కానియందు వింతలేవియులేవు. నేఁడు మూఁడవప్రదర్శనము. దీనియందు వారు తమ నూత్నవిద్యాప్రకటనముం జేయ పమకట్టిరి. మన చెట్టియా గ్లారెండాటలకుంబోయి చూచిరి. నేఁడుకూడఁ జూడఁదలఁచికొనియుంట ముమ్నెఱిఁగించి యుంటి మిగదా!

నాఁటిప్రాతఃకాలమున రామయ్యచెట్టి కాల్యంబులం దీర్చి నిర్ణీతవేళకు నటేశముచెట్టి భవనమునకు 'కాఫీ'కి వచ్చెను. ఇడ్డెనలు, దోసెలు, రొట్టెముక్కలు మున్నగుపదార్థములందిని యామిత్రద్వయము కాఫీపానముం గావించెను. అవల సువాసనగల తమ్మలము నమలుచు, విలువగల 'సిగరెట్టు'లను వెలిఁగించి చిత్రవిచిత్రగతులఁ బొగవిడుచుచు, మెత్తలమర్పఁబడియున్న మేల్గురిచీలలో వ్రాలి యిట్లు ప్రసంగింపఁ దొడఁగిరి.

రామ—అన్నా! నీయాజ్ఞనువచ్చితిని. కాఫీపానకృత్యము ముగిసినది. ఇఁక మనము చేయఁదగినదేది?

నటే—నా 'కార్' సిద్ధముగానున్నది. దానియందుఁ గూరుచుండి యొకచోటికిఁ బోవుదము.

రామ—సరే. ఆచోటేదో యడుగవలదని ముందే యాజ్ఞాపించితివిగదా? నాకారుండగా మరలనీకారేల?

నటే—నిన్ననేచెప్పితినేని, నీవురాత్రి యందునుగూర్చియే కలలుగందువని యట్లంటిని. కాని మఱియొక రహస్యమే

మియులేదు. మనమిప్పుడు వై. యమ్. సి. యే. భవనము నకుఁబోదము. పోసీ నీకారేయుపయోగింతము లెమ్ము.

రామ—పోయి యేమిచేయుదము?

నటే—అది యిచ్చటనడుగకుము. అక్కడికి వెళ్ళిన తర్వాత నేనెవచింతు.

ఇటులుమాటాడి కొన్నినిముసములలోనే వారుకారెక్కి పయనమై పోయిరి. వారు మఱికొన్ని నిముసములలోనే వై. యమ్. సి. యే. మందిరముకడకు వచ్చిరి. వారు తిన్నగా మేడమీఁదికేఁగి మందిరాధికారి కడకరిగిరి. ఆతఁడు వీరికి భక్తితో స్వాగతమిచ్చి సుఖాసనాసీనులం జేసెను. అప్పుడు నటేశము, ,,అయ్యా! ఇందాఁక నొకగంటక్రింద నేనొకజాబు పంపితిని. అదిచేరినదా? " యని మందిరపాలకు నడిగెను. అతఁడు జాబందినదనియు, వానికోర్కి ప్రకారము మూఁడవయంతస్తులోనిగది 'కాళీ' చేయించియుంటిననియు, నెప్పుడుగావలసిన నప్పుడందుఁ బ్రవేశింపవచ్చుననియు, మార్వలికెను. ఒకకావలివాఁడు వెంటరా వారాగదియొద్దకేఁ జనిరి. అందుఁ దమకుఁ గావలసిన యాసనాదికములంగూర్చి యలంకరింపఁ గావలివాని కాజ్ఞయిచ్చి వారు వెనుకకుమరలిరి. అప్పుడే గంగమ్మ యెదుటనున్న తనగదికిటికీలోనుండి వీరివంక నొకసారి చూచెను. వారును వారిచూపులతో మరల నామెను జూచుచుఁ గ్రిందికిఁ బోయిరి.

ఆగది బాడిగకుఁ బుచ్చుకొన్నట్టులును, నందుండి తమ కార్యసాధనమునిమిత్తము నటేశము గొంతనాటకమాడింపఁదలఁచినట్లును, రామయ్య చెప్పకుండఁగనే గ్రహించెను. ఆగదులవరుస దాఁటిపోవువఱ కతఁడు వెనుక వెనుకకుఁ జూచుచునే పోవుచుండెను. అద్దెకుఁ జెల్లింపవలసిన మొత్తము నటేశము చెల్లించి తమ్మునితో మరల మోటారుబండి కడకువచ్చి, సర్కసుశాల దగ్గఱకు బండిని బోనిమ్మని సారథికాజ్ఞయిచ్చెను. సర్కసుశాలయొద్దఁ గారునిలిపి, నౌకరుచే నాటకు దగ్గఱగానుండు 'బాక్సు'నకు 'టిక్కెట్టు' వెలయిచ్చి తెప్పించికొని, యచ్చోటువాసి, వారు తమతమ యిరువులం జేరిరి.

సాయంకాలమున నెయ్యురిరువురును 'కాస్మొపొలిటన్ క్లబ్బు'లోఁ గలసికొనిరి. అందు వారు కొంతసేపు వార్తాపత్రికలం జదివికొని, యవలఁ గొంతతడవు ద్యూతవినోదముంజల్పి, పిమ్మట నొకఁ 'సెట్టు' టెన్నిసాటనాడి, యాఱుగంట లగునప్పటికి 'క్లబ్బు'వీడి, సర్కసుసాల దగ్గఱకు వచ్చి తమ కేర్పాటు చేసికొన్న 'బాక్సు'నందలి కురిచీలలోఁ గూరుచుండి వేడుకనుడు లాడుకొనుచుండిరి.

నాఁడు సర్కసుశాలయంతయు జనసమూహములచే నిండిపోయెను. మితిమీఱిన జనముండుటచేఁ గలకలధ్వని మిక్కుటముగానుండెను. రక్షకభటుల యదలింపు లతిశయముగా వినవచ్చుచుండెను. నియమితకాలమునకు నాటమొదలుపెట్టఁబడెను. మొదట నల్వురుయువకు లొకబాలికతో

రంగస్థలమునకువచ్చి చిత్రవిచిత్రాకారము లేర్పడునటు లొకరిమీఁదనింకొకరు నిలువంబడిరి. అవల, గొందఱుబాలికలు వచ్చి నాల్గుసీసాలమీఁద నొకబల్లకాళ్ళునాలుగును నిలిపి యాశ్చర్యకరముగా నటనముం జల్పిరి. ఈయాటలన్నియు నెంతనిపుణముగా నాడఁబడినను మనచెట్టియారు సోదరులకు రుచింపకుండెను. వారుకాంక్షించు పదార్థమింకను వారికంటఁ బడమింటచే వారు మిగులనాత్రపడుచుండిరి. తరువాత నప్పలసామివచ్చి మిగులబరువైన యినుపగుండ్లతోఁ జెండ్లాడియు నద్భుతవైఖరిని జేతులమీఁదనుమెడమీఁదను దలపైని వానిని నడిపించియుఁ గొంతఖేలన మొనర్చెను. ఈయాట నించుక శ్రద్ధతో మనచెట్టియారులు చూచిరి. పిమ్మటఁ గొన్ని హాస్యప్రదర్శనములు, జంతుచర్యలు, మున్నగునవి జరగెను. అంత గంగమ్మయు నప్పలసామియు వింతగా సింగారించుకొని రంగస్థలికివచ్చి నిలిచి సలాములు పెట్టిరి. చెట్టియార్లానందముతోఁ గరతాళధ్వనులు గావించిరి. శాలయంతయు సంతోష నినాదములచే సందడించెను. గంగమ్మ నొకపలకప్రక్క నిలిపి యామె దేహమునకుఁ దగులకుండ దగ్గఱగా వాఁడికత్తులను విసరి యప్పలసామి ప్రేక్షకుల మెప్పు దెప్పరముగాఁ బడసెను. తరువాత నతఁడు విల్లమ్ములనుబూని గంగమ్మ దేహభాగములందునుపఁబడిన క్రొవ్వువత్తి దీపములను గుఱిచూచి కొట్టి యార్పెను. ఆవల నాగోపదంపతులు ‘ట్రిపీజ్’ నాఁబడు సాధన విశేషముమీఁద నత్యాశ్చర్యకరములగు ‘ఫీట్సు’ చేసిరి.

గంగమ్మ యొడలికంటెయుండు దుస్తులధరించుటచే నామె యవయవస్ఫూర్తి వెల్లడియయ్యెను. ఆమెచేయు వింతపనికెల్ల మనచెట్టియార్లట్టహాసముగానవ్వుచు, 'గూడ్', 'ఎక్సలెంటు, కాపిటల్', అని కేకలిడుచుండిరి. కడపటఁ గొన్ని క్రూరజంతువినోదములతో నాటముగిసెను.

అప్పుడు రామయ్యచెట్టిలేచి యాంగ్లభాషతో నాఁటి ప్రదర్శనముం గొనియాడుచు మననాయికానాయకుల ఖేలనానైపుణ్యమును శ్లాఘించి వారికిరువురికు స్వర్ణపదకములను గానుకలుగా నొసంగెను. ప్రేక్షకులెల్లఁ జప్పటులుగొట్టి యానందముతో నిండ్లకేఁగిరి. రామయ్యనటేశముగారులు మాత్రమాఁగి శంభులింగముపిళ్ళగారిని బురస్కరించుకొని నేపథ్యాగారములోనికిఁబోయి కథానాయికానాయకులనుసందర్శించిచెరికొకయుంగరముంగూడబహుమానమిచ్చివారి యత్యద్భుతప్రదర్శనమున కేమిచ్చినను దీఱదని కొనియాడి వారలపీడ్కొని యీవలకు వచ్చుచు రామయ్యతనచిరునామాగల 'కార్డు' సామిపిళ్ళచేతికిచ్చి, గంగమ్మవంక సానురాగముగ వీక్షించుచు బయటికివచ్చెను. అంతవారిద్దఱుఁ దమబసలకరిగిరి. తనచేతి కీయఁబడిన 'కార్డు' చూచి యచ్చెరువొందె యప్పలసామి యిల్లాలితో నిట్టులనెను.

అప్ప—గంగూ! ఇప్పుడువచ్చినవారు చెట్టియార్లు. గొప్పధనవంతులు. కోటీశ్వరులు. వీరు మనప్రదర్శనాకౌశలమునకు మెచ్చియే యిట్లు మనల బహూకరించుచుండిరో,

లేక మఱియొకయుద్దేశముతో నట్లుచేయుచుండిరో తెలియకున్నది. అంతటిధనవంతులు సాధారణము గామనబోంట్లతోఁ మాటాడుటకేరారు. వీరిచర్య వింతగొల్పెడిని. ఇప్పుడు వీరిలో నాపడుచువాఁ డొకకార్డు నాకిచ్చినాఁడు. అందు వానిపేరు రామయ్యచెట్టియనియు వానిభవనము రామానందవిలాస మనబడునది పూనమల్లిబాటలో నున్నదనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. దాని నతఁడేల నాకిచ్చెనో తెలియకున్నది.

గంగ—మీరెప్పుడేని వానిబసకుఁ బోవఁగోరిన, దారి తెలియుట కట్టులిచ్చి యుండవచ్చును. ఇఁక వారు పదకము లిచ్చుట కేవల సదభిప్రాయముతోనే యని నానమ్మకము.

అప్ప—వానియింటికిఁబోవ నాకేమిపని? కాదు. వానికే దోయితరోద్దేశము గలదు. దాని నారయవలెను.

గంగ—నేఁటియుదయమున నతఁడును రెండవవాఁడును మనగదుల కెదుటనున్న గదులలో నడుమదానిని బాడిగకుఁ దీసికొని యందేదో సామగ్రి యుంపించి వెడలిపోయిరి.

అప్ప—ఆలాగుననా? అటులేని గనుఁగొందము.

గంగమ్మ తనవేషము మార్చుకొనుటకు రహస్యాగారములోని కేఁగెను. ఆకోటీశ్వరులు తన్నుఁబట్టియేయట్లు బహుమానపరంపర లిచ్చుచుండిరని యామె తలంపకపోలేదు. ఆగోవాండ్ల కోరుచూపులయర్థమును గ్రహింపకపోలేదు. కాని యవియన్నియు ననుమానప్రమాణములు. ఆపురుషులు మహాధనాఢ్యులు. వారింగూర్చి చులకనగా నిందమోఁప

రాదు. ఆకారణముచే నామె వారింగూర్చి యేమియుభర్తతోఁ బలుకకుండెను. అప్పలసామికి వారిచర్యయం దనుమానము జనించినదనియు గంగమ్మ గ్రహించెను. కాని యేకారణము చేతనో తాను దాటస్థ్యము వహించియే మాటాడెను. ఆమెకా యిరువురిలో నెవ్వరియందేని యనురాగ మంకురించెనందుమా? అందునకు సాహసింపలేము. వారిచ్చు కానుకలకాసించి యట్లుండెనందుమా? ఆమె యట్టియాసలు గలదికాదు. ఇట్టి దని చెప్పఁజాలని యొకభావవిశేష మామెనోటికిఁ దాళమువైచినది. అప్పలసామి తలవంకించి యోజనాదృక్కులతోఁ గొంత తడవు కూరుచుండి భార్య యెప్పటి వాడుకదుస్తులతో నెదుటికిరాఁగాఁ దానును దుస్తులుమార్చుకొని లేచి సర్కసువారి బండిపై భార్యతో నాసీనుఁడై బసకేఁగి నిదురించెను.

---

౮ అనుమానము.

మఱునాఁడు తెల్లవాఱినది. కర్మాగారములలోఁ బని వాండ్రను బిలుచుటకు యంత్రములు పెట్టుకూఁతలు, పట్టాల మీఁద నొండొంటిని దప్పించుకొని భిన్నమార్గములఁ బోవు ట్రాముబండ్లుచేయు కిరకిరారవములు, 'మోరో', యని కీచు కంఠములతో మజ్జిగనమ్మువారు వేయుకేకలు, మున్నగునవి వినవచ్చుచున్నను, మనకథానాయకుఁడు నిదురనుండి లేవ

లేదు. గంగమ్మ లేచి కాళ్లుంబుల నేర్చి మగనితో గాఫీపు చ్చుకొనుటకు వేచియుండెను. ,,గంగూ! భ్రష్టురాలవై తివా?" యని యప్పలసామి వేసిన కేక ప్రక్కగదిలోఁ గూర్చున్న గంగమ్మకు వినఁబడి యులికిపడి యప్పలసామికడ కేఁగెను. అతఁడింకను నిదురించుచునేయుండెను. నిద్రలోనట్లు కలవరించెను గాఁబోలునని గంగమ్మ యూహించి యతని కేట్టికల వచ్చినదో యని యనుమానపడుచు భర్తను జేతితో మెల్లఁగాఁదట్టి ,,చాలప్రొద్దెక్కినది లెండు" అని లేపెను. అతఁడు తుల్లిపడిలేచి కన్నులనులిమికొని భార్యవంకఁ దేఱిపాఱఁజూచి కొంతతడవుండి ,,గంగూ! నాకు నీమీఁదఁ జెడుకల యొకటి వచ్చినదిసుమా?" అనెను. ఆకల యెట్టిదని గంగమ్మ యడుగ నతఁడిట్లనెను. నీవుసర్కసులో 'ఫీటు' చేయుచుండఁగా నిన్నొక ధనవంతుఁడు చూచి మోహించి యేమాయోపాయముచే తనో తనయొద్దకి రావించుకొనినట్టులును, నీవు వానివెన్నాడి చనుచుఁ బోవుచుండ నాకంటఁ బడినట్లును, నేను నివ్వెఱపడి నిన్నుఁజూచి ,,అయ్యో! ఇట్లు చెడిపోయితివా?" యని పల్కినట్లును, గలఁగంటిని. దానినెల్ల గంగమ్మవిని, ,,అందుచేతనే కాఁబోలు మీరు, గంగూ! భ్రష్టురాలవైతివా?" యని పలువరించితిరి. మంచికలలే కనుచున్నారు. రాత్రి యీచెట్టియార్లను గూర్చి తలపోయుచు నిదురించితిరి కాఁబోలు. మీయభిప్రాయము లెటులుండునో వానికనుగుణముగనే మీకుఁ గలలును గల్గునుగదా?" యనెను. అప్పలసామి తలపంకించి

లేచి కాలకృత్యములను నెఱవేర్చికొని భార్యతో కాఫీపుచ్చుకొని నాఁటియుదయమున వచ్చిన టపాయుత్తరములను వార్తాపత్రికలను జదువుకొనుచుఁ గూరుచుండఁగా శంభులింగము పిళ్ళగారు వచ్చి ,,సామిపిళ్ళే! మన మొకసారి సర్కసుశాలకుఁ బోవలయును. ఒకతొందరపని గల”దని చెప్పెను. అప్పలసామి దుస్తులుధరించి తనయజమానునితో బయలుదేఱి వెడలెను. వారు మేడదిగి వీధిగుమ్మముకడకు వచ్చునరికి నరేశము రామయ్యచెట్టిగారులు మోటారుదిగి లోనికి వచ్చుచుండిరి. అప్పలసామి యించుకనిర్వేదముతో వారివంకఁజూడ, వారు తెచ్చికోలువికాసముతో ,,గుడ్‌మార్నింగ్ ప్రొఫెసర్!” అని సమీపించి కరముస్పృశించి, ,,ఇంత పెందలకడనే యెచ్చటికిఁబోవుచుంటిరి?” అని ప్రశ్నించెను. శంభులింగము పిళ్ళగారు సర్కసుశాలకొక తొందరపనిమీఁదఁ బోవుచుంటిమని మాటువలికి చెట్టియార్లకు వందనమిడి తనకారుమీఁద నప్పలసామి నెక్కించుకొని వెడలిపోయిరి. అప్పలసామి వెనుక వెనుకకుఁ జూచుచునే పోయెను.

నరే—తమ్ముఁడా! నేఁడు నీకొట్టె నేతిలోఁబడినది. సామిపిళ్ళ యింటిలో నుండఁడు. గంగమ్మాళుతోఁ గొంతసేపు ముచ్చటలాడవచ్చును.

రామ—సామిపిళ్ళ మరల బసకు వెంటనేవచ్చునేని మనము కొంచెముసేపు వార్తాపత్రికలం జదివికొని పోవలసి యుండును.

నమే— వారింతలోరారని నానమ్మకము. నేఁడు మన ము బయలుదేఱునపుడు తెల్లనిపాలావును దోలుకొని యొక గొల్లది యెదురువచ్చినది. మనకార్యము జయప్రదముగా సాగుననియే నాకప్పుడు తోఁచినది.

రామ—తినఁబోవుచు రుచులెందులకు? వెళ్ళుచున్నా ముగదా, చూతముగాక!

అని వారిరువురు మేడమీఁదికేఁగి తమగదిలోఁ బ్రవే శించిరి. గంగమ్మ యేదో గృహకృత్యవిశేషమందు నిమగ్న చిత్తయై యుంటచే వారిరాక గమనింపలేదు. తమరాక యా మెకెఱిఁగించు నుద్దేశముతో రామయ్య కొంతసే పీలపాటఁ బాడియుఁ గొంతదడవు సోదరునితోఁ బెద్దగొంతుపెట్టి భా షించియుఁ బ్రయాసపడెను. కాని యామెవినలేదు. తుదకు వారేమార్గముం గానకపోవుటచే „సామిపిళ్ళే!" „సామిపిళ్లే!" యని పిలిచిరి. గంగమ్మ భర్తయెక్కడికో వెళ్ళెనని చెప్పుచుఁ దలుపుతెఱచి చూచెను. చిఱునవ్వుతో రామయ్య యామె వంకఁ జూచెను. ఆమె మరల „వారు శంభులింగముపిళ్ళగా రితో నెచ్చటికో వెళ్ళిరి. వారితో నేమేని నుడువవలయుదురా?" యని యడిగెను.

రామ—(సానురాగముగఁ జూచుచు) „అవును. మఱచిపోయితిమి. వారు మాకు దారిలోఁ గనఁబడియే యు న్నారు. వా రెంత సేపటికివత్తురు?,,

గంగ—భోజనసమయమునకు వత్తురు. భోజనము పదిగంటలకు.

రామ—ఆలాగునా? గడచినరాత్రి మీప్రదర్శనము మిగుల మనోహరముగా నున్నది. దానిని గొనియాడుటకు నాభాష చాలదు.

గంగ—మీకందఱకు మాయం దవ్యాజకరుణ యుండుటచే శ్లాఘించుచుంటిరి. కాని మేముచేయు పను లంతవింతలుగావు.

రామ—మాయవ్యాజకరుణగాదు. మీయవ్యాజకరుణయే మీమీఁదఁ బ్రసరించుటచేత మేముకడుధన్యులమైతిమి. సర్కసుకంపెనీలలో స్త్రీలుచేయు వింతపనులెన్నోకాంచితిమి. కాని మీరుచేయు విన్నాణపుఁ జేష్ట లెచ్చటను జూచియుండలేదు. అందుచేత సర్వదా మీ సుందరవిగ్రహమే మాకన్నులఁ గట్టినట్టులుండును.

గంగ—తమసదభిప్రాయమున కెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను.

రామ—కృతజ్ఞత మాటలతోఁ జూపరాదు.

గంగ—మఱి దేనితోఁ జూపగలము? మీరు కోటీశ్వరులుగావునఁ బదకములిత్తురు. మేమేమీయఁగలము?

రామ—మీరు తలఁచుకొన్నఁ గోటిపద్మముల విలువ గలుగు మీమనసే యీయవచ్చును.

అని మరల మందహాసమొనర్చి ప్రేమైకదృక్కులం బఱపెను. గంగమ్మ కిప్పుడు వారి యభిప్రాయము లెస్సఁగా బోధపడినది. ఇఁక వారితో మాటాడరాదని యూహించి, "అయ్యా! నాకు సెలవిండు. నేను బనులు చక్కఁబెట్టుకొన వలసియున్నది." అని తలుపు గొండెము వైచుకొనెను. "ఇంకొకసారి మీదర్శనమునకు వత్తుములెం" డనుచు రామయ్య తనగదిలోనికిఁ బోయెను. సోదరుఁడు కడునిపుణముగా భాషించినందునకు నటేశము మిగుల సంతోషించెను. ఆమె తన మాటలకుఁ గోపము చేయలేదనియు, నునుసిగ్గుచేఁ గడపటఁ దలుపువైచుకొన్నదనియు, ముందుముందు తనవశము కావచ్చుననియు, రామయ్య పలికెను. తనవంతుకూడఁ బ్రయత్నము చేసి చూచెదనని నటేశము పల్కెను. ఇట్లుసంభాషించుచు వారొక గడియదాఁకఁ గాలయాపన మొనరించి తలుపునకుఁ దాళమువైచి తమబసలకుం జనిరి. గంగమ్మ లోనికేఁగి గవాక్షరంధ్రములగుండఁ గోటీశ్వరుల చర్యలు గమనించి, వారిలోఁ దనతో భాషించిన యువకునకుఁ దనపై మోహము జనించినదని కనిపట్టి, తనలోఁ దానిట్లు వితర్కింపఁజొచ్చెను:—

"ఆయువకుఁడు గడుసుందరాంగుఁడు. లక్ష్మి వాని యింటఁ గాఁపురమే యున్నదని తెలియవచ్చుచున్నది. అట్టి వాఁడు నాపై వలపునిలిపినట్లు తోఁచుచున్నది. నన్ను వశమొనర్చుకొనుటకుఁ బలువిధముల యత్నించుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. పాప మావెఱ్ఱి మోహముచేతనే కాఁబోలు మా

కంపెనీవారి యాటలకెల్లవచ్చి నా కేదోయొకబహుమానము ప్రతిపర్యాయమును ముట్టఁజెప్పుచున్నాఁడు ! నిన్నరాత్రియే యొకవిధమైన యనుమానము నాభర్తకు వారిమీఁదఁ బొడమినది. వారు నాతోనే కొంతసంభాషణము చేయుట గన్నను, దానింగూర్చివిన్నను, దదనుమానము వృద్ధియై యతనిమనస్సు చెడిపోవును. ఇప్పుడేమి సేయుదును? వారిరాకనుగూర్చి నాభర్తతోఁ జెప్పనా? మాననా? చెప్పిన, ననుమానము హెచ్చును. మానిన, వారే తమరాకనుగూర్చి నాభర్తతోఁజెప్పియుందురేని, నాభర్తకు నామీఁదఁగూడ నవిశ్వాసము గలుగవచ్చును. (కొంతతడ వాలోచించి) వారికి నామగనితో మాటాడు పనియేయున్నయెడలఁ దాము వచ్చినట్టులైన నా భర్త కెఱింగింపుమని నన్నుఁ గోరియేయుందురు. కోరలేదు. ఇఁక వారిరాక నాకొఱకే. వారు కేవలము నాకోసమే వచ్చిరి గావున, నాతోసంభాషించినట్లు తెలుపరు. కనుక నేను నా నాథునితో నేమియుఁ బ్రసంగింపకుండుటయే మేలు."

ఇట్లుభావించి యామె గృహకార్యములు చక్కఁబెట్టుకొనుచుండెను. కొంతతడవునకు నప్పలసామి బసకేఁగుదెంచెను. భార్యచూపులలోఁ గలఁత యేమేని పొడచూపునేమో, యాచెట్టియార్లనుగుఱించి యామె తనతోనేమేనిచెప్పునేమో, యని యతఁడు కొంతసేపు చూచెను. కాని యేమియు నామె నోటినుండి రాలేదు. ఆమెచూపులలోమాత్ర మొకవిధమైన కలవర మాతనికిఁబొడఁగట్టకపోలేదు. వారిరువురును భోజనము

సేయఁ గూర్చుండిరి. అప్పా డప్పలసామియే యిట్లు మా టాడఁదొడఁగెను.

అప్ప—గంగు ! నిన్న రాత్రి మనకుఁ బదకములిచ్చిన చెట్టియార్లు నేఁడు తమగదిలోనికివచ్చిరా?

గంగ—(కలవరమించుక చెక్కుటద్దములఁదోఁప) వారు గదిలోనికివచ్చి కూరుచుండినటులే నాకుఁ దోఁచినది. వారి పకపకనవ్వులు, పెద్దగొంతుమాటలు కొన్ని వినఁబడినవి. వారు మిమ్ముఁబిలిచినట్లు ధ్వనివింటిని. కాని తలుపుతీయకుండఁగనే మీరింటలేరని జవాబిచ్చితిని. అంతియే.

అప్ప—(తలపంకించి) అటులైన వారు మరలఁ బిలిచిరా ?

గంగ—మరలఁ బిలుచు టేమి ?

అప్ప—వారు దారిలో నాకుఁగనఁబడిరి. నాతో మాటాడిరి. నేనింటలేనని యెఱింగియు మరల నన్నేలపిలువవలయు ? ఇచ్చట వారియుని కేదోదురాలోచన మున్నదనియే తలంతును.

గంగ—(మనస్సు దృఢపఱచుకొని) వారి దురాలోచనములు మనల నేమిచేయఁగలవు ? మీ రేమియు భయపడ నక్కఱలేదు.

అప్ప—ఏమో ! ఏమి తెలియును ? ఇట్టి మహానగర నివాసమెట్టిముప్పునకు వచ్చినదో ! నెలకునాల్గువందలవంతునఁ

బుష్కలముగా ధనములభించుచున్నను గోపాలపట్టణమం దున్న మనశ్శాంతి యిచ్చటఁ గలుగకున్నది.

గంగ—మీరు వెఱ్ఱివెఱపులు పెట్టుకొనవలదు. వారు నాకేమియు నెగ్గుచేయఁజాలరని నమ్ముఁడు.

అప్ప—కానిమ్ము. రోటిలోఁదలఁదూర్చి రోకటిపోటు నకు వెఱవఁదగదుగదా? మొదట నేనిచ్చటికి రానియ్యకొంట యే తప్పు. వచ్చినతర్వాత నేమివచ్చినను సిద్ధపడవలెను. ఇప్పుడు గతజలసేతుబంధన మొనర్చుటవలన లాభములేదు.

అని పలుకుచుఁ దిండిఁదిని లేచెను. గంగమ్మమనస్సు కూడ నయ్యో! వీరిరాక డాఁగురించితిఁగదా, యని కుందు చుండెను.

---

౯ పార్కుఫేర్.

ఇట్లు లనుమానమనస్సుతో నప్పలసామియు నానాఁట విశేషాదరభావముతో గంగమ్మయుఁ జెట్టియారుసోదరులను గాంచుచుండిరి. వారు ప్రతిదినము నాగదిలోనికివచ్చి యేవో ముఖ్యరాజకార్యములు కొన్ని నవరించుకొనుచున్నట్లు నటించి యప్పలసామి యింటలేని తఱింగని యించుకతడవు గంగాబా యితో ముచ్చటలాడుచు నరుదుగా నప్పలసామితోఁగూడఁ

మఱికొంత దవ్వరుగ నొకకాఫీదుకాణము పలురక ముల పటములతోను, సద్దములతోను, నలంకరింపఁబడినది కన్పట్టును. దానికి ముంగలనే యొకబల్లమీఁద కాఫీ, టీ, కోకో, మున్నగు పానీయములయు, మిఠాయి, పకోడీ, మున్నగు తినుబడి వస్తువులయు వెలలు తెలుపుపట్టిక వ్రాయఁబడి యుండును. అందుఁజొచ్చువారికి హాయిగ గ్గించుటకు విద్యుచ్ఛక్తిచే వీవఁబడుతాళవృంతములు, చక్కని కురిచీలు, మేలైనమేజాలు గలవు. పైనిచెప్పఁబడిన పానీయములేకాక, యందు 'ఐస్క్రీమ్', నాఁబడు మంచుఁబానక మును, నానాఫలరసాయనమగు 'ఫ్రూట్ సాలడ్', అనునది యు, 'సేమియా' యనఁబడు పరమాన్నమును దొరకును. ధనవంతులాపదార్థములను గొని ముదితహృదయు లగు దురు.

ఇఁకఁ గొంతదూరమేఁగ వివిధదేశములనుండి తెప్పిం పఁబడిన బట్టలు విక్రయించు నంగళ్ళవరుస యుండును. అం దొక్కొక రొక్కొకరీతి భావముంబ్రకటించు చిహ్నముల వ్రే లాడఁగట్టుకొందురు. మఱియుం గొంతమేరచన బంగారు వెండి వస్తువుల దుకాణములుండును. అవల గడియారముల యంగళ్ళుండును. అటుపిమ్మట నానాదేశములనుండి వచ్చిన జోళ్ళనమ్ము నాపణములుగలవు. విదేశములనుండి రావింపఁబ డిన వింతవిన్నాణపు సరకులెన్నేని విక్రయించెడు దుకాణ

ములు పెక్కుగలవు. ఇట్టులా సంతపట్టు చుట్టు విపణివీధు లమర్పఁబడి యుండును.

మధ్యప్రదేశమందు శ్రీరోపలములచేఁ జిత్రింపఁబడిన మహారాజుల విగ్రహములు కొన్ని గలవు. అందు వేంకటగిరిమ హారాజుగారుతదుత్సవమునకు ఘనవిరాళము లిచ్చియుండెను గావున, వారి దివ్యరూపము నందెల్పు శిలావిగ్రహముండెను. అప్పటి గవర్నరుగారీసంత జయప్రదముగా జరుగుటకై చాలఁ బ్రోత్సహించిరిగావున వారి రూపవిగ్రహముం గలదు. ఇట్టు లుదారగుణాంచితుల దివ్యసుందరవిగ్రహము లెన్నో వారియౌ దార్యమును జిత్రకారుని రచనాసౌందర్యమును వెల్లడించునవి యైయుండెను.

వేరొకపట్టున దేశీయ పారిశ్రామిక విద్యావైశారద్య ముందెల్పు కట్టువస్తువులు, నేఁతసరకులు, లోహమయపదార్థ ములు, వ్రాఁతపుల్లలు, (పెన్సిలులు) సిరాబుడ్డులు, కాగిత ములు, మున్నగు వస్తువుల ప్రదర్శనశాలలు గలవు. అందెడ నెడ లలితకళలలోఁ జిత్రలేఖనమందు నైపుణ్యము గలవారు రచియించిన మనోహరపటము లునుపఁబడిన తావులును గల వు. అందందుఁ జూపఱుల నేత్రముల కానందముంగొల్పు జలయంత్రములు, కృత్రిమోపవనములు, నాటకములు, సినీ మాలు, మొదలగునవి యేర్పాటు చేయఁబడియుండెను.

రేల నాసంతపట్టునకును నొకగొప్పదివ్వె చంద్రకాం తుల నధఃకరించు కాంతులు గలది యెత్తయినతావున నిలుపఁ

బడును. దుకాణములయందే కాక యితరస్థలములయం
దును నడుమనడుమ బహుళదీపికలు తారానాధునిసేవించు
నక్షత్రములవంటివి యనేకములు గలవు. దీపములన్నియు
వెలిగింపబడినవెనుక దాని సౌందర్యము చూచితీఱవలయుంగాని
వర్ణింప నశక్యము. జామురాత్రి మీఱినతర్వాతఁ గాల్పఁబడు
బాణసంచులంజూడఁ గన్నులపండు వగును.

వానిలో నొకటివెల్గింపఁగా నాంగ్లభాషతో ప్రవేశకు
లకు స్వాగతము, అను నక్షరశ్రేణి వింతరంగులీను కాంతు
లతో నేర్పడును. ఇంకొకటికాల్పఁగా రంగురంగుల ముద్దలను
నల్దిక్కులకు వెదఁజల్లుచు గిరగిరఁ దిరుగు చక్రమొకటి చలిం
చును. మఱియొకటి యగ్నిదరికాల్పఁగావీణియవాయించుచుఁ
బద్మాసనముపైఁగూర్చున్న సరస్వతియగును. వేఱొకటి యం
టింపఁగాఁగమలాలయయగు లక్ష్మియు నామెకు క్షీరాభిషే
కమొనర్చు గజద్వయమును నేర్పడును. మఱొకటి పూవులు
కాయలు, పండ్లు, మున్నగువానిచే శోభించు వృక్షరాజమ
గును. ఇంకఁగొన్ని దశావతారములుగను, గొన్ని పురాణగాథా
బోధకమగుదృశ్యములుగను, నేర్పడును. ఇట్టివి పత్తెఱంగుల
బాణసంచులు కాల్పఁబడినపిమ్మటఁ గట్టకడపట శ్రీసార్వభౌమ
దంపతుల విగ్రహముల వెల్లడించునది వెల్గింపఁ బడును.

ఇట్టు లాసంత యొకనెల జరగును. దానిం దిలకించు
టకు సామాన్యజనులేకాక మహారాజులుసైతము తమతమ
కుటుంబములతో వత్తురు. ఇతరసమయములయం దొరలకు

దర్శనమీని ధరణీపాలు రాతిరునాళ్ళయం దెల్లరకు బాహాటముగా దర్శనమిత్తురు. తమ యధికారగర్వమంతయు నుడిగి సంచరింతురు. దుష్టులగు జారచోరకుల కట్టి మహోత్సవసమయము మిగుల నుపకరించునని వేఱుగ వ్రాయనక్కఱలేదు. కాని వారిహోవడి మాన్పుటకు దొరతనమువారు నియమించిన రక్షకభటులును,నైచ్ఛిక సేనాసంఘసభ్యులుకొందఱును జాలఁ దోడ్పడుచుండిరి.

ఇట్టియుత్సవముం జూచుట కొకనాఁడు గంగమ్మయు సర్కారుయజమానుల భార్యలును గలసివెళ్ళిరి. అప్పలసామి ప్రతిదినము సాయంకాలమునఁ బోయి యాయావినోదములం దిలకించియే వచ్చుచుంటచే భార్యతోఁ గూడి యేఁగలేదు. భార్యకుఁ దోడుగాఁ దనమిత్రుల యాఁడువాండ్రు కలరుగదా యని యెంచి యతఁడామెను నిర్భయముగా విడిచిపెట్టెను. నాఁడే మనచెట్టియారులును సంతకేఁగుట తటస్థించినది. స్నేహితురాండ్రతోఁ గూడిన గంగమ్మ రామయ్యకెదురుపడెను. అతఁ డులికిపడి యాఁగి యామె యేదుకాణమున కేఁగిన నాదుకాణమునకుఁ దానును నటేశముతోఁ బోవఁజొచ్చెను. ఒకయంగడికడ జనసమ్మర్దము విశేషముగా నుండెను. గంగమ్మ చెలికత్తెలెటులో లోనఁ బ్రవేశించిరి. కాని గంగమ్మ మాత్ర మీవల నుండిపోయి యెదుటఁ గనఁబడు వస్తువుల బేరము చేయుచుండెను. ఆమెతో మాటాడుట కిదియే తగిన యదనని నటేశము సోదరునితోఁజెప్ప, రామయ్య, 'గంగా

బాయి! పార్కు ఫేర్ చూడవచ్చితివా?' యని ప్రశ్నించెను. ఇంతవఱకు రామయ్య యామెను వెన్నాడుచుంట యామె యెఱుఁగదు. ఆతఁడట్లు ప్రశ్నింపఁగా నామె యులికిపడి యతని వంకఁజూచి, 'అవునండీ! తమరుకూడ నందుకొఱకే వచ్చితిరా?' యని తిరుగ నడిగెను. రామయ్య, 'అవునటులే' యని మాట్లాడుచు గంగమ్మ దగ్గఱకు వెళ్ళి, "నీబస కెదుటనే ప్రతి దినము నేను సంచరించుచున్నను, నీతోఁ సావకాశముగా భాషించుటకును నాహృదయ గతాభిప్రాయములన్నియు వెల్ల డించుటకును దగిన సమయము చిక్కుటలేదు. నేఁ డప్రయత్నముగా నీ వొంటినుండఁ గాంచఁగల్గితిని. నీవు నాయందుఁ గృపవహించి నేఁటిరాత్రిమున నొంటినై, బాణసంచులఁజూచు నెపమున, నిచ్చటి కేతెంతువేని, నాహృదయమందుఁ జిర కాలమునుండి యిమిడియున్న నాకోరిక యొకటి నీతోఁ జెప్పి నాయాశయములనెల్ల నీకు నవేదింపవలయునని కోరుచున్నా ను. నామాటలు నీకు నచ్చునేని నన్ననుగ్రహింపవచ్చును; లేనిచోఁ ద్రోసిపుచ్చవచ్చును. వినినఁజాలు" నని పల్కెను. గంగమ్మ యంతయు విని కొంతతడవూరకుండెను. ఆమెహృదయము డోలాందోళితమయ్యెను. కోటీశ్వరుఁడు తన్ను వలచి రమ్మనుచున్నాఁడు. రానా రాకుందునా యని యొకసారి తలఁచును. ఎంత కోటీశ్వరుఁడైనను నామగనికన్న నాకుఁ గూర్పువాఁడగునా యని యింకొకసారి యూహించును. "ఏల పలుకవు ? మౌనమర్ధాంగీకారమని తలఁపవచ్చునా?" యని

యతఁడు మరలనడుగ నామె కాలోచించుకొనుట కవకాశము చాలమి నిట్లులనె. "అయ్యా ! మీరు మాటాడఁదలఁచుకొన్న మాటలిప్పుడే చెప్పరాదా ? రేయి నొంటికత్తైన వచ్చుటకు నామగఁ డనుమతించునా? నా చెలికత్తెలతో నేను దారిఁ దప్పితినందును. మీరేదేని యేకాంతస్థలముం జూడుఁడు. అక్కడకేఁగి మాటాడుదము." ఈమాటలువిని రామయ్య నలువలంకులఁ జూచెను. ఎచ్చటఁజూచిన జనులు తండోపతండములుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. ఇప్పుడాడిన మాటలే యెవ్వరేని వినియుందురేమో యని యతఁడు మిక్కిలి మెల్లని కంఠధ్వనితో మాటాడెను. రామయ్య మహాధని యౌట చేతను, గంగమ్మ వ్యాయామ క్రీడావిశారదలలో నగ్రగణ్య యౌటచేతను, జెన్నపురియందు వారిరువురి నెఱుఁగని వారుండరు. వారొక యేకాంతస్థలమున భాషించుచుండుట యెవ్వరికంటనేని బడినయెడల నింద మోపకమానరు. దాన రామయ్యకుఁ గాకపోయినను గంగమ్మకేని చేటుగలుగును. కావున రామయ్య యేమియుఁ బాలుపోక చూచుచుండెను. అప్పుడు నలేశ మిట్లనియె. "తమ్ముఁడా! మాతమ్ముఁడగు సుందరము చెట్టి పెట్టిన 'హార్మోనియము'ల, యంగడి యీ ప్రక్కనే గలదు. అందు జనులంతగా నుండరు. నేనక్కడికి ముందుగాఁజని యెవ్వరు లేకుండఁజూచి మిమ్ముఁ బిలిచెదను. అచ్చటికి రండు. మీయిచ్ఛవచ్చినంతసేపు మాటాడికొనవచ్చు" సనెను. రామయ్య ప్రముదితుఁడయ్యెను. గంగమ్మ వల్లెయనియె. మాయాపిశాచ

మాౝమె నప్పుడే యావహించెను. కాని సహజపాశీల్యము గల దగుటచే దానిని జయింప యత్నించుచుండెను. నటేశము తమ్ముని యంగడికేఁగి యొకరహస్యస్థల మేర్పఱచివచ్చెను. రామయ్యయు గంగమ్మయు నందేఁగి యిట్లు సంభాషించిరి.

రామ—నీ విన్నినాళ్ళు నాయందు దయగలిగి నేను నీతో భాషించుటకు సమ్మతించినందులకు నేను మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడను. నీతో మాటాడినకొలఁది, నీ ముఖారవిందముం జూచినకొలఁది, నాకు నీపుపై నిగ్గు మోహ మతిశయించుచున్నది. నాభార్యకు నాకును బడక, నేనామెను శాశ్వతముగా విడిచిపుచ్చితినని మున్నే వచియించి యుంటినిగదా? నా యపార ధనసంచయము లనుభవించుట కామె నోఁచలేదు. నా హృదయము నీయందు లగ్నమైయున్నది. నీవు నాదండనుండి నన్ను నిరంతర సౌఖ్యవీచికలం దేలించుట కంగీకరింతువేని, నాయాస్తియంతయు నీవశ మొనర్తును. నా దేహమేకాక నా సర్వస్వము నీకర్పించుకొందును. నా యందుఁ గరుణించి యంగీకరింపుము.

గంగ—అయ్యా! మొదటినుండియుఁ దమచర్య గమనించుచుంటిని. తమవంటి యైశ్వర్యవంతుల స్నేహము నాకుఁ గల్గుట నాయదృష్టమే. కాని చిన్ననాఁటినుండియు మనసారఁ బ్రేమించి వరించిన నానాథుని విడుతునేని నాయట్టి ద్రోహిని యొక్కతె యుండునా? మీరిట్లు సాహసించి నన్నడిగినందు

లకు నేనవ్యథా తలంపను. మన సమాగమము గుహ్యముగా నుంతును. తమరుమాత్రము నాయెడ నాసవీడకుఁడు.

రామ—నీవంగీకరింపకున్న నేనాత్మహత్య కావించుకొన వలసివచ్చును. నేను గన్నుగీటునప్పటికి నాపాదాంతికమునకు వచ్చివాలు వన్నెలాఁడు లెందఱున్నను నేనొల్లను. నాకునీతోడి పొందే కావలయును. నీవు నిక్కముగా నాకోర్కెఁ దీర్పకుందు వేని, నాపేమచిహ్నముగా నాయాస్తియెల్ల నీపేరవ్రాసి యిచ్చి నేనాత్మహత్య చేసికొందును.

గంగ— మీ రంతటి తెగువకుఁ గడంగ నక్కఱలేదు. మీకు నాపయిఁ గల్గిన యకారణకరుణకు నేను గృతజ్ఞనని మ రల వక్కాణింతును.

రామ—కృతజ్ఞత కార్యరూపముం దాల్పవలయుఁ గదా ?

గంగ—దానికిప్పుడు నేను జేయునదేమియు లేదు. నే నింకను గొన్నాళ్ళాలోచించినఁగాని మీతో నేమియు మనవి చేయఁజాలను.

రామ—ఎన్నాళ్ళాఁగుమన్నను నాగెదను. నీవుమాత్రము నన్నుఁ గైకొనకతప్పదు. నీదర్శనము ప్రత్యహముంజేయుచుం దును. ఏనాఁడు నీవంగీకరించి నావెంటవత్తువో, నాఁడుజన్మ ముతరించునని భావింతును.

గంగ—సరియే. చూతములెండు. ఇప్పుడుగాదు. ప్రతిదినము—

అని యింకను జెప్పఁబోవుచుండ నామెకేదో కంఠధ్వని, భర్త మెలుఁగువంటిది, వినఁబడ నాఁగిపోయెను. అదే మట్టులుంటివని రామయ్య యనుఁగఁ దన యనుమానముఁ దెల్పెను. రామయ్య యించుక యీవలికి వచ్చిచూడఁ బక్కగదిలోనప్పలసామియు రామస్వామి మొదలియారును హార్మోనియములను బేరమాడుచుంట గాంచెను. అతఁడుకలఁతపడి లోనికేఁగి “నీయనుమానము నిజమే. కిమ్మనక యుండు” మనెను. సర్కసు బ్యాండులోని శ్రుతికుపయోగించు హార్మోనియము వంటి వాద్యమొకటి చెడిపోయినది. వారు క్రొత్తదికొనఁగోరి యిందువచ్చి బేరమాడుచుండిరి. సుందరము చెట్టి లోన గంగమ్మయుంట మఱచి వారికా వాద్యములఁ జూపుచు మాటాడుచుండెను. రామయ్య యొకసారి యీవలకువచ్చి యెదుట యప్పలసామి కించుక పొడఁగట్టెను. అవల నతఁడా యగారమంతయుఁ గలయఁదిరుగుచుఁ దక్కుంగల వాద్యవిశేషములం దిలకించుచుండఁ దనభార్యచేతి గాజులచప్పుడు వినఁబడెను. అది భ్రమయని తలఁచెను. రెండవ యగారములోనికిఁబోయి చూడఁగోర, సుందరము చెట్టి ‘వల దందెవ్వరు లేరు. నామిత్రులు మాటాడుకొనుచున్నా’రనెను. అప్పలసామి దానిం జూడక మొదలియారుతో నాయుంగడివిడిచి యీవలకువచ్చెను. అప్పుడు ‘సామి పిక్క కెళ్ళినాఁడు. ఇఁకభయములే’ దనుమాటలువినఁబడెను. అప్పలసామి కాశ్చర్యముతోఁచెను. ఆరోజ నాదృష్టితో నతఁడు మొదలియారుతో మోటారెక్కిపోయెను.

గంగమ్మ బ్రతుకుజీవుఁడా యని యావలఁబడి నెయ్యురాం డ్రైన వెమక నారంభించెను. వారును నీమెకొఱకు వెదకు చుండిరి. తుదకు మూర్మార్కెట్టునొద్ద నందఱుఁ గలసికొనిరి. కొనఁదలఁచుకొన్న సామాగ్రి కొని గంగమ్మ హితురాండ్రతో నింటి కేఁగెను.

---

౧౦ సమ్మతి

—(o)—

ఇంతకుఁ బూర్వ మప్పలసామి కా చెట్టియార్లమీఁదనే కాని తనభార్యమీఁద నెట్టియనుమానముచు లేకుండెను. వా రెట్టి కూళలైనను దనభార్య యగ్నిహోత్రమువలెఁ దాఁకరాని దని యతని నమ్మకము. తనపై నామెకుఁగల ప్రేమ కెట్టిభంగమును గలుగదని యతని దృఢవిశ్వాసము. ఇట్టులుండ, నేఁడతనికి గోచరించినవానిం బట్టిచూడ నతనిహృదయము పరిపరివిధముల నాందోళింపఁజొచ్చెను. అతఁడుబసకేఁగి దుస్తులు మార్చుకొని కాస్మొపోలిటన్ క్లబ్బున కేతెంచెను.

కాస్మొపోలిటన్ క్లబ్బు చెన్నపురిలోఁగల ఘనులెల్లఁ గూడి వినోదలీలఁ గాలముంగడపు భవనరాజము. స్టార్ సర్కసు యజమాను లందుసభ్యులు. వారు మన కథానాయకునిఁ గూడ సభ్యునిం గావించిరి. అతనికిఁ బౌరులలో నున్నత స్థితియందున్న వారితో నెల్ల నీసభ్యతవలనఁ బరిచయము గలి

గెను. అతఁడు తఱుచుగా నక్కడికిఁబోయి 'టెన్నిస్', 'బిలియర్డ్స్' యాడి, కొంతతడవు ఘనులతో నిష్టగోష్ఠిఁ బ్రసంగించి వచ్చుచుండును. అతని కీపురము చేరినతర్వాత నాంగ్లభాషతో భాషించుట లెస్సఁగా నలవడినది. గంగమ్మకుఁగూడ కొంచెముగా నింగ్లీషుభాషయందుఁబ్రవేశముగలిగెను. సూర్యాస్తమయవేళ కాదంపతులు సముద్రపుటొడ్డునకు వయ్యాళికిఁ బోవుచుందురు.

నాఁడుకూడ నప్పలసామి కడలిదరి కేఁగి యొకయేకాంత స్థలమునఁ గూరుచుండి తలపోఁతకుం జొచ్చెను. "గాజుల చప్పుడునుబట్టి మనుష్యులను గుర్తుఁబట్టుట కెందఱికో యట్టి గాజు లుండవచ్చును. రామయ్యచెట్టి భార్యకుఁగూడ నట్టి యాభరణములే చేతికుండఁబోలు. కాని యాధ్వని కో నించుకంతయు భేదములేదుగదా! పోనీ; ఆచప్పుడు మఱియొక వనిత వలనఁ గల్గినదనుకొందము. 'సామిపిళ్ళ వెళ్ళినాఁడు. ఇఁక భయములే' దని నాకు వినఁబడిన మాటల కర్థమేమై యుండును? నేను గాక మఱియొక సామిపిళ్ళ యుండునా? నాకీ పిళ్ళబిరుద మీ దాక్షిణాత్యు లిచ్చినది. నాకుఁ బిళ్ళశబ్దము చేర్చి వారుమాత్రమే వ్యవహరింతురు. దాక్షిణాత్యులలో సామిపిళ్ళ మఱియొకఁడు గలఁడేమో! ఎవ్వఁడైయుండును? కాని యప్పుడు వచ్చిపోయిన సామిపిళ్ళను నేనొక్కఁడనే గదా? సరియే. నన్నూహించియే వారు పలికిరందము. నావలన

భయమెవరికి? ఆమాటలవలన లోపలనున్న స్త్రీ నాభార్యయే కావలయును? అదియే వచ్చిన దనుకొందము. దానితో నాయజమానుల భార్యలు తోడుగా నున్నారుగదా? వారెట్లు దానినొంటిగా విడుతురు? విడిచినను నది బరితెగి నిండుసంతలోఁ బరపురుషునితో నెట్లు మాటాడ సాహసించును. ఆదుష్టులు నాబసకెదుటనే వాస మేర్పఱుచుకొని యుండఁగా, వారికొఱ కది యీసంతపట్టున కేలవచ్చును? అదియు నమ్మఁదగదు. దైవము నామనస్సు కలఁచి నన్ను శోధించుటకిట్టి వింతచేయిదములం జేయుచున్నాఁడు" అని తనలోఁదాను బల్కికొని భోజనము వేళ కింటికేఁగెను. గంగమ్మ చూపులలో నెప్పటి శాంతభావము కన్పట్టుచుండెను. ఆమె కపోలదర్పణములందు లజ్జాజనితారుణ్యము మాటిమాటికిఁ బొడసూపి మాయమగుచుండెను. అప్పలసామి. ‹‹గంగూ! పార్కు ఫేర్ వింతలేవేని గలవా?,, యని యడిగెను. ‹‹మీరెఱుఁగని వింతలేవియుండు" నని యామె బదులుచెప్పెను. ఆమాటకూడనప్పలసామికనుమానహేతువేయయ్యెను. అతఁడు తలపంకించి, ‹‹నీవు సంతలోఁ దిరుగునప్పుడు మనయజమానుల యిల్లాండ్రుకూడ నుండిరా?" యనెను. ‹‹ఉండకేమి! ఒక్కచోటమాత్రము దారిఁదప్పితిమి. మరలఁ గొలఁది కాలమునకే కలసికొంటిమి" అని గంగమ్మ పలికెను. ఈమాటలు కూడ వానిసందేహమునకుఁ దోడ్పడుచునే యుండెను. ఇఁక మనసుండఁబట్టక ‹‹నీ వాహాకొమ్మనియముల యంగడికడ నుం

టివా?" యని యడిగెను. గంగమ్మ మొగము వెలవెలఁబోవఁ దలవంచి, "నే నా యంగడినే చూడలే" దని జవాబిచ్చెను. అప్పలసామికి సందేహ నివృత్తి కాలేదు. అతఁడు విశేషముగాఁ బ్రసంగింపక భార్యతోఁ గూడి భుజించి చాలసేపు యోజించుచుఁ గూరుచుండి యవల నిద్రించెను.

ఆమఱునాఁటి రాత్రి మరల సర్కసుప్రదర్శనము గలదు. మన నాయికానాయకు లచ్చెరువుగొల్పు సాముపను లెన్నియో చేసి మెప్పొందవలసియున్నది. మున్నొక ప్రదర్శనమున కొక జమీందారుఁడు చూడవచ్చి గోపదంపతుల నైపుణ్యమునకుఁ గడుమెచ్చి వారికి సనువగు విన్నాణపు జిలుఁగు వసనములు బహుమానముగా నిచ్చెను. వానిని ధరించి నేఁడు మనకథానాయకుఁడును నాయికయు రంగస్థలమునకు రాఁదలఁచిరి. వారావేషములతో వారికై యేర్పఱుపఁ బడిన గదిలోఁ గూరుచుండిరి. ఆగదినుండి ముందుగా నప్పలసామి యీవలకువచ్చి కొంతమంది బాలకులతోఁగూడి 'చేయు ఫీట్సు' చేయుచుండెను. ఇదియే సమయమని తలఁచి, నటేశమొక గులాబీపూలగుత్తి చేతఁబట్టుకొని, యందు రామయ్య చెట్టి వ్రాసియిచ్చినలేఖను భద్రపఱిచి, దానిని బట్టుకొని గంగమ్మ గదిలోనికిఁ బోయి, "మారామయ్య దీనిని నీకిమ్మని నన్నుఁ బంపినాఁ" డని చెప్పుచు నిచ్చెను. ఆపుష్పగుచ్ఛము జరీతో మిగుల సుందరముగాఁ గట్టఁబడియుంటఁజూచి, గంగ

మ్మ సంతోషించి, దానిని దనకరకమలములనం గీలించి, యా ఘ్రాణించుటకై నాసినాపుటముల దరికిఁ జేర్చునప్పు, డందు నడుమఁ గర్ణికాశోభ నలరు కాగితపు మడత యామెకుఁ గనఁ బడెను. ఇంతలో నప్పలసామి తన 'షీటు' ముగియుటచేత లోనికివచ్చెను. నటేశము మిగులఁ గలవరపడెను. "నీవేల మారహస్యాగారమున కనాహూతుఁడవై వచ్చితి"వని మన గోపశ్రేష్ఠుఁడు నటేశమునడిగి యతనితో వాదప్రతివాదములు జరుపుచుండ, గంగమ్మ యించుక గుండె నిబ్బరపఱుచుకొని కుసుమగుచ్ఛ మధ్యమందున్న లేఖను మెల్లఁగాఁ బైకిఁదీసి రైకలోపల దాఁచెను. క్రమముగా నాపురుషులిరువురు వాక్కలహములోనికి దిగిరి. పూలగుత్తి యిచ్చుట కెట్టివానికేని హక్కుగలదని నటేశము మొండివాదముగాఁ బలుక, నప్పలసామి మిగులఁగినిసి, యాగుత్తినెత్తి ముక్కలుముక్కలుగాఁ జీల్చి, నేలఁ బాఱవైచి, నటేశమును మెడఁబట్టి, యొక్కత్రోపుత్రోసి గెంటెను. అతఁడు చాఁపచుట్టగా నేలఁబడి లేచి యొడలుదులుపుకొని చప్పుచప్పున నావలికి జాఱెను.

అప్ప—గంగా ! నీచర్య నాకుఁ గడు వింతగానున్నది. నీవు మేఁకవన్నె పులిలాగునఁ దోఁచుచుంటివి. నాయెడ నకలంకప్రేమ నటించుచు నీవు దుష్టులగు చెట్టియార్లతో మంతనము సల్పుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. నిన్న సంతలోనీవు దారిఁదప్పినపుడా రామయ్యతోఁగూడి హార్మోనియముల దుకాణములో నున్నట్లు నాకనుమానము గల్గినది. అది నిజమే

యని శోధించుచున్నది. క్రమముగా నీస్థితికివచ్చితివా? నీహృదయము దాఁపక తెలుపుము.

గంగ—నామీఁద నిట్టి యపనింద వైవఁదగవా? ఒకగొప్పవాఁడేవో పూలనిచ్చెఁగైకొనుట తప్పా? నలువురిలో దొమ్మరివిద్దెలం జూపుటకు సిద్ధపడినప్పుడీతప్పు తమకుఁదోఁపలేదా? మీరకారణముగా నన్ను నిందావాక్యములాడిన నే సహింపఁజాలను. మీరెక్కడెక్కడికో పోయి వచ్చుచుండ నే ననుమానపడుచుంటినా? మిమ్ము నే నెట్లు గౌరవించుచుంటినో, నన్ను మీరును నారీతిగౌరవింపవలసియున్నది.

అప్ప—చెన్నపట్టణపుఁగాఁపురము నీకెట్టి తెగువఁగల్గించినది! ఇంట నొకమూలఁ బడియుండవలసిన నిన్ను బయటికి రానిచ్చుట నాతప్పే. నీ కెంతస్వాతంత్ర్యము నే నిచ్చియున్నను, నీవెన్నఁడేని నన్నెదిరించి మాటుపల్కఁ దెలుఁగుదువా? మనకాఁపురమున కేదియో కీడు మూడనున్నది కనుక నే నీవిట్టి నుడు లాడుచున్నావు.

గంగ—మీరు నన్నిట్లు లవమానముచేయుట న్యాయమా? నే నాడినమాటలలోఁ దెగువమాటలెవ్వి? నేను దిన్నఁగాఁ బల్కుచుంటిననియే నా నమ్మకము. దోషవాక్యములే నానోట వెలువడెనని మీకుఁ దోఁచిన, నన్ను క్షమింపుఁడు. నేను క్షంతవ్యురాలనుగదా!

అప్ప—క్షంతవ్యతకేమిలెమ్ము. నీవిఁక నాచెట్టియార్లతో నెట్టిసమయములయందైనను బ్రసంగింపరాదనియు,

నాయాజ్ఞలేనిదే నీ యిల్లువిడిచి వెడలరాదనియు, నెవరేబహు మానమిచ్చినను స్వీకరింపరాదనియు, నిన్ను శాసించుచు న్నాను. నాయాజ్ఞమీఱెదవేని,నిన్నుఁ గఠినముగా శిక్షింతునని నమ్ముము.

గంగ——పంజరములోఁజిలుకవలె బంధింపఁబడి, మీరు దయాపూర్వకముగా నిచ్చునాహారముం దినుచు మీ కింపు గొల్పుటకు మాటలాడుచు నుండవలసిన నికృష్టజీవనమా నాది? నాయెడఁ దమకుఁగల గాఢానురాగమున కీ కఠినశాసనములు తగవు. ఆలోచించుకొనుఁడు

ఇత్తఱి రంగాధ్యక్షుఁడువచ్చి యప్పలసామి (ఫీట్సు), చేయవలసిన వంతు వచ్చినదని తెలియఁజేసెను. వెంటనే యతఁడు తనయగారమును విడిచి యరిగెను. గంగమ్మ చప్పున దివ్వెదగ్గఱకేఁగి నరేశము తన కందిచ్చిన కమ్మవిప్పి చదివెను. అందిట్లు వ్రాయఁబడియుండెను.

"ప్రియసీ! నీమగనిరాక మన సంభాషణమున కడ్డంకి యగుటచే నిన్న నిన్నర్థించిన వరమునుగ్రహింప నంగీకారముం దెల్పుటకు నీకవకాశము లేకపోయినది. కాని నీ దయార్ద్ర హృదయమునుండి యొకటిరెండు ప్రేమామృతశీతలతకరములు నాపరితప్తహృదయముపైఁ బడి యించుక యుపశమన మొసంగకపోలేదు. నేనింక మిక్కిలిగా వక్కాణింప నక్కఱ లేదు. నీవు నాకోర్కెయీడేర్చి నాతనువు నిలుపకతప్పదు. సమ్మతినిఁదెల్పుట కేనంపిన కుబ్జాకకుసుమములలో నొకటి ధరించి రేపు రంగస్థలమునకు రమ్ము. ఏకారణముచేతనైన

నేనంపిన కుసుమము లుపయోగార్హములు కాకున్న, మఱి యొక గులాబిపువ్వేని ధరించిరమ్ము. నీకొఱకొక మోటారు కారుతో మీపరిదర్శనశాలయొక్క ప్రాణిద్వారముకడ వేచి యుందును. నాకింకను భూమిమీఁద నన్నమేయున్న యెడల, నీకు నాపైఁ గరుణ గలుగకపోదు.

ఇట్లు నీదాసుఁడు,

రా మ య్య చె ట్టి."

ఈ జాబనేడు సూదంటురాయి మనకథాయిక మనస్సు ను నయస్సు నవలీల నాకర్షింపఁగలిగెను. తన్నారీతిఁ బతిగద్దించుట, పోటుమాటలాడుట, యామెకు గిట్టకుండెను. తాను జేసినది తప్పైయైనను, తన్నొరులు తప్పఁబట్టునప్పు డభిమానవతియగు యువతి సహింపక మఱియుం దప్పుదారులఁబడి చరించుట లోకస్వభావమేకదా! ‹‹ నేనొనరించినతప్పు నాకే తెలిసి నేనే దానిని సవరించుకొనవలెఁ గాని, యెంతపతియైనను దానిం బురస్కరించుకొని నన్నుమానముతోఁ జూచుటా! నేనోర్వఁ జాల. ఇఁక నెట్టులును మాకాఁపురము సరిపడదు. బందీకృతనై యెట్లుజీవింతును? నేను నిలుచుటకుఁ గూర్చుండుటకుఁ గూడ శాసనములేయుఁట. అందునకు నే నొడంబడుదునేని నా కాఁపురము దినదినంపుగండము వేయేండ్లాయువన్నట్టులుండును. రేపు మరల నాభర్తతో గట్టిగా వాదించి నాకు బానిసతనము రాకుండఁ గాపాడుకొన యత్నింతుఁగాక. అది తప్పక

నన్నాశ్రయించుచునని తోఁచునేని, నేనాసుందరాంగుని యాహ్వాన మంగీకరించి సుఖింతుఁగాక." యని యామె తనలోఁ దాఁ బల్కికొని యవ్వలఁ దానాచరింపవలసిన సేవా ధర్మమును యథావిధి నెఱవేర్చెను. ప్రదర్శనానంతరమున దంపతులుగృహమున కేఁగిరి. ఒకరభిమానపూరితహృదయులు. రెండవవా రనుమానపూరితహృదయులు. ఏదేని భావోద్రేకము గల్గినపుడు మాటలు మిక్కుటముగా రావు. కావున వారు దారిలోఁగాని నింటి కరిగినతర్వాతఁగాని, నాఁటి కేమియు సంభాషించుకొనకుండిరి. అప్పలసామి యనుమానము మిన్ను ముట్టి వింతవింతరూపములం దాల్చుచుండ, గంగమ్మ యభిమానము బహుమార్గములం జరింపఁ జూచుచుండ, రాత్రి చాలవఱకుఁ గడచెను. తెల్లవాఱజామున వారిరువురు కన్నుమూసి నిదురించిరి.

---

౧౧ పలాయనము.

ఉదయభానుని కవోష్ణకరస్పర్శచే నప్పలసామి మేల్కాంచెను. అతఁడు పడకపైఁగూర్చుండి తనయిష్టదైవమును ధ్యానించి కన్నులు తెఱచునప్పటి కెదుటఁ గిటికీప్రక్క నొక పురుషవ్యక్తి నడచిపోవుచుండెను. అతఁడు ధరించిన వుడుపులంజూడ నచ్చముగా బాపయ్యచెట్టి తాల్చువానివలెనే తోఁచి యప్పలస్వామి యులికిపడిలేచి తలుపుతెఱచెను. కాని

యాపురుషుఁడు తన్మందిరాధికారియని తెలిసికొన్నతర్వాత నతఁడించుక లజ్జితుఁడై పెడమొగముఁబెట్టితన యేకాంతాగార ములోనికేఁగి యొక వాల్గురిచీమీఁద నాసీనుఁడై తలపోయఁ జొచ్చెను. తనమనస్సును బరిపరివిధముల బాధించు నాచెట్టి యూరు స్మృతికివచ్చి యట్టులుండెను. దంతధావనాది కృత్య ములు చేయలేదు. కాఫీ త్రాఁగలేదు. ఊర్ధ్వముఖముగాఁ గొంతసేపు, తిన్ననిచూపుతోఁ గొంతతడవు, అధోముఖము గాఁ గొంతకాలము, మన యప్పలసామి కూర్చుండువాఁడు. కన్నులొక్కొకతఱి మూసికొనుచుండువాఁడు. ఏదోతలమీఁదఁ బ్రాఁకుచుండఁ దుడుచుకొనునట్లు తలఁ దడవుకొనుచుండు వాఁడు. నిబ్బరంపు దృక్కులతోఁ జూచుచు నప్రయత్నము గాఁ గుడిచేతి బొట్టనవ్రేలి గోటిని గొఱుకుకొనుచుండువాఁడు. నడుమనడుమ దీర్ఘనిశ్వాసములం బుచ్చుచుండువాఁడు.

అట్టులున్న మగనిస్థితి గవాక్షరంధ్రములగుండఁ జూచి గంగమ్మ డాయనోడుచుండెను. ఆమెయు నేమిచేయుటకుం దోఁపక కాల్గాలిన పిల్లివలెఁ దిరుగుచుండెను. ఆమెకూడఁ గాఫీ ముట్టలేదు. ఒకసారి పశ్చాత్తాపము, మఱియొకసారి రామయ్య యెడ వ్యామోహమును, నాపెకుఁ గలుగుచుండెను. పండ్రెండు గంటల పిరంగిదెబ్బ వినఁబడెను. ఇంకను నాయకుఁడు లేవ కుండెను. అప్పుడు గంగమ్మ సమీపించి "యేమి యట్టులా లోచనానిమగ్నులై యుంటి" రని యడిగెను. అప్పలసామి

యొక్క నిట్టూర్పు విడిచి "గంగూ! కూర్చుండు" మని తనదగ్గ ఱనున్న కురిచీనిజూపెను. అప్పుడు వారిట్లు మాటాడికొనిరి.

అప్ప—గంగూ! నిన్నరాత్రి నిన్ను శాసించుచుఁగొంత పల్కితిని. నీయందు నాకుఁగలప్రేమ నీకుఁగఠినశాసనములు విధించుటకును సమ్మతింపకుండెను. నీవు నాహృదయశల్య మూడఁబెఱుకవా?

గంగ—ఏమాహృదయశల్యము? అది యూడఁబెఱు కుట యననేమి?

అప్ప—ఏమో నీవేయెఱుఁగుదువు. మరల నానోటఁ బల్కించుచుంటివి. నీకును రామయ్యకును సంబంధ మేమేని కలదా?

గంగ—మీరు క్రమక్రమముగా మితిమీఱి మాటా డుచుంటిరి. నిజముగా మాకు సంబంధమేయున్న మీరు పట్టుకొనఁగలరా?

అప్ప—లేకున్న, వాఁడును వానిస్నేహితుఁడును నీ వెంట సదా తిరుగుచుండు టేమి? వారెందులకిందు గదివుచ్చు కొనియుంట? నీకొకవేళ వానిపై మోహమేయున్న, వాని యందేగొప్పతనముచూచి దానింగాంచితివి? నీవు కోరునది ధనమా, యకల్మషప్రేమయా?

గంగ—మీప్రశ్నల కన్నిటికిని నేను జవాబుఁ జెప్పఁ జాలను. మిమ్మనుమానపిశాచ మావహించినది. ఇప్పు డేజ వాబుచెప్పినను మీకుఁ దృప్తికలుగదు. నాయునికి మీమన

శ్శాంతికి భంగకరమని తోఁచునేని, నేను మాయమ్మగారి యింటికేఁగెదనులెండు. నా చర్యలెల్ల మీకకుమానహేతువు లే యగునప్పుడు, మీతోఁ గాఁపురముసేయుట కష్టమే.

అప్ప—నాకు నీతోడిదే లోకమనుకొనుచుంటిని. స్వర్గసౌఖ్యము నీపొందునందే కలదని యనుకొనుచుంటిని. నీయెడ నాకెట్టి భావముకలదో, నాయెడ నీకును నట్టిభావమే కలదని దృఢవిశ్వాసముతో నుంటిని. అట్టివిశ్వాస మొక్కమారు చెఱిచివైచుటయే కాక, నన్నొక్కసారి నరకమునకుఁ ద్రోయఁ జూచుచుంటివే! నే నొనరించిన యపరాధమేమి?

గంగ—మీకుఁ బిచ్చియెత్తినది. ఇఁక మీతోఁ బ్రసంగింపఁ జనదు. మీకున్నసందేహము లావలఁ దీర్పయత్నింతును. ఇప్పటికే చాలప్రొద్దుపోయినది. భోజనమునకు లెండు.

అప్ప—సరియే. అటులేగావింతును. నీవులోనికేఁగి యన్నియు నాయత్తపఱుపుము.

గంగమ్మ లోపలికిఁ బోయెను. భర్త పలికిన జాలిమాటలామె గుండె గఱఁగించినవి. తానుజేయునది దోషమని తోఁచినది. ఎటులేని తనమనస్సు దిట్టపఱుచుకొనిరామయ్యను నిరాకరింప నిశ్చయించుకొన్నది. కొంతసేపటికి నప్పలసామి దంతధావనాదికములం దీర్చికొని భుజింపనేఁగెను. ఇరువురును భుజించి యొకింత తడవు విశ్రమించిరి. మధ్యాహ్నము ఁటి పుచ్చుకొన్నవెంటనే యుతఁడు రంగస్థలికిఁ బోవలసిన పని

వచ్చినది. అతఁడొంటిగా నెప్పుడు బయటికిఁబోవునా యని కనుపెట్టుకొని చూచుచుఁ దత్భవనప్రాంతముల సంచరించు చున్న నటేశము, సామిపిళ్లె వెళ్లుటయే తడవుగఁ దాను దన గదిలోఁ బ్రవేశించి గంగాబాయిని బిలిచి రామయ్య పంపి నాఁడని చెప్పుచు నొకవిలువగల మణిమాలను నామెచేతికి చ్చెను. ఆసరము చీఁకటింటఁ బెట్టినను బాలసూర్యునివలెఁ బ్రకాశించు నత్యద్భుత తేజస్సుగలది. కన్నులు మిఱుమిట్లుగొల్పు దానికాంతి కాయింతి యత్యంతాశ్చర్యసంతోషములఁ గాంచెను. ఒక్కనిముస మాదామమువంకఁ జూచెను. ఇప్పుడే యింతటి వలువగల కానుకలిచ్చువాఁడు చేపట్టునేని యెట్టిసౌఖ్యములనిచ్చునోయనియూహించెను. తా నమూల్యరత్నాభరణాలంకృతయై, చీనిచీనాంబరధారిణియై, బహుదాసదాసీ జనంబులుతన్ను సేవించుచుండ, సమస్తవస్తుసంపదలతోఁ దులఁ దూఁగు నొకదివ్యమందిరమున రామయ్యతోఁ గూడి యున్నట్లులు తలంచికొనెను. ఇంతఁకటి జాలి నొక్కయూఁకునఁ బాఱఁదోలెను. మాఱుమాటాడక యాసరముంగైకొనెను. చెట్టిగారికిఁ గృతజ్ఞతావందనము లిడితినని మనవిచేయుమని నటేశముతోఁ జెప్పి వాఁకిలిమూసి లోనికరిగెను. ఇఁక నీపిట్ట దొరకినట్టేయని తలఁచి నటేశ మీశుభవార్త సోదరునకుఁ దెలుప నేఁగెను.

నాఁటిరేయి జరుగు సర్కసులో నప్పలసామికి "ప్రొఫెసర్" అను బిరుదమునీయఁ బౌరులలో ఘనులు కొందఱు నిర్ణ

యించుకొనిరి. కొందఱు చెట్టియార్లు తనికిని గంగాబాయికిని గాంచనపాత్రిల నొసంగ సమకట్టిరి. కావున నాఁటిప్రదర్శనము మిగుల దర్శనీయమై యుండును. సాలయంతయుఁ జూప ఱులతోఁ గ్రిక్కిరిసిపోయెను. అప్పలసామి తనకుఁగల యను మానబాధ లోనడంచుకొని, లేని యుత్సాహముం దెచ్చుకొని తానొనర్చు వింతసాముఁబనులెల్ల మనోహరలీలఁ గావించెను. అతఁడు కొందఱు యువకులతోఁ జేయుపనులు ముగిసిన తోడ నే యప్పటి హైకోర్టున్యాయాధిపతులలో నొకఁడగు నొక మహామ్మదీయుఁడు పౌరులకోరికపై సామిపిళ్లం గొనియాడుచుఁ గొన్నిమాటలాడి యతనికి ‹ప్రొఫెసర్' బిరుదము నొసంగెను. ఆబిరుదబిహ్నముగా నున్నతోద్యోగులలోఁ గొందఱి చేవ్రా ళ్లచే నొప్పు నొక యోగ్యతా పత్త్రముకూడ నతనికిచ్చెను.

అవల దంపతులు కలసిచేయు సాముఁబనులు వచ్చెను. ఒక్కొక ‹ఫీట్' ముగియునప్పుడు సభ్యులు జడివానవలెఁ జప్ప టులం గురియించుచు వచ్చిరి. ఆవింతపనులన్నియు ముగిసిన తర్వాత వర్తకసంఘమువారు స్వర్ణపాత్రిలను బహుమానము లుగా నిచ్చి యాదంపతుల గౌరవించిరి. భర్తతోఁ గలసి చేయు గరిడీల సమయమున గంగమ్మ గులాబీపూవు ధరించి, రంగస్థలమునకు రాలేదు. రామయ్యచెట్టి మనస్సు చివుక్కు మ నెను. పదివేలవిలువగల రత్నాలదండయు వృథయేయగునా యని యతఁడు భయపడుచుండెను. అతనిమనస్సు మనస్సు లోలేదు. గడియగడియ కావలికిఁబోయి వచ్చి కూర్చుండు

చుండెను. మీసములు దువ్వుచుఁ దల పంకించుచుండెను. అత్తరువాసనచే శోభించు జేబురుమాలు మాటిమాటికి బయటికిఁ దీసి వాసనఁజూచి జేబులోఁ బెట్టుకొనుచుండెను. తఱచుగా జేబుగడియారముం దీసి గంటలెన్నియయ్యెనో యనిపరికించుచుండెను. అంతేకాని ప్రదర్శనాకౌశలమేమియుఁ బరిశీలింపఁడయ్యెను. అతనియాందోళనము గంగమ్మ కనిపట్టెను. మొదటిదాని కర్థము గ్రహింప లేకపోయెను. అవ్వల గులాబీపూవుమాట జ్ఞప్తికిరాఁగా, నతని మనోవైకల్యమునకు హేతువూహించెను.

పిమ్మట గంగాబాయి యొక్కతెయే కొన్ని 'ఫీట్సు' చేయవలసి యుండెను. ఆమె తనగదిలోకికేఁగి యందు బల్లపై నలంకరింపఁబడియున్న గులాబిపువ్వులలో నొకదాని నూడఁబెఱికి, దానిని వక్షోమధ్యంబున ధరించి రంగస్థలంబున కవతరించెను. ఆమెను జూచిన తోడనే రామయ్య నటేశము గారులు కరతాళధ్వనులు చేసిరి. గొప్పవారు చప్పటులు గొట్టినప్పుడు మనమూరకుండరాదని యెంచి తక్కుంగల గతానుగతికులగు లోకులు కరతాళధ్వనులు గావించిరి. ఆమె యప్పుడు ధరించిన విలువవలువల చెలువముం గాంచి చెట్టియారులట్లు చప్పటులు గొట్టిరని జనులూహించిరి. గొప్పవారు చేయు ప్రతిస్వల్పకార్యమున కేదో మహత్తరార్థమును గొలఁదివారు కల్పించి వారిననుసరించుట లోకసామాన్యమే కదా!

హారాయలుమీఁజ నామె తేఁగ్రైపై నేకచక్రిశకటమును బలువితముల నడిపించి యెల్లరమెప్పును గాంచి లోనికేఁగెను. అదియే యామెయొనర్చిన కడపటి బలవినోదప్రదర్శనము. ఆమె లోపలికేఁగుటఁ గాంచి చెట్టియారుసోదరులిరువు రావలి కిఁ బోయిరి.

గంగాబాయి తనరహస్యాగారములోనికేఁగి కాగితమును గలమును దీసికొని వేగముగా నొకకమ్మ యీక్రిందిరీతిని వ్రాసి భర్త యలంకారములు గల బల్లపై నుంచెను.

“అయ్యా! (మిమ్మిఁకఁ బ్రాణనాథా యని పిలువఁజా లను.) మీకు నాయందున్న యనుమానము నన్నే కాక మి మ్మఁగూడ సర్వకాలసర్వావస్థలయందును బీడించుచుండును. మనయిద్దఱిలో నెవ్వరో యొకరు తెగినఁ గాని యాపీడవదల దు. మీచెట్టఁబట్టి యెంతో సౌఖ్యము బొందఁగలననియు నెంతోగౌరవము గాంచఁగలననియుఁ దలఁచితిని. కాని నాత లఁపులన్నియు నాకాశహర్మ్యములయ్యెను. నేనిఁక మీదండ నుండఁజాల. ఎందేనిపోయెదను. నాకై మీరు వెదకవలదు. వెదకినను మీకునేను దొరకను. మరల నీశ్వరాదేశమగునేని యెప్పుడో యెక్కడో మనము కలసికొందుము గాక. మీకు సకలసుఖము లొసఁగి దేవుఁ డాశీర్వదించుఁగాక.

ఇట్లు నిందితురాలు,

గంగాబాయి.”

ఆజాబక్కడనుంచి యామె సర్కసుదుస్తులుసయితము విడువక త్వరితగతిని బాణీద్వారము కడకరిగి, యందుఁ దనకై యాత్రముతో నెదురుచూచుచున్న రామయ్యచెట్టిని గలిసికొని, యచ్చటఁ దనకై ద్వారము తెఱువఁబడి నిలుపఁబడియున్న మోటారుబండినెక్కెను. ఒక్కక్షణములోనే కారుకదలెను. ఈలోపుననే యప్పలసామి తమగదిలోనికి వచ్చిచూడ గంగమ్మ గన్పట్టదయ్యె. విశేషించి యతనిబల్లపై నొకకమ్మ కాన్పించెను. దానిని బ్రచలితహస్తములతో విప్పి చదివెను. ఆతనిగుండెలో నొక్క పాషాణపాతమైనట్టు లయ్యెను. ఆమె యిప్పుడే యేఁగియుండఁబోలునని యూహించి పాణీద్వారము దగ్గఱకరిగి చూడ నప్పుడే సాగమొదలిడిన మోటారుబండియు నందు రంగస్థలాలంకారములతోనేయున్న గంగాబాయియు నామెచెంతనున్న మఱియొక వ్యక్తియు నతనికి గోచరించిరి. రామయ్యచెట్టి మునుంగు వైచికొనియుంటచే నతని నానవాలు పట్టలేకపోయెను. ఆమోటారు సర్కసుశాలనుజుట్టి పెద్దబాటకు రావలెను. ఆరాక యొకింతతడవు పట్టునని యెంచి మనకథానాయకుఁడు దుస్తులుమార్చుకొనకుండఁగనే ప్రేక్షకులేఁగుదారిని బరువెత్తి వచ్చెను. అతని వైఖరిఁజూచి సర్కసు యజమానులు, ప్రేక్షకులు, నెల్లవా రాశ్చర్యపడిరి. కాని యతఁడు సింహద్వారముచెంతకుఁ బోయిచూడ, వాయువేగమున మోటారుబండి సాలదాఁటి పోవుచుండెను. అతఁ డందాసీనులై యున్నవారి నించుకంతయు గుర్తింపఁజాలకుండెను.

అతనియొడలు నిలువున నీరై యతఁడొక్కసారి కూలఁబడిపో యెను. ద్వారరక్షకులువచ్చి యతనింబట్టుకొని లేవనెత్తి లోనికిఁ గొనిపోయిరి. అతఁ డాఁడుదానికన్నను మిన్నఁగ నొకమూలఁ గూర్చుండి రోదనము చేయఁదొడంగెను. కారణమేమని యడుగ నతఁడెవ్వరికి మారుపల్కఁడయ్యె. యజమానులు గం గాబాయిని బిలిచి యడుగుదమన్న నామె కన్పట్టకుండెను. వారికిఁ బూర్వవృత్తాంత మేమియుఁ దెలియమి. నేమితలఁచు టకును బాలుపోకుండెను. ప్రేక్షకులలోఁ గొందఱు గోపదం పతుల ప్రదర్శనములందెక్కు డభిరుచిని సూచించుచు వారిని దఱుచుగా బహూకరించుచు వారిబసకెదుటనే తాము బస కుదుర్చుకొనియున్న చెట్టియార్ల నైఖరి కనిపట్టి యిప్పుడు జరి గినదెల్ల నూహింపఁగల్గిరి. చెట్టియార్లవలెనే గంగాబాయి మీఁదఁ గన్నువైచిన యువకులు కొందఱును నెవఁడో యా మెను లంకించుకొని పోయెనని గ్రహింపఁగలిగిరి. ఆనోట నా నోట నీవార్త ప్రేక్షకులలో నెల్ల వ్యాపించెను. వారినుండి విన్న సర్కసుయజమానులును నివ్వెఱపడి చూచుచుండిరి.

సర్కసు నిలిపివేయఁబడెను. జరిగిన వృత్తాంతముం గూర్చి పౌరులు పలుతెఱంగులఁ జెప్పికొనుచు బసలకేఁగిరి. సకలవిషయాన్వేషణ తత్పరులు కొందఱందేయుండి సర్కసు వారి నేవేవో ప్రశ్నలువైచుచుండ, శంభులింగముపిళ్లగా రివలికివచ్చి వారికేదో సమాధానముచెప్పి వారిని వదల్చుకొ నిరి. దుఃఖప్రవాహము కొంత యాఁగినతర్వాత నప్పలసామి

తనయుపస్థను యజమానులకు నివేదించెను. ,,అయ్యలారా! పట్టణజీవన మెట్టిచెట్టలం బట్టించునో చూచితిరా? " యని యతఁడనెను. తెల్లవాఱుపఱ కెవ్వరును గన్నూఁయ కుండిరి. వెలుఁగు రాఁగానే యెవరియిండ్లకు వారేఁగిరి. శంభులింగము పిళ్లె యప్పలసామిని దీసికొని తనగృహమున కరిగెను.

---

౧౨ నూత్నజీవనము.

రామయ్యచెట్టి గంగాబాయిని దీసికొని పల్లవరమునకుఁ బోయెను. పల్లవరము చెన్నపురికి సమీపమందున్న చిన్నపట్టణము. అది సముద్రముకన్న నించుక యున్నతస్థలమున నుండి వినిర్మలమైనగాలితో నుండుటచేత క్షయాది రోగపీడితు లచ్చటికిఁబోయి వైద్యము చేయించుకొందురు. అదిగాక యందుఁ దెల్లవారివి కొన్ని హైందవులవి కొన్ని సుందరమందిరములు గలవు. వానిలో మనరామయ్యచెట్టికి 'రతీవిలాస' మనఁబడు సుందరమందిర మొండుగలదు. అపరమన్మథుఁడగు రామయ్య రతీదేవ్యవతారము లనఁదగు నవయువతీరత్నములతోఁగూడి యిందే కొన్నిదినము లుండుచుండును. ఇప్పుడతనిపాలిట రెండవరతి యనఁబరగిన మనకథానాయికతో నతఁడందే విడిసెను.

ఆభవనము సింగారంపుఁబో్రివని చెప్పఁదగును. దాని చుట్టును విశాలమగు సుందరారామము గలదు. అందు ముందుగాఁ గొన్ని పలురకములగు పూలమొక్కలు గలవు. కొన్ని

కుసుమవిరహితములై చిత్రవర్ణ శోభిత పత్త్రములతోఁ బ్రకా
శించునవై మట్టికుండ్లయం దమర్పఁబడియున్న పశ్చిమదేశం
వు మొక్కలు గలవు. అవియెల్ల నంతస్తులుగ నమరింపఁబడి
యుండెను. శైవాలజాతిలోఁ జేరిన కొన్ని చిట్టిమొలకలు 'భూ
లోకస్వర్గమునకు స్వాగత' మను నర్థమిచ్చు నాంగ్లపదామ్నా
యమువలె నాఁటఁబడియుండెను. సింహద్వారమునుండి భవ
నముదాఁకఁ దిన్నని బాటయు దానికిరుప్రక్కల సమోన్నత
ములగు తరురాజములును గలవు. పుష్పవనము నందుఁ జొ
చ్చుటకుఁ జిఱుకబాటలును, నందు విశ్రమించుటకుఁ జంద్ర
కాంత శిలావేదికలును గలవు. మందిరమునకు వెనుకటితట్టున
వివిధఫలవృక్షములు బారులుతీర్చి నాఁటఁబడియుండెను. అం
దును విశ్రామవేదికలును వానిపై లతాచ్ఛాదనములును
బెక్కులు నిర్మింపఁబడి యుండెను.

భవనమునందలి గోడలన్నియు క్షీరోపలములచేఁ గూ
ర్పఁబడెను. నేలరంగురంగుల స్నిగ్ధమణులచే నలంకరింపఁ
బడెను. ఇంటికప్పునకు వేసిన బల్లకూర్పు, దానియందుఁ జేయఁ
బడిన నగిషీపనులు మిగులఁజోద్యములుగ నుండెను. ఆమందిర
మందు నిలుపఁబడియున్న పర్యంకములు, తల్పములు, చిత్ర
విచిత్రాసనములు, మున్నగు వస్తుజాలమంతయుఁ జాలవిలువ
గలదై కన్నులకింపగు కాంతులఁ గ్రక్కుచుండెను. సౌందర్య
ము, లావణ్యము, విలాసము, మొదలగునవెల్ల ముద్దగాఁజేసి

యిందుంచి రేమోయనునట్టి శృంగారముతోఁ దనర్మందిర ముండెను.

గంగాబాయికిఁ దనచేయందిచ్చి రామయ్య మోటారు నుండి దింపెను. చేసినది మహాదోషకార్య మగుటచేతను, నట్టికృత్యములకామె యింతకుముందలవడి యుండకపోవుట చేతను, నామె తనులత కంపింప శకటమవరోహించి ప్రియుఁడు దారిఁజూప లోనికేఁగెను. హృదయావేగము క్రిమక్రమముగాఁ బెంపగుటచేత నామె యొక కురిచీలోఁ గూలఁబడి వెక్కి వెక్కి యేడువసాగెను. ‘‘గంగాబాయి! నేను నీకై సర్వము ధారపోయుచుండ నీకేల యీదుఃఖము? ఈరతీవిలాసము నీది. నేను నీదాసుఁడను. నీవెట్టి యుపభోగవస్తువుం గోరినను నుత్తరక్షణమున నీకుఁ దెచ్చియిచ్చుటకు దాసదాసీజనులను బెక్కండ్రను నియమించియున్నాను. నీవింతున్న స్థలాత్మఁడైన నిన్నుఁ గనుఁగొనలేఁడు. నీవుబయటికిఁ బోవనుంకింతువేని యొరులకంటఁ బడకుండ ‘ఘోషాకార్’ లో నిన్నుఁ గొనిపోవునేర్పాటులు గావించియున్నాను. నీమగఁడుగాని యతని మిత్రులుగాని నిన్నన్వేషింపయత్నించినను లాభముండదు. కొంతకాలమిట్లు రహస్యముగా నుందువేని, పిమ్మట నీవు బాహాటముగా బయటికి రావచ్చును. ఒకవేళ నితరులు నిన్నుఁ జూచినను నీకేమిభయము? ‘నాయిష్టము. నేనుశెట్టిగారిని వరించి వచ్చితి’ ననుము. ప్రకృతమునమాత్రము గుప్తజీవన మొనర్పు” మని యామెను సమీపించి తన చేరుమాలుతో

నామె కన్నీటిని దుడిచి యామె నక్కునఁజేర్చి ముద్దాడి లాలించెను. ఈమాటలచేతను, లాలనములచేతను, మరల నామె పశ్చాత్తాపము పలాయనమొందెను. మనస్సు కుదురుపఱుచుకొనెను. నూత్నధవునివంక సానురాగముగ వీక్షించెను. అతఁడు మరలఁ జుంబనమొనర్చి బుజ్జగింపఁగా వానికిఁ బూర్తిగా వశమై పోయెను.

నాఁటఁగోలె నామె యందే నివసించుచు రామయ్యతోఁ గాఁపురము చేయుచుండెను. రామయ్య తానేయపరాధ మెఱుఁగనివానివలె నటించుటకు మఱునాఁడు కొంతసేపు వై. యమ్. సీ. యే భవనములోనికివచ్చి కూరుచుండి సోదరునితో నేదోప్రసంగము జరపి యేఁగెను. ఆనాఁ డప్పలసామి బసకు రానేలేదు. అతఁడా సాయంకాలమున 'కాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బు' లో రామయ్యను గలసికొనెను. రామయ్యను జూచినతోడనే సభ్యులలో గుసగుసలు బయలువెడలెను. కాని యతఁడెప్పటివలెనే యుండెను. అప్పలసామి కొంతసేపు రామయ్యవంకఁ గోరచూపులుచూచి, యవల "నయ్యా! మీతోఁ గొంతమాటాడవలెను. అవకాశమిత్తురా?" యని యడిగెను. రామయ్య ప్రహర్ష సూచకవదనముతో, "ప్రొఫెసర్! మీకవకాశమీయనా? ఎందువిషయమై నాతోమాటాడఁ గోరుచున్నారు? ఎప్పుడు? ఎక్కడ?" అని యాత్రముతో నడిగెను. వారు సంభాషించుకొనుట చూచి మరల మర్మరధ్వనులు బయలుదేఱినవి. రహస్యమనిచెప్పి సామిపిళ్ల వాని గొంతు

పిసికి చంపునని యొకరును, దన యనుమానముఁ దీర్చుకొను టకు సంభాషించుచు నుండెనని కొందఱును, భార్యను వాని కప్పగించి సిగ్గులేక యింకను వానితోఁ బ్రసంగమా యని కొందఱును, ఆగంగాబాయి నెత్తుకొనిపోయినవాఁడు రామయ్యకాఁడు కాఁబోలునని కొందఱును, బలువురు పలుతెఱంగుల భాషింపఁ దొడఁగిరి. రామయ్య యప్పలసామిని దన మోటారుబండిలోనికి రమ్మని పిలిచెను. ఇరువురును గలసి సముద్రపుటొడ్డునకుఁ బోయిరి. అతని వెనువెంటనే కొందఱు జెట్టికాండ్రతో నటేశము మఱియొక కారెక్కి బయలుదేఱెను. వారొకచోట నాఁగి యిట్లు ప్రసంగింప మొదలుపెట్టిరి.

అప్ప—అయ్యా! నిన్నటిరాత్రి జరిగిన ఘోరకార్యముంగూర్చి వింటిరిగదా?

రామ—విన్నాను. మిగులదుఃఖించితిని. నేఁటియుదయమున నావ్యవహారములు సవరించుకొను నిమిత్తము నటేశము పుచ్చుకొన్న వై. యమ్. సి. యే భవనాగారములోనికి వచ్చి కొంతతడవు గూర్చుంటిని. అప్పుడు మీబసకుఁ దాళము వైచియుండెను. అదేలయని యచ్చటివారినడుగ వారా వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పిరి.

అప్ప—నిన్నటి సర్కసునకుఁ దమరు రాలేదా?

రామ—(అనుమానించుచు) వచ్చితిని. కాని చివరదాఁక నుండలేదు. నిద్దురకుఁలోనై ముందుగనే బసకుఁ బోయితిని.

అప్ప—తమకుఁ గోపమువచ్చునేమో యని శంకించుచున్నాను. అయినను జెప్పెదవినుఁడు. నాభార్యగుణము చెడఁదీసినవాఁడు మీసోదరుఁడగు నటేశము చెట్టియే. లోకులందఱును దామే వానిని బురికొల్పి యిట్టి ఘోరకార్యము లెన్నియో చేయించుచుంటిరనియు నిన్నటి దుర్నీతికూడఁ దమదే యనియుఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. మీరే యాదుష్టకార్యమొనర్చినను, మిమ్ము నే నేమియుఁ జేయఁబూనలేదు. కాని మీవంటి వారికట్టిది తగదని మాత్రము మనవి చేయఁదలఁచుకొని మిమ్ము నిటకు రావించితిని.

రామ—సామిపిళ్ళా! మీరు చాలఁ బొరపాటు పడుచున్నారు. మాగుణము మీరుగాని లోకులుగాని కనిపట్టియుండలేదు. లోకులు కాకులు. వారాడుమాటలకు మేముత్తరవాదులము గాము. మిమ్మెంతగాఁ గొండాడుచు మీదంపతుల నన్నివిధముల బహూకరించిన మేము, మీ కెగ్గు దలఁతుమా? అదివట్టిమాట. ఈపురమున దుష్టులెందఱో కలరు. వారిలో నెవ్వరీపని చేసిరో కనుఁగొనవలసి యున్నది. నేను నా మిత్రులతో మీకు సర్వవిధముల సాయపడెదను. రామ రామ! ఎంతమాటాడితిరి! నేనా? ఇట్టి పనిచేయుటా? నాభార్యలేదా? ఆమె నోరులు కొనిపోయినచో నా కెంత కష్టముగా నేనుందునో నెఱుఁగనా? అమ్మతోడు. నేనెట్టి పాపకార్యమును జేసి యెఱుఁగను.

అప్ప—(నొచ్చుకొని) అయ్యా! అటులేని క్షమింపుఁడు. నే నీవియోగదుఃఖమును శాంతచిత్తముతో ననుభవింతును. పూర్వజన్మమున నే నేదంపతులనో విడఁదీసితిని. ఇప్పుడు దానికిఁ బ్రతిఫల మనుభవింపక తప్పదు. నా గృహమందలి యీదుశ్చరిత మొరులతోఁ జెప్పికొనుటయుఁ దగదు. నే నీపురికి నీవియోగదుఃఖ మనుభవించుటకే వచ్చితిని. (అని కంటఁ దడిపెట్టెను.)

రామయ్య యాఱితేరిన దుష్టుఁడు. వానికేమియు జాలి కలుగలేదు. అప్పలసామి భుజముమీఁదఁ దట్టుచు లేవనెత్తి మరల నతనిని బండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యతఁడు బయలుదేఱి దారిలో సామిపిళ్ళను వానిబసకడ విడిచి తాను మిత్రబృందముతోఁ గూడి పల్లవరమునకుఁ బోయెను.

అప్పలసామి నాల్గుదినములవఱకు బయటికిరాకుండ నింటిలోనే కూర్చుండి దుఃఖించుచుండెను. సర్కసుకంపెనీవారు సామిపిళ్ళకేకాక తమకుఁగూడ గొప్పనష్టము సంభవించినదని చెప్పి యతనిని బలువిధముల నూరార్చి, మఱియొక స్త్రీ గంగాబాయిస్థానములోఁ బనిచేయుటకు దొరకునేమో యని ప్రయత్నము చేయుచుండిరి. ఈపని జరిగినతరువాత నొకనెలదాఁక సర్కసే పడలేదు. సామిపిళ్ళకు మునుపటి చుఱుకుఁదనమే పోయెను. పిచ్చివానివలె నతఁడు కనఁబడుచుండెను. అతఁడింతకుమున్ను సంపాదించుకొన్న మొత్తమైదువేలుగలదు. దానినతఁడు 'బ్యాంకు'లో వేసికొని యుండెను. అతఁడు ప్రతి

దిన మొకింతసేపు 'క్లబ్బు' లోనికిఁబోయి యవల నొక్కఁడను సందర్పుటొడ్డునఁ గూరుచుండి యేదో తలపోయుచుండును.

ఒకనెల యైనతర్వాత మరల సర్కసు మొదలుపెట్టిరి. కాని సామిపిళ్ళకు మునుపటిసొగసులేదు. అతఁడు 'ఫీట్సు' చేసినపుడు జనుల కరతాళధ్వను లంతగాలేవు. అతనిని జూచి సర్కసునకువచ్చువారు లెక్కకుఁ దక్కువగా నుండిరి. సర్కసువా రతనిపై ఖరిఁజూచి యించుక విసుగుకొన నారంభించిరి. అతనికిఁగూడ నాసేవ మిగుల భారముగాఁ దోఁచుచుండెను.

ఇట్లుండ స్టార్‌సర్కసు కంపెనీవారు నిజామురాష్ట్రమునకుఁబోయి కొన్నియాట లాడఁ దలఁచినట్లు సామిపిళ్ళకుఁ దెలియవచ్చెను. స్థలము మార్చుటచేఁ గొంతమనశ్శాంతి గలుగునని సామిపిళ్ళ యూహించి మొదట సంతోషించెను. కాని మరల దీర్ఘముగా నాలోచింపఁగాఁ దనప్రియురాలు తానుబరస్థలముననున్న దొరకుట యసంభవమనియు, నిందేయున్న నేనాఁటికేని లభింపవచ్చుననియు నతఁడూహించి, తాను హైదరాబాదునకుఁ బ్రయాణము కాఁజాలనని యజమానుల కెఱింగించెను. వారు రాకతప్పదని నిర్బంధపెట్టిరి. అప్పలసామి యెంతకును సమ్మతింపక, తుదకు వారితో వాగ్వాదముకూడఁ గొంతసలిపి తనయుద్యోగమును వదలుకొనెను.

తమిళులు కేవల స్వార్థపరులు. తమ కుపయోగించు నంతవఱకే చేతనాచేతనపదార్థములపట్ల వారాదరముఁ జూపు

దురు, కాని యువలఁజూపరు. ఆపత్తులో నున్నవారిని జూచి జాలిపడి యాశ్రియమిచ్చువారు వారిలో స్వల్పసంఖ్యాకులు మాత్రిమేయుందురు. ధనమే పావనముగాఁ దలఁచిచరింతురు. తమ కంతకీర్తిఁదెచ్చి, ధనముం గూర్చియున్న సామిపిళ్ళ, పరిశృత మేకారణముచేతనైన వారి సేవయుం దించుక యాదాసీన్యము వహించినంతమాత్రిమున, వారారీతి నతనిఁ జెందనాడుట తగదు. కాని యది వారిలోపముగాదు. ఆలోపము వారి సంఘమందే గలదు. మనపిళ్ళవై. యమ్. సి. యే. నుండి (ఆంధ్రిభవన్' అనఁబడు పూఁటకూళ్ళయింటికి బసు మార్చి యందే భుజించుచుఁ బ్రితిసాయంకాలమున క్లబ్బునకు మాత్రిము పోవుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచుండెను.

---

౧౩ ఆర్తరక్షణము.

గంగాబాయి యఖండవైభవ మనుభవించుచు రామయ్యచెట్టితోఁ గాఁపురము చేయుచుండెను. మొదటఁ గొన్నినాళ్లామె కప్పలసామి కెట్టికష్టములు వచ్చియుండునో యనుజాలియుఁ దనదుర్నీతికి లోకులెట్లు నిందింతురోయను సంకోచమును, బాధగల్గించినను, గ్రిమముగా నామె కాభావములన్నియుఁ దానుబొందు నపూర్వసౌఖ్య స్వాతంత్ర్యములవలన మాటిపోవుచుండెను. ప్రితిమానవునకును గల వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము తనకును గలదనియుఁ బురుషుఁడు తనకిష్టములేని

స్త్రీ నేరీతి విసర్జించునో యటులే స్త్రీయుఁ దనకిష్టములేని పురుషుని విసర్జింప వచ్చుననియు, భూమిపై జన్మమెత్తినందు నకు సార్థకతసౌఖ్య మొందుటగాని బానిసయై నికృష్టత యను భవించుట గాదనియు నామె నేర్చుకొని యప్పలసామి విష యమైన చింత నానాఁట విడిచిపెట్టెను.

ఉదయమున గంగమ్మ లేచుసరికిఁ బైఁడిపాత్రిలో నిర్మ లోదక మందిచ్చునదియొకతె, పండ్లుదోముకొనుటకుఁ గుంచె యుఁ బండ్లపొడియుఁ జేతికిచ్చునది యొకతె, కూర్చుండుట కాసనమమర్చునది యొకతె, తలకుఁ బరిమళింపుఁ దైలము నిచ్చునది యొకతె, స్నానమునకు నీళ్ళిచ్చి యొడలుసబ్బుతోఁ దోమి తడియార్చునది యొకతె, కట్టుటకు మేల్దుకూలముల నొసంగునది యింకొకతె, కాఫీమొదలగు నాహారవస్తువుల నిడునది వేఱొకతె, ఇట్టులెందఱో సేవకురాండ్రామెను సర్వదా సేవించుచుందురు. భోజనమునం దామెకుఁ బ్రీతిదిన మె న్నియో యపూర్వ భక్ష్య విశేషములందయారుచేసి బంగారు పళ్ళెరములం బెట్టి యిత్తురు. ఆమె నూత్నధవునితో నున్నపుడు తప్ప నితరసమయములం దెల్ల నామెకడిగ్గుబలై వర్తించు దా సీజనములు పెక్కండు ప్రోవుందురు. సాయంకాలమునం దామెచేటి కలతోఁ దద్భవనావరణమునందే నిర్మింపఁబడియున్న 'బాడ్ మింటన్' 'టెన్నిస్' మొదలగు నాటలు కొంత తడవాడి యు వల 'ఘూపాకా' రెక్కి వారిధితీరమునకు 'షికారు'గాఁ బో

వును. ఆమె మేనునిండ రత్నాభరణములే; యామె కట్టుబట్ట లన్నియు బంగారు జరీతో నిండినవే!

ఈరీతిగా గంగాబాయి యొక మహారాజ్ఞివలె ననంతై శ్వర్య మనుభవించు చుండుటచేఁ దాను మొదటద్దె నసాక్షిగాఁ బెండ్లియాడిన మగనిమాటగాని, కని పెంచి పెద్దదానినిగాఁ జేసిన తల్లిమాటగాని యామె స్మృతికిరాకుండెను. భాగ్యదేవత నిముసములో నెట్టివారి కన్నులైనఁ గప్పివేయునుగదా?

రామయ్యచెట్టితోఁ గాఁపురము చేయుటకు మొదలిడిన యొకయేఁడాదికి గంగాబాయి కొకకూఁతురుపుట్టెను. గంగమ్మ గర్భవతియై యున్నప్పుడు రామయ్య యనేకవిధములైన సూడిద లామెకుఁ గొని తెచ్చి యిచ్చుచుండువాఁడు. ఏడవమాసమునఁ దమిళాంధ్ర దేశాచారములనుబట్టి చేయు సీమంతోత్సవ మత్యుత్సాహముతోఁ జేయించినాఁడు పురిటికిఁ బ్రసిద్ధివహించిన యాంగ్లేయ వైద్యురాండ్రను బిలిపించి చికిత్సఁ జేయించినాఁడు. బిడ్డపుట్టినతర్వాతఁ దల్లిబిడ్డల కేలోపము రానీక కాపాడినాఁడు. జాతకర్మాదికముల నత్యంత వైభవముతో నడిపించినాఁడు. బిడ్డకు ముద్దుముచ్చటల నెన్నివిధములనో తీర్పించినాఁడు. శిశురక్షణమునందుఁ గ్రమశిక్షనొందిన దాదుల నెందఱినో తనశిశువును బెంచుటకై నియమించియున్నాఁడు ఆబాలిక కొఱకు రకరకముల దుస్తులు, తొట్లు పరుపుబరిష్లు, అలంకారములు, ఆహారపదార్థములు, ఆటవస్తువులు, మున్నగునవి తెప్పించినాఁడు. మూఁడవనెల ముద్దకుడుములనియు,

నాలవనెలయరిసెలనియుఁ, దొమ్మిదిపనెలతోఁటవిందులనియుఁ బండ్రెండవనెల పంక్తి భోజనములనియుఁ, బేరులఁబెట్టి యెన్నె న్నో పిండివంటలతో మిత్రబృందమునకు విందులు సలి పించినాఁడు.

ఇట్టులా నూతన్నదంపతులు రతీమన్మథులవలె, రంభానలకూబరులవలె, నూర్వశీపురూరవులవలె, ననంతవిలాసముతో, నత్యంతప్రేమతో, మహానందముతో రెంఁడువసంతములు గడపిరి. వారిబిడ్డకు మొదటియేఁడు నిండఁగానే వారు వర్ధంత్యుత్సవమని పేరుపెట్టి 'కాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బ' సభ్యులనెల్లఁ దోఁటవిందునకుఁ బిలిచిరి. దానికెల్లరును వచ్చిరి గాని యప్పలసామి రాలేదు. అతఁడేయుత్సవములోనుం బాల్గొనుట మానెను.

అప్పలసామి ఆంధ్రభవనములో 'గాఫీ' భోజనము, మున్నగునవి గావించుచు, మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలకే క్లబ్బునకుఁ బోయి యేదోయొక క్రీడలోఁ బ్రవేశించి ప్రొద్దు క్రుంకువఱకు నాడి యవలఁ గడలియొడ్డునకుఁ బోయి చల్ల గాలిననుభవించి యెనిమిదిగంటల కిలుసేరును. తఱుచుగా క్లబ్బులో నేవియో విందులు వచ్చు చుండును. వానిలో నొక్క దానియందును నతఁడు పాల్గొనకుండెను. వానికి నేఁటికిని దన భార్య రామయ్యొద్దనే యున్నదనిగాని, యొకస్త్రీ శిశువును గన్నదని గాని తెలియదు. నానాఁట వాని కామెయెడ

నాసయుఁదగ్గుచుండెను. ఎప్పుడేని కనఁబడదా యని యతఁడూహించు నూహాలన్నియు వట్టివగుచుండెను.

గంగమ్మశిశువునకు శకుంతలయని పేరిడిరి. ఒకనాఁడు బిడ్డకు సుమారు పదునెన్మిది మాసముల యీడు వచ్చినప్పుడు, రామయ్య ప్రియురాలితోను బిడ్డతోను బిడ్డదాదితోను బట్టణములో 'వైట్వేలైడ్లాఁపి. ఆర్, అండ్ సన్సు' అనునంగళ్ళలోఁ గొన్నివస్తువులు కొనుటకును, అనియుండవలెను. 'డియాంజలిన్'లోఁగొందఱుమిత్రులతోఁ గూడి యల్పాహారములు పుచ్చుకొనుటకును బయలుదేఱిరి. వారు కొనఁదగిన వస్తువులు కొనుచుండఁ బిడ్డపోరుపెట్ట నారంభించెను. దాని నూరార్చుటకు వారొక వింతత్రోపుడు బండిని గొనియిచ్చి దానియం దాశిశువును గూర్చుండఁబెట్టి యొకగంటదాఁక నందందుఁద్రిప్పి తీసికొనిరమ్మని దాదితోఁ జెప్పి, తాముకావలయునవెల్లఁగొని 'హోటల్' లోనికి విందుఁ గుడువఁ బోయిరి.

ఈలోపున దాది బిడ్డబండి త్రోసికొని 'మౌంట్రోడ్' లో నొకప్రక్కగాఁ బోవుచుఁ గొంతదవ్వేఁగి 'స్పెన్సరు' వారి యంగడికి దగ్గఱనుండు వంతెనకడఁ దనప్రియుఁ డొకఁడు కనఁబడఁగా, బిడ్డను బండినుండి క్రిందికిదింపి, యొక చెండు చేతికిచ్చి యాడుకొమ్మని చెప్పి, తానును దనప్రియుఁడును సమీపముననే నిలిచి, సరసాలాపము లాడుకొనుచుండిరి. వారావేడుకమాటలలో లోకమే మఱచియుండిరి. బిడ్డ బంతిని దొరలించుకొనుచు దవ్వేఁగియుంటయు వారు గ్రహింపకుండిరి.

ఆబంతి వంతెన కొకప్రక్క నడుగుననున్న యినుపకమ్ములకు నడుమఁ బడినది. శిశువు నిలువుఁ గమ్ములలోనుండి తూలి యడుగునఁ బడియున్న కంచుకము నందికొన యత్నించుచుఁ గాలుజాఱి క్రిందిప్రవాహములోఁ బడిపోవుచుండెను. కాని యది తొడుగుకొన్న చొక్కా,యందొక యినుపకొమ్మునకుఁ దగులుకొనుటచే, నది క్రిందికి వ్రేలాడుచుఁ గారు కారున నేడ్చుచుండెను. పిల్లయవస్థ కొంచెమేని దాదిగాని దాని యుపనాయకుఁడుగాని యెఱుంగకుండిరి. బిడ్డ విలవిలఁ దన్నుకొనుటలోఁ జొక్కా యంతకంతకుఁ జినుఁగుచున్నది. దారిని బోవువారెందఱో యాశిశువును జూచి గుంపుగూడి చూచుచుండిరి. కాని యెక్కరును సాహసించి దానిని రక్షింపరైరి. క్రింది ప్రవాహముఁజూడ నగాధజలమయమై యున్నది. బిడ్డను గాపాడఁజూచినఁ దమప్రాణముకూడఁ గోల్పోవలసి వచ్చునేమో యని వారిభయము. ఇట్టులుండ నాదారిని మనయప్పలసామి పోవుచుండెను. అతఁడాగుంపును జూచి యందేమున్నదో కనుఁగొనఁ బోయెను. ఆపదయందున్న బిడ్డనుజూచి యుత్తరక్షణముననే ప్రవాహములో దుమికి యీఁదుచు బిడ్డవ్రేలాడుచున్న వంతెనకంబము కడకు వచ్చి, కంబముపైకిఁ జేతులతో నెగఁబ్రాకి, యొకక్షణములోఁ బడిపోనున్న బిడ్డను బైకిఁదీసి, వినోదముఁ జూచుచు నిలిచియున్న వారిలో నొకని కందిచ్చి, తాను మరల సురక్షితముగా నీఁది బయటికి వచ్చెనుఁ. ఇంతలో దాదియు నెత్తియు నోరును గొట్టుకొనుచు వచ్చి, మ్రొ

త్యముఖంబునుండి వెలువడిన బిడ్డనెత్తుకొని లాలించి దాని ప్రాణముం గాపాడిన యాపురుషునిఁ గొనియాడి, దానిని దల్లి దండ్రులయొద్దకుఁ గొనిపోయి యప్పగించి, జరగిన కథయంత యుఁ జెప్పెను. వారును దాము లేచిన వేళమంచిదగుటచే నాప త్తునుండి వెలువడి తమబిడ్డ తమకు దక్కినదని సంతోషించు చుఁ దమ శిశువునకుఁ బ్రాణదానముచేసిన యపూర్వపురు షుని వేనోళ్లఁ బొగడుచు నింటికేఁగిరి.

ఆ రత్నసంరక్షకుఁడగు నప్పలసామి నెవ్వరును గుర్తింప లేదు. అతఁ డాంతరంగికదుఃఖముచేఁ గుమిలి కృశించిపోయి యుండెను. అతఁడును దానొక సత్కార్యమును నాఁడు చేయఁ గల్గితిని గదా యని సంతసించుచుఁ దనదారిని బోయెను. కాని యతఁ డాబిడ్డ యెవరిబిడ్డయో యరయనేలేదు. రక్షణోద్దే శము గలవారికి రక్షించుటే ప్రధానముగాని యితరవిషయము లారయఁ బనిలేదు. ఆ స్థితియందున్న వారు శత్రువులైనను మిత్రులైనను వారి కొక్కరూపే. అట్టి యనాగరకారుణ్య ము గల యాప్రాణపరాయణులు తమనామరూపములు గో ప్యములుగా నుంతురు. అప్పలసామిని ,,నీవెవరవు? మాబిడ్డ ను గాపాడినందులకు నీకుఁ దగిన బహుమాన మిప్పింతును. నీవేవీధినుందు"వని దాది యడిగినప్పు డతఁడు ,,నేనెవఁడనైన నేమి? ఒకమనుష్యుఁడను. నోరెఱుఁగని కూన యొకటి యాపద నొందనున్నది. దానిని గాపాడ యత్నించుట మానవమాత్రు నికెల్లఁ గర్తవ్యమే. కావున నాకును గర్తవ్యమే యైనది. నాథ

ర్మము నేను నెఱపితిని. ఇందుఁ గొనియాడఁదగినదేదియులేదని నాకేమియుఁ బ్రత్యుపకారము వలదు." అనిపలికి తనదారిం దానుబోయెను.

ఆహా! యట్టి సౌశీల్యముగల పురుషపుంగవుని వీడి కేవల బాహ్యాడంబర పరుఁడగు నెకధనికుని మాయలకులోనై గంగాబాయి తనకుఁ దనజాతికిఁ దుడిచివేయరాని మచ్చఁ దెచ్చినదిగదా! ఆతని తత్త్వమే యామెకు బోధపడియున్న, నట్టి మాయా వాగురలలోఁ బడకపోవునుగదా!

---

౧౮ తోఁటవిందు

—(o)—

గంగాబాయి కూఁతురు మృత్యుదేవతవాతఁ బడక తప్పింపఁబడుటచేత మరల జన్మించినదని భావించి తలిదండ్రులు గొప్పయుత్సవముం జేయ సమకట్టిరి. దేవాలయములలోఁ బూజాభిషేకములు గావించిరి. బీదలకన్నదానము చేసిరి. మిత్రులకు బంధువులకు గొప్పతోఁటవిందొకటి చేయఁదలఁచి పట్టణమంతయు నాహ్వానపత్రికలతో నింపివైచిరి. కాస్మాపొలిటన్ క్లబ్బు సభ్యులతోఁబాటు మనయప్పలసామికిని నాహ్వానమందెను. ఈవిందు గొప్పదగుటచే నిదివఱకు దేనికిని బోవకున్నను దీనికైనఁ బోయి కన్నులవేడుకయైనఁ దీర్చికొందమని తలఁచి యప్పలసామి పోవ నిశ్చయించుకొనెను. ఆవిందును నడపువాఁడు తన్ను మోసముఁ జేసినవాఁ

దనికాని, యీవిందు తన్నుఁద్రోసిపుచ్చి యొరునితోఁ గాఁ పురముఁజేసి కన్న తన యిల్లాలిబిడ్డకై యనిగాని యతఁ డెఱుఁగఁడు.

విందు ప్రాఁతమ్మిల్లి బాటమీఁదనున్న 'రామానంద విలాస' మను భవనమందలి పుష్పవనములోఁ జేయఁ బడు చుండెను. ఆవనములోఁ జెట్టుచెట్టునకు నమర్పఁబడియున్న విద్యుచ్ఛక్తిచోదకతంత్రులచే దీపములు వెల్గింపఁబడెను. కొన్ని గోళాకారముగను, మఱికొన్ని చతురస్రముగాను, వేరొకకొన్ని యష్టభుజ పీఠాకృతిగను గురిచీలు నిలుపఁబడి ప్రత్యాసనసమూహమధ్యమందు నొక్కొక్కరకము మేజా బల్ల యుంపఁబడెను. ఒక్కొక్క కురిచీకెదుట బల్లమీఁద నెన్నియో వెండిపళ్లెరములు, పాత్రములు, వివిధ రుచ్యాహార వస్తువులతో నింపఁబడినవి పెట్టఁబడి యుండెను. చలువ మడుఁగులఁ గట్టి మూర్తీభవించిన నిర్మలదేవతలనఁదగి యున్న వారెందఱో వడ్డనచేయుటకు సిద్ధముగానుండిరి. అందు హైంద వులలో శాకాహారులెల్ల నొకప్రక్కను, దొరలును మాంస భక్షకులగు నితరహైందవులును, వేరొకప్రక్కను నాసీనులై యుండిరి. తత్రత్యఘనులసంఘములో శాసననిర్మాణసభా సభ్యుఁడగు నొక పాశ్చాత్యుఁడు నాఁటిసమావేశమున కధ్య క్షుఁడుగ నెన్నుకొనఁబడెను.

సాయంకాల మాఱుగంటల కంద ఱాసీనులయిరి. అధ్యక్షులులేచి రామయ్యచెట్టిని గూర్చియు నతని యాదా

ర్యవిశేషముం గూర్చియు, నతని బిడ్డకుఁ గల్గినయాపత్తును గుఱించియు, దాని నొకమహనీయుఁడు తప్పించుటను గూర్చియు, నాంగ్లమున నుపన్యసించి తదుత్సవాగత సభ్యులపక్షమున రామయ్యకుఁ గృతజ్ఞతావందనము లర్పించుచు విందుం బ్రారంభింపఁజేసెను. నందనవనముఁగోఁ గూర్చుండి యమృతాహార మాహరించు దేవతానిచయములం బోలియున్న యాసభ్యులెల్ల విందుఁ గుడువనారంభించిరి. మనోహరమైన గీతములను 'గ్రామోఫోన్' పాడుచుండఁ, బైనుండి 'ఎలక్ట్రిక్ పంకాలు' చల్లని తెమ్మెరలను వీఁచుచుండ, నతి రుచ్యపదార్థముల భక్షించుచు విందు లమందానందమందిరి. దొరలు మున్నగువారు పుష్టిదాయకములై తమోగుణవర్ధకములగు మాంసంపువస్తువులు సరాయములు మొదలగునవి గైకొని యొడలుమఱచి నేలం బొరలఁదొడంగిరి. రెండవప్రక్కఁ గూరుచుండి యెట్టి యాహారముం గైకొనక కేవల వినోదముకొఱకే వచ్చియున్న మనయప్పలసామి యాతీరుంగాంచి యాశ్చర్యవొందుచుండెను.

విందు ముగియుటకు ముందు రామయ్య లేచి వచ్చినవారికెల్ల వందనములర్పించి తనబిడ్డక్షేమమునకై దైవముం బ్రార్థింపుఁడని యందఱ నర్థించెను. అతని యుపన్యాసములో నిట్టులకూడ వచించె. "నాకూతు ప్రాణములు కాపాడిన యాపురుషపుంగవుఁ డెవ్వఁడో తెలియరాకున్నది. అతని యాకారముఁజూడ ఘనసంఘములోఁ జేరిన వాఁడనియేతోఁచు

చున్నదని మాదాది చెప్పుచున్నది. వీరాలోనెవ్వరేని వాని నెఱింగియుండురేని నాకుఁదెల్పిన, నేను వానిని దగినవిధముగా బహూకరింతును. నాభార్య వాని కాళ్ళమీఁదఁబడి వాఁడేమి కోరిన నది యిచ్చును." ఈమాటలు వినియుఁ దానే యారక్షకుఁడనని యెఱింగియు మన యప్పలసామి మాటాడకుండెను. ఆహా! యేమి వానిసౌశీల్యము! ఏమి వానియుపకారగుణౌన్నత్యము!

పురుషులకిట్టివిందు తోఁటలో జరగుచుండ భవనమందలి మధ్యాగారమున స్త్రీలకు గంగమ్మ మఱియొకవిందు నడపెను. దాని కడియారులోనున్న దివ్యజ్ఞానసమాజసభ్యురాలగు నొక విదుషీమణి యధ్యక్షతవహించెను. బిడ్డ గంగమ్మవలె సుందరియగుటచే నందఱు దానినెత్తుకొని ముద్దాడి దాని యాయురైశ్వర్యాభివృద్ధికై ప్రార్థనలుజరపిరి. వారిలో నెవ్వతెను బురుషులుండు తావునకు రాకుండుటచే నప్పలసామికి గంగమ్మ కనఁబడకుండెను. ఆమెయుఁ బురుషులలోఁ దన మొదటిమగఁడు కూర్చుండియున్నాఁడని యెఱుఁగకుండెను. ఆమె యాతనిని విస్మరించినదనియే చెప్పవచ్చును.

విందుముగిసెను. ఒక్కొక్కఘటుఁడేవచ్చి రామయ్యకరము బట్టి యాడించి యేఁగుచుండెను. దొరలు కొందఱు హిందువులుకొందఱు తప్పఁద్రావినవారు లేవలేక తమ్ములేవఁదీయఁ బోవు సేవకులఁ గొట్టుచుఁ దిట్టుచుఁ బొరలుచుండ నప్పలసామి వారిలో నొక్కొక్కరిని గట్టిగాఁ బట్టుకొని వారివారిబండ్లలోఁ

గూలవేయుచుండెను. తనబంట్లవలన వానింగూర్చివిని తనక ష్టసాయపడిన యాపురుషుని బహూకరింప రామయ్యరాఁగా నతఁడు కాన్పింపకుండెను. అతఁ డెవ్వరితో నేమియుంబలుకక తనదారిని దానుబోయెను.

ఈవిందు జయప్రదముగా జరగుటకై నరేశము కూఁడఁ జాలఁదోడ్పడెను. కాని యతఁడొకవిధమైన యీర్ష్య తోనే పనిజేసెను. రామయ్య యట్టులఖండసౌఖ్య మా గంగమ్మతో ననుభవించుట యతనికిఁ గిట్టకుండెను. కొన్నాళ్ళుమాత్రమే రామయ్య గంగమ్మ ననుభవింపవలె ననియు నవల నామె తనవశము కావలయుననియు, నతని సంకల్పము. అది యీడేఱునట్లు తోఁపక యతఁడీసుతో వర్తించుచుండెను. ఏదేని భేదోపాయముం బ్రయోగించి యా దంపతులను విడఁదీయ యత్నించుచుండెను.

మిత్రులెల్లఁ జనినతర్వాత రామయ్యయు నరేశము నొకగదిలోఁ గూరుచుండి యిట్లు ప్రసంగించిరి.

నరే—తమ్ముఁడా! నేఁటివిందు బహువినోదలీల జరగి నది. కానియొక్కడనో పల్లెటూరిలోఁ బాలమ్ముకొను గొల్లది యొక్కతె, యించుక యంగసౌష్ఠవముంగలిగి దొమ్మరవిద్దె లలో నాఁటితేటి నిన్నాకర్షించుటయు, నీవు దానివలలోఁ బడి పోయి యాదియమ్మనాఁ డబ్బనాఁ డెఱుఁగని యఖండైశ్వర్య ములు నీవలనఁ బొంది తనబిడ్డక్షేమముకై మహారాజులొన ర్చు విందు నీచేతఁ జేయించుటయుఁ జూడ నాశ్చర్యము

గొలుపక మానదుసుమా! నిన్ను దైవసాక్షిగాఁ బెండ్లియాడినది, నీవిప్పుడు వలచినకాంతకన్న నెన్నిమడుంగులో యందము గలది, కలలోనైన నిన్నుఁ దప్ప నన్యునెఱుంగనిది, యాగర్భ శ్రీమంతురాలు. అట్టి నీయిల్లాలి కిట్టివైభవములు లేకపోవుట మాత్రము బాగుగలేదుసుమా?

రామ—అన్నా! నీవుచెప్పినది నిజమే. కాని నాత ప్రేమిగలదు? ఆమెకు నాభావములు పనికిరావే! నా కన్నిట వ్యతిరేకమేకదా! ఆమెపసిగా నున్నన్నినాళ్లు నేను బరస్త్రీముఖము చూచితినా? నీవు చేసికొన్న భార్యను మోసగించి పాడుపోకడలు పోవుచుంటివి గాని, నేనెన్నఁడేని యట్టులుంటి నా? నాకు నరిపడనప్పుడు తప్పుదారులం బట్టవలసివచ్చెను.

నకే—తప్పుదారులని నీవే యొప్పుకొనుచుంటివిగదా! ఇఁకనైన వానిని మానుటొప్పు. నామాటయందువా! పైపోకడ లెన్నియున్నను, భార్యను బెందనాడుట లేదే! గంగాబాయిని విడిచిపెట్టుమని నేను జెప్పను. ఆమెను బల్లవరములోనే యుంచి యామెతో నెడనెడ సుఖింపవచ్చును. ఇక్కడ నీభార్యనుంచి యామెతోఁగూడ సఖ్యత వహించియుండుము.

రామ—అదియెన్నటికి సరిపడదు. గంగాబాయిని విడుచుట నాప్రాణమును విడుచుటే. ఆమె నుపేక్షించుట నన్ను నే నుపేక్షించుకొనుటే. నా ప్రేమ రెండుభాగములుగాఁ బంచి యీయ వలనుపడదు. నాప్రేమరాజ్యమేలు రాణి యొక్కతె యే గాని పల్వురుగారు. అదియే గంగాబాయి.

నశే—ఇట్టి నీతివాక్యములు పల్కువాఁడవు, నీవేగం గమ్మ గర్భవతిగానుండఁగా మైలాపురములోనున్న మధురవాణి యింటికేఁగుచు దానితోఁ గొన్నిమాసములు సుఖింపలేదా?

రామ—అదిపే్రమచేగాదు, కామోదే్రకముచేఁగాని. నేనుమడిఁ గట్టుకొంటినని చెప్పను. ఆవేశ్యాసంపర్కము తాత్కాలికముగాఁ దెచ్చుకొన్నదేకాని శాశ్వతముగా నిల్పుకొనఁ దలఁచినది కాదు. అదియు నీవలననే సమకూడినదికావున, నాపాపము నీయదే కాని నాదికాదు.

నశే—అటైన మధ్యమధ్యంబున నట్టి తాత్కాలికపు బేరముల కష్టములేదందువుకాఁబోలు? సరే. నీయిష్టమెటులో యటులేగావింపుము. నేనిఁకఁ బోవలయును.

ఇప్పుడురామయ్యతో వాదించినలాభములేదనియెంచి నశేశములేచి తనబసకుఁ బోయెను. రామయ్య పి్రయురాలి కడకుఁ బోయెను. కాని యతఁడామెతో మాటాడుటకు వీలు చిక్కలేదు. ఏలయన గంగమ్మయు నొకముసలామెయు మఱి యిద్దఱు యువతులును గూడి యేదో మాటాడుకొనుచుండిరి. రామయ్య తన పడకగదిలోనికేఁగి యించుకతడవు మేను వాల్చెను.

ఆరోగ్మగముపిళ్ళగారి యత్తమామలు చెన్నపురమందే యుండిరి. మామగారికి ‘బ్యాంకి’ లో నొకగొప్పయుద్యోగము గలదు. ఆయనకూడ క్లబ్బులో నొకసభ్యుఁడుగావునను, బట్టణమందున్న గొప్పయుద్యోగులలో నొకఁడగుటచేతను రామ

య్యచెట్టిచే నాహ్వానింపఁబడెను. ఆతఁడును భార్యయు విం దారగించిరి. అతనిభార్యయాసుబ్బులక్ష్మమ్మతో నామెకూఁతు లిరువురును విందునకేతెంచిరి. ఇప్పుడు గంగమ్మ మాటాడు చుంట యాస్త్రీలతోనే. వారు, రామయ్యచెట్టిభార్య యెవ్వతెయో యనుకొనిరి. కాని పరికించి చూడఁ దనపెద్దకొ మరితయగు సుందరమ్మకు గోపాలపట్టణములోఁ బరిచయురా లగు గంగమ్మయేయని సుబ్బులక్ష్మమ్మ గుర్తింపఁగలిగెను. ఆవిందారగించు సమయమున గంగమ్మనుజూచి ‘‘అమ్మా! ఇంతకుమున్ను మిమ్మెక్కడనో చూచితినని తోఁచుచున్నది. మీరెప్పుడేని గోపాల పట్టణములో నుంటిరా?” యనియనె ను. గంగమ్మ యుంటినని మార్చ్వెలుకుచు నావల భాషించు కొందమని నిలిపివైచెను. విందుముగిసి యందఱేఁగినతర్వాత గంగమ్మ వారిని దీసికొని లోపలిగదిలోనికిఁబోయి యిట్లు భాషింపఁదొడఁగెను.

గంగమ్మ—అమ్మా! మీరు గోపాలపట్టణ మెప్పుడు వచ్చితిరి.

సుబ్బ—మాయమ్మాయి, సుందరమ్మ, స్టేషన్‌మాష్ట రుగారి భార్య యచ్చటనే యున్నది గావున, నేనాయూరికిఁ దఱుచుగాఁ బోవుచుందును. ఒకప్పుడు మిమ్మచ్చటఁజూచినట్లు జ్ఞాపకమున్నది.

గంగ—అవునమ్మా. చూచియేయుందురు. మేము గోపాలపట్టణములోనే యుండువారము. (అని సిగ్గుచేఁ దల వంచుకొనెను.)

సుబ్బ—మాకునచ్చుటఁ బాలిచ్చు గంగమ్మ మీకే మేని చుట్టమా?

గంగ—(లజ్జచే నింకనుం దలవంచియే) అమ్మా! అని ర్భాగ్యురాలను నేనే. నాభర్తకును నాకును గొన్నివివాదము లురాఁగా నేనీచెట్టిగారి యండనుండి జీవించుచుంటిని. నాయు నికి నాభర్తకుఁ దెలియదనియే నానమ్మకము. మీరును నన్నుఁగూర్చి యెవ్వరికిని జెప్పకుందురుగాక యని కోరు చున్నాను.

సుబ్బ—అమ్మా! నేనెవ్వరితోఁజెప్పుదును? నాకే మికావలయును? ఏదెట్లులైనను, నీవు సుఖముగా మనుచుం టివి. పండువంటి బిడ్డను గంటివి. నాకుఁ జాలసంతోషముగా నున్నది. అమ్మా! నీభర్త నీ కనుకూలుఁడేగదా!

గంగ—అమ్మా! అనుకూలురే. కాని హృదయము నకేదో యావేదనయే సర్వదా కలుగుచుండును. అనందము లేకున్నది.

సుబ్బ—ఎక్కడికక్కడికే సరిపెట్టుకొనవలయును. చిం తల నొందరాదు.

గంగ—తమబసయెక్కడ?

సుబ్బ—తిరువళక్కేణిలోని వీరరాఘవమొదలియారు వీధియందు 111వ యింటి యందు మేము వసింతుము. ఎప్పు డేని షికారు, గా మాయింటి కొకసారి రాఁగోరుచున్నాను.

గంగ—తప్పకవత్తును. మీదయకెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను.

ఇట్లుసంభాషించి యాస్త్రీలు తమబసకేఁగిరి. పాలమ్మ గంగమ్మ, సర్కసుతో సాముగరిడీలుచేయు గంగమ్మాళయి దేశదేశముల వ్యాపించుకీర్తి సంపాదించుట, యవల నొక కోటీశ్వరుఁజేపట్టి గంగాబాయియై యఖండైశ్వర్యము లనుభవించుట, యెట్లు తటస్థించెనోగదాయని వారు పల్కుకొనుచు భగవంతుని వింతచెయిదముల కత్యాశ్చర్యము పడుచుఁ బోయిరి. వారు వెళ్ళినతర్వాతఁగూడ గంగాబాయి చాల సేపు చింతాసాగరమున మునిఁగియే యుండెను. అయ్యెడఁ బ్రియుఁడువచ్చి ,,ప్రియా! ఇప్పుడు నీకుఁ దృప్తికలిగినదా?'' యని యడిగెను. తానట్లు చింతతోనుంట ప్రియునకుఁ గష్టముగాఁ దోఁచునని యెంచి గంగాబాయి లేని సంతోషముఁ దెచ్చుకొని యతనితోఁ దనకెంతయుఁ దృప్తికరముగానున్నదని పలికెను. ,,నేఁటివిందునకు నీమగఁడుకూడ వచ్చినట్లు నాకుఁ బొడఁగట్టినదినుమీ!'' యనియు నతఁడు పల్కెను. గంగమ్మ యాతనిమతో ,,మీరుమాటాడలేదా?'' నేనిచ్చటనుండుటాయన యెఱుఁగునా?'' యని ప్రశ్నించెను. ,,నేనుమాటాడలేదు. దూరమునుండి చూచితిని. నీయునికి యేమియు నతనికిఁ దెలియదు. తెలిసిన నల్లరిచేయఁడా?'' యని మాటు పల్కి భార్యతో శయనాగారములోనికిఁ బోయెను.

---

౧౫ పునస్సమాగమము

రామయ్యచెట్టి పెండ్లిభార్య, జానకమ్మ తేనాంపేటలోఁ దండ్రిగారి గృహమున నున్నది. ఆమెతండ్రి హైకోర్టువకీలుగా నుండి చాలధనమార్జించి చనిపోయెను. అతనికి నల్వురుపుత్రికలును నొకపుత్రుఁడును బుట్టిరి. వారిలో జానకియే పెద్దది. మగపిల్లవాఁ డందఱికన్నఁ జిన్నవాఁడు. ఇంకను గళాశాలలోఁ జదువుకొనుచున్నాఁడు. ఆపిల్లవానికిఁ దల్లియే సంరక్షకురాలుగా నున్నది. వానితోఁబాటు జానకమ్మకూడఁ బుట్టినింటి కడ నుండెను. జానకమ్మ కన్నియు సుగుణమున్. ఒక్కయాభిజాత్యగర్వముమాత్ర మతిశయముగా నుండుటచే మగనియడుగులకు మడుఁగులొత్తుచు జీవించుటకుమాత్ర మొల్లకుండెను. అతనియెడ నుచితగౌరవము చూపకపోలేదు. కాని యతనికది చాలకుండెను. ప్రతిదిన మాదంపతు లెందునకో యొకందునకు వాక్కలహములోనికి దిగుచుండువారు. అది క్రమముగా ముదిర యొకనాఁడతఁడు భార్యను వీధిలోనికిగెంటి తలుపువైచుకొనెను. ఆయవమాన మామె సహింపఁజాలక పతినేమియు బ్రతిమలాడక తిన్నఁగాఁ దల్లి కడకేఁగెను. తల్లికామె యెంతమాత్రము భారముగా నుండలేదు. తనకిప్పు డిద్దఱుకొడుకులని సంతోషింతుననియు నామెపల్కి కూఁతు నాదరించుచుండెను. ఇట్లు లైదేండ్లు గడచినవి. ఇరుగుపొరుగుననుండు నమ్మలక్కలు పదేపదే యామెను భర్తకడకుఁ బొమ్మనియుఁగాఁపురము నిల్పుకొనుమనియునుపదేశించుచుండిరి.

అవల భర్తదుర్నీతియు నామెకుఁ దెలిసెను. కాని యామెయ భిమానము నైచ్యమున కొడిఁగట్టి తనయం దేతప్పులేనిదే భర్తపాదములపైఁ బడుట కొప్పుకొనకుండెను.

రామయ్యతో నట్లుసంభాషించి నటేశ మామఱు నాఁడు తేనాంపేటకుఁబోయి జానకితోను నామెతల్లితోను రామయ్య యునికినిగూర్చి సవిస్తరముగఁ దెలియఁజేసెను. తనయల్లుఁ డారీతి నొకగొల్లదానిని జేపట్టి యిల్లు గుల్లఁజేసికొనుచుంట విని జానకితల్లి మిగుల దుఃఖించెను. ,,అమ్మా! నీయభిమాన మొకింతతడ వావలఁబెట్టి నీవు నీభర్తకనుకూలముగా మాటలాడుచు నతనితోఁ గాఁపురము చేయకున్న బోలెఁడాస్త్రీయు బొగ్గులగును. మే మెంతాదరించినను నీకత్తింటిగౌరవము పుట్టినింట రాదని నమ్ము,, మని యామె కూఁతునకు బోధఁజేసెను. కూఁతురును, ,,అమ్మా! ఇప్పుడునన్నేమిచేయు మందువు?,, అని తల్లినడిగెను. అప్పుడు నటేశ మిట్లుపడి యిట్లనియె. ,,తల్లీ! నీవునేఁడు నీసర్వాభరణములను దాల్చి వేశ్యకన్నను మిన్నగ నలంకరించుకొని యొక ,ఫొటో, తీయించుకొని నాచేతికిమ్ము. దానిం బురస్కరించుకొని నేనొకనాటక మాడి నీమగఁడు నీపాదములచెంతకు వచ్చునట్లు చేసెదను. నీవు నేఁటినుండి ,బీచ్,కిఁ బ్రతిసాయంకాలమున వాహ్యాళికై వచ్చుచుండుము. నీభర్తకు నిన్నుఁజూపి నీయందతని కనురాగముం గల్గింతును. కొలఁదిదినములలో నే నాగొల్లదానిని దఱిమివేయించి నీయింటికి నిన్నురావింతును.,,

ఈపలుకులువిని జానకియుఁ దల్లియుఁ జాలసంతసించిరి. అతని యుపదేశప్రకార మాచరింతుమని వాగ్దానముఁజేసిరి. ఆమాటఁబుచ్చుకొని నరేశ మింటికిఁ బోయెను. రామయ్య గంగమ్మను విసర్జించినఁ దాను గైకొనవచ్చునను దుర్బుద్ధిచే తనే వాఁడిట్లు లాయిల్లాలికిఁ దోడ్పడుచుండెఁగాని సదుద్దేశముతోఁగాదు.

రామయ్యచెట్టికి గంగాబాయిమీఁద మొదటఁగల్గినంత వలపిప్పుడు లేదు. ఆమె గర్భవతిగానుండ మధురవాణి, యనఁబడువేశ్యతో నతఁడు చరించియుంట మున్నెఱింగింపఁ బడెఁగదా? గంగమ్మకు బిడ్డపుట్టినతర్వాత దాని సంరక్షణమునకై కొంతకాలము వినియోగింపవలసి వచ్చుచుండెను. మునుపటివలె సర్వదా ప్రియునిచెంతఁ గూర్చుండి యతని కింపునింప ననువుపడకుండెను. ఆయామెడల రామయ్యకించుక నిర్వేదము గల్గుచుండెడిది. కాని మొదటఁ దనహృదయవాటికను నాటుకొని యున్న గాటంపు వలపుటలుఁగును పెఱుక నతనికి వశముకాక యెటులో తృప్తిపడుచుండువాఁడు. బిడ్డపుట్టినతర్వాత గంగాబాయి యొడలిడొలును నించుక తగ్గిపోవుటచేత రామయ్యకు మునుపటియంతటి మమకార మామె యందుఁ గాన్పింపకుండెను. అది యప్రయత్నముగా నానాఁట క్షీణించుచుండె.

ఎటులో బిడ్డకు రెండేండ్లు నిండువఱకు వారికాఁపురము. తిన్నఁగాజరిగిపోయెను. అవల గంగమ్మ మరల గర్భిట్టలు

య్యెను. మూఁడవనెల గర్భంబున నామెకుఁ జాల జబ్బుచేసెను. డాక్టరుదొరసానులు వచ్చి చికిత్సఁజేసిరి. కాని లాభము లేకపోయెను. గర్భమునిలువక చెడిపోయెను. ఆమెమాత్రము విశేషప్రయాసముమీఁద బ్రదికెను. మిగుల నీరసస్థితిలోనుండి యామె బలముగలుగుటకు మందులు పుచ్చుకొనుచుండెను. ఐదాఱుమాసములామె పథ్యపానములు జాగ్రత్తగాఁ జేయుచు మందు పుచ్చుకొనవలసియున్నది. ఇప్పట్ల మరల రామయ్య మనస్సు చలింపనారంభించెను. కాముకుఁడౌటచే మరల నన్య కాంతలఁ గాంక్షించుచుండెను.

ఇదియే తగినసమయమని యెంచి నటేశము జానకి ఫోటో పట్టుకొని రామయ్యకడకు వచ్చి, కొంత తడవేవేవో మాటలాడి, యవల ఫోటోలు వానిసొగసు మున్నగు నంశములఁగూర్చి భాషించి కడపటఁ దనజేబులోనున్న జానకిపటము జూపి, "ఇది యెవ్వరిదో యెఱుఁగుదువా?" యని యడిగెను. రామయ్య యాపటమునందలి స్త్రీ సౌందర్యమున కాశ్చర్యపడి, " అన్నా! ఎవ్వరీవేశ్య? ఈమనపట్టణముననే యున్నదా?,, యని ప్రశ్నించెను.

నటే.—ఈమె యీపట్టణమందున్న వేశ్యయే.

రామ—ఎక్కడనున్నది? నేఁడు మనముదాని యింటి పై కి పుసఁ బోవుదుమా?

గము నటే.—వేశ్య యైనంతమాత్రమున మనకు లభించుమి వేయిఁ టివా? దాని యింటికై పునఁ బోయినచో దాని ప్రియు

లెవ్వరైన మనలఁ జూచి కినియవచ్చును. మన మనమానము నకుఁ బాలుకావలసివచ్చును. వలదు. దానియింటికిఁబోవలదు. అది ప్రతిసాయంకాలమున (బీచ్,కి షికారువచ్చును. అచ్చట నొక్కతెయే యున్నవేళఁ గనిపట్టి పట్టుకొనవలయును.

రామ—అట్లయిన నేఁటిసాయంకాలమే పోవుదము. శుభస్యశీఘ్రి మ్మని పెద్దలందురు.

నరే—నేఁడువలదు. రేపుపోవుదము. నేఁటికి నేనేఁగి నిన్నుఁగూర్చి యుపోద్ఘాతముగాఁ గొంతపల్కివత్తును. ఒకవేళ నదిదొరకి నీకు లోపడుననుకొనుము. అది నవతిపోరు సమ్మతించునా? అప్పుడు గంగాబాయి మాటయేమి?

రామ—అప్పటికొలఁదిఁ జూచుకొందములే. గంగాబాయి స్వస్థపడునప్పటి కెట్టులైన నాఱునెలలు పట్టునుగదా? అంచాఁక నామెకుఁ దగినసొమ్మిచ్చి యెక్కడనోయుంచి యావేళ్యతో గంగాబాయిని వదలివేసినటులే తెలియఁజేయవచ్చును. ఆఱునెలలు దాఁటినపిమ్మటమాట యప్పుడే యాలోచించుకొనవచ్చును.

నరే—సరే. ఆలాగుననే చేయుదము. రేపుసాయంకాలమున మాయింటికి రమ్ము. అక్కడినుండి కల్బునకేఁగి యచ్చటినుండి బీచ్ కిఁ బోవుదము. నీవును లెస్సఁగా సింగారించుకొనుము.

రామయ్యవల్లెయనెను. నరేశము గృహమునకరిగెను. మఱునాఁటి సాయంసమయమున రామయ్య విలువగల బట్టలు

గట్టి దేహమునిండ నత్తరులు పూసికొని తలకు సువాసనతై లము రాచికొని శీఘ్రముగ బండినెక్కి బయలుదేరెను. ఆ వేళ మును నతఁడును గూడి కొంతసేపు క్లబ్బులో నాటలాడికొని యినుఁడస్తమించిన వెనుక వయ్యాళి కేఁగిరి. తిరువళిక్కేణి ప్రక్కనున్న సముద్రపుటొడ్డున నద్దమువలె స్వచ్ఛమగు బాటప్రక్క మోటారునాఁపించి యందు విలాసలీల జానకి కూర్చుండియుండెను. ఆమె భర్తృవియోగముగల్గిన యీ నాలుగు దేండ్లలోఁ గొంచెముగా బలిసి వేషాంతరమందుంటచే నానవాలు పట్టఁజాలనిరీతిగా నుండెను. సహజసౌందర్యము గలదగుటచేతను, ప్రకృతమున వేశ్యవలె నలంకరించుకొన్న దగుటచేతను బాటనేఁగు గోవాండ్లెల్ల నామెవంక విలాసముగాఁ జూచుచుఁ గారుకడకువచ్చి మాటాడ గుతూహల పడుచుండిరి. నౌకరు వచ్చినవారినెల్లఁ జీదరించి వెడలఁగొట్టు చుండెను. కొంతసేపటికి మన చెట్టియారు సోదరులు వచ్చిరి. వారి నడ్డపెట్టవలదని జానకి చోదకునతో మెల్లఁగాఁ బలికెను. వారికారు బాటకు రెండవప్రక్క నిలుపఁబడెను. నవేశేము చిఱునవ్వుతో రామయ్యను వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి, ‘‘సుందరీ! నిన్న నేను ప్రశంసించిన రామయ్యచెట్టి యీతఁడే. ఈతఁడొక కోటీశ్వరుఁడు. మహారాజుల కప్పుకావలయునేని చెన్నపురిలో నీతఁడే యీయవలెను. నీసౌందర్యము నీరూపపటమందుఁ జూచి యతఁడు నిన్నువలచి నీచెట్టఁ బట్టవచ్చి యున్నవాఁడు” అని పలికెను.

జాన—(నునుసిగ్గు నటించుచు) అయ్యా! కాముకుల వలపుల నేనెఱుఁగుదును. తొలుత వలపులొలికింతురు. ఆవలఁ గికురించి మఱియొక కాంత చెంతకుఁ బోవుదురు. తుమ్మెద కొకపుష్పమును విటకాండ్రకొక వెలఁదియునిర్ణయముండునా?

రామ—మోహనాంగీ! నేనట్టివాఁడనుగాను. నే నేవని తను జేపట్టినను దగినంతకారణమున్నఁగాని విడువను.

జాన—కారణములకేమికొదువ? మీామనస్సు మాఱినప్పు డెన్నియో కారణములు కన్పట్టకపోవు.

రామ—ఇంతీ! నామాటనమ్ముము. నీవేకారణము చేతనో నేను మొదటఁబెండ్లియాడిన కాంతవలె నుంటివి. ఆమెను దైవసాక్షికముగాఁబరిణయమైనట్టులే నిన్నును వరించితినని నమ్మి నా చెట్టఁబట్ట నంగీకరింపుము. నీవేమికోరిన నది యిచ్చెదను.

జాన—దైవసాక్ష్యము లీకాలమున వ్యర్థములే. ఆమెను దోసిపుచ్చినటులే నన్నును గావింతురేమో! ఎవ్వరెఱుఁగుదురు?

రామ—నీవెట్టి బాసలు చేయుమన్నఁ జేసెదను. నీకు నాయాస్తియంతయు వ్రాసియిమ్మన్న నిత్తును.

జాన—మీారు పత్రికృతమున నొకకాంతను, సర్కసులో సాములు చేయుదానిని, జేరఁదీసికొని యున్నారంట కాదా? ఆమెతో నా కెట్లు సరిపడును?

రామ—ఆమెకును నీకును సంబంధమే యుండదు.

నీవు నా పూనమల్లి బంగాళాలో నుందువు. ఆమె పల్లవరము లోనుండును.

జాన—అయ్యో! పాప మామె పీ్రమను నేను బంచుకొని మీతో సుఖమనుభవించుట న్యాయముగాదు. ఆమె యొక యిల్లాలయ్యు నెంతగా మిమ్ము వలచుటచే మీయొద్దికి వచ్చియున్నదో! అట్టియామె కుత్సాహభంగము గల్గించుట నాకుc దగదు. వలదు. నాతోడిపొందు మీరు కోరవలదు.

రామ—మనోహారిణీ! నీవిన్ని మాటలాడవలదు. ఆమెను బూర్తిగా నిరాకరింపుమందువేని, నేcడే కొంతభరణ మామెకేర్పాటుచేసి యామెను బంపివైతును.

జాన—సరియే. ఆమె పైcగాc దెచ్చికొనcబడినది గావున, మీరు కొంకక భరణమిచ్చి పంపివైతురు. మీ పెండ్లిపెండ్లాముమాట యేమందురు? ఆమె మంచిదిగావున మీయాటలు సాగుచున్నవి. ఆమెవచ్చి మిమ్ము నల్పుటిలోc బెట్టిన నేమిసేయుదురు?

రామ—ఆమెకుcగూడc గోరినభరణమిచ్చి వదల్చుకొందును. నీవు రూపముచేతను, గంఠధ్వనిచేతను, నచ్చుముగ నా పెండ్లిపెండ్లామువలెనేయుంటివి. నీవిcక భావముచేతcగూడ నా పెండ్లిపెండ్లామవై పొమ్ము.

నటే—సుందరీ! అన్నివిధముల నతcడు నిన్నుc గోరు నప్పుడు నీవు మాఱుమాటడక సమ్మతింపుము.

జాన—సమ్మతింతును. కాని ముందుగా సర్కాసుకాం

త కొకలేఖ, విడాకులైనట్లు తెలుపుచు, వ్రాసి, యామె కీయఁ దలఁచుకొన్న భరణ మిచ్చి వేయుఁడు. అవలఁజూతము.

రామ—అందున కెంతోకాలము గావలయునా! ఇదిగో 'చెక్కుబుక్కు.' ఇది సదా నాజేబులోనే యుండును. ఇప్పుడే దానికొక చెక్కువ్రాసి యందులోనే యొకకమ్మయు వ్రాసి యిచ్చుచున్నాను.

అనుచు 'చెక్కుబుక్కు' తీసి యెంత మొత్త మీయనా యని యించుక యోజించి మోటారుదీపము కడకరిగి యిరువదియైదువేల కొక చెక్కువ్రాసి మఱియొక కాగితముపై నొక లేఖ యిట్లువ్రాసెను.

"గంగాబాయి! మనమిరువురము మూఁడేండ్లు స్వర్గసౌఖ్య మనుభవించితిమి. కాని కారణాంతరముచేత నేను నిన్ను విడచిపెట్టవలసివచ్చెనది. నీవును రోగపీడతురాల వగుటచేత నా సౌఖ్యమున కుపయోగపడవు. నేనన్యసాహాయ్యముపై నాధారపడకతప్పదు. నేనిట్లు లొనర్చుచున్నందుల కన్యథా తలంపక, నేనిందుతోఁ బంపియున్న 'చెక్కు'ను స్వీకరించి, యందుగుర్తింపఁబడిన విత్తముతో నీవును నీకూఁతురును నెందేని కాలక్షేప మొనరింపుఁడు. నాదర్శనము నీకిఁకదొరకదు-రామయ్యచెట్టి"

లేఖయు చెక్కును రామయ్య యాసుందరిచేతిలోఁ బెట్టెను. ఆమెయు మోటారుదిగి యాకాగితములం జదువుకొని తృప్తిఁజెంది వానిని నటేశము చేతికిచ్చి "అయ్యా! తమరీకా

గితములను గంగాబాయి కందఁజేయుఁడు. నేను మీాసెలవుప్రకారము రామయ్యచెట్టిగారి చెట్టఁబట్టెద" ననెను. రామయ్య యనిర్వాచ్యానందమును బొంది చప్పున నామె కరముంబట్టి ,,యిప్పుడే నాతో నీవు రాకతప్పదు. ఒక్కనిముసము తడవైనను నేను భరింపఁజాల" నని తన మోటారులోనికి లాగుకొని పోయెను. ఆమె ,,నేఁడువలదు. రేపువత్తు" నని మొఱపెట్టుచున్నను వినక ,,నీవు నేఁడేరావలయును. రాకున్న నాయుసురులు నిలువ" వని పల్కుచు నామెను జెంతఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని ,,అన్నా! నీ వీమెకారెక్క బసకేఁగుము. రేపు గలసికొంద" మని సకేశముతో వచించెను.

రామయ్య నాఁటిరేయి నాయింతితో భూలోక స్వర్గ సుఖ మనుభవించుచునుండెను. రెండుమాసము లిట్లుగడిచిన తర్వాత నామెతల్లియు సోదరుఁడును దేవాంపేటనుండి వచ్చిరి. వారిలో నత్తగారి నతఁ డానవాలుపట్టి, ,,మీారేల నాయింటికి వచ్చితి"రని యడిగెను. ఆమె ,,మాయమ్మాయికొఱకువచ్చితి' మనెను ,, మీాయమ్మాయి యెవ"రన ,,నెదుటఁ జూచుటలేదా?" యని జానకిని జూపెను. రామయ్య యాశ్చర్యపడెను. అప్పుడు జానకి తానాడిన కపట నాటకవిధమంతయు సవిస్తరముగాఁ దెల్పెను. తాను మోహాధిక్యముచే నాడినమాటలు నిక్కువములయ్యెనని మిగుల సంతసపడి యత్తగారిని మఱఁదిని బ్రీతిమైనాదరించి, యదిమొదలుకొని భార్యనెడఁబాయక రామయ్య సుఖించుచుండెను.

---

౧౬. మరలుఁబాటు

గంగాబాయి పలుచని పార్శీచీరఁగట్టి, పువ్వుల తెల్ల రవికఁ దొడిగి, కాళ్ళకు నున్నితములైన సైజారులు ధరించి కాంచనవర్ణముగల కాశ్మీరపుసేలువు మేలిముసుఁగుగా వైచుకొని, మందిరమునకు నడుమనున్న 'హాలు'లో నొకకుర్చీమీఁద విలాసముగాఁ గూర్చుండియుండెను. ఆమె యిప్పుడు చాలఁ గృశించియుండెను. సహజసౌందర్యముగలవారికిఁ గార్శ్యము కూడ నొకవింతయందముం దెచ్చును. చిక్కిపోయియు గంగాబాయి యొకవిధమగు శృంగారమునే వహించియుండెను. కడచినరాత్రి రామయ్యసెట్టి యామెబసకు రాలేదు. కొన్నిదినములనుండి యాతనివైఖరి యించుక మాఱియుండెనని గంగమ్మ యనుమానించుచుండెను. దానికిఁదోడు గతరాత్రి యింటికిరాఁడయ్యె. ఆమెకేమియుందోఁపక చిన్నవోయియుండెను. తనపూర్వచరిత్రయెల్ల జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని తనయవివేకమునకుఁ గుందుచుండెను. చెక్కిటఁజెయిఁజేర్చి యోజనాదృష్టితోఁ గూరుచుండి యామె నడుమనడుమ దీర్ఘనిశ్వాసములం బుచ్చుచుండెను.

అట్టులుండ నటేశము వచ్చెను. ఆమెలేచి నిలువఁబడెను. చేటికయొకతె నటేశమునకొక కుర్చీవైచెను. "గంగాబాయి! నీవుకూడ నాసీనవుగమ్ము. బొత్తుగా నీరసస్థితియందున్నావు" అని యతఁడు పలికెను. గంగాబాయి, "అయ్యా! నాకిప్పుడు నీరసముగాలేదు. మనస్సులోమాత్ర మాందోళన

ము గల్గుచున్నది. కారణము చెప్పఁజాలను.” అనెను.

నటే—ఆయాందోళనము నీనరములఁ బలములేమి చేఁ గల్గినది. నీతోఁ గొంత మాటాడవలయును. ఒరులెవ్వ రును వినరాదు. నీచేటికను నావలకుఁ బొమ్మనుము.

గంగ—(చేటికనుదూరముగాఁబొమ్మని యాజ్ఞయిచ్చి) అయ్యా! రాత్రి చెట్టిగారింటికిరాలేదేమి? వారు సుఖు లేకదా!

నటే—వారుసుఖులే. వారంపిన సందేశము నీకెఱింగిం చుటకే నేనిటకు వచ్చితిని.

గంగ—(ఆతురముతో)సందేశమా! ఏమని?

నటే—ఇదిగో నీయుత్తరమే యన్నియుఁదెలుపును. (అనుచు నొక సంచిలో నుంపఁబడిన జాబును ‘చెక్కు’ను’జేతి లోఁబెట్టెను.

గంగాబాయి తొందరతో దానినివిప్పి చదువుకొనుచు మొగమున నాశ్చర్యము, నాందోళనము, విషాదము, మున్నగు భావములను వెల్లడించుచుండెను. లేఖ సాంతముగాఁజదివి యామె నటేశముతో, ‘‘అయ్యా! నాకాఁపురముఁ జెడఁదీసి నన్నిటకుఁ దీసికొనివచ్చి నాకిట్టి ద్రోహముచేయుట చెట్టిగారి కిఁదగునా?” యని యడిగెను.

నటే—అందునకు నేనేమిజవాబు చెప్పఁగలను? అతఁ డెప్పుడును నమ్మఁదగినవాఁడు కాఁడు. స్థిరత వానికడ నున్న యేయున వచ్చును.

గంగ—ఆమాట మొదటనే నాకేల చెప్పకపోయితిరి?

నటే—మొదటఁజెప్పిన, వాఁడు నాగొంతు కొఱుకఁడా?

గంగ—ఇప్పుడు నాకేదిదారి? ఉభయభ్రష్టత్వముపరి సన్యాస మనునట్లయినది నాబ్రతుకుఁ

నటే—నేనొక యుపదేశ మొనర్తును. దాని నాచరింతువేని నీకష్టములు గట్టెక్కును. నీవెట్టిచింతయుఁ బొందనక్కఱ లేదు.

గంగ—అ దేదో సెలవిండు.

నటే—మొదట నీదివ్యసుందరరూపముంగాంచి నీపై వలపునిలిపినవాఁడను నేను. అవల రామయ్య నిన్మోహించినాఁడు. మాయిరువురిలో నతఁడు చిన్నవాఁడగుటచే వాని కోర్కెఁ దీర్చుటయే మంచిదనిచెప్పి మీయుభయులనడుమ నేనడ్డము రాకుంటిని. నీవెప్పటికైన నాపాలఁ బడుదానవేయని మొదటనే తలఁచితిని. రామయ్యతో నీవిన్నాళ్ళుదాఁక నుందువనియే నేనుదలఁపలేదు. ఏదో నీకు ఋణమున్నంత కాల ముంటివి. నీవిఁక నాకడకురమ్ము. అతఁడిచ్చిన 25 వేలును నీకూఁతుపేర 'బ్యాంకి'లో వేయింతును. నీవు గోరునంతధనము నేనిత్తును. ఐశ్వర్యమునకు నేను రామయ్యకేమియుఁ దీసిపోని వాఁడనని నీవే యెఱుఁగుదువుగదా? కావున మాఱుమాటాడక నేఁడే నీవు మాయింటికిఁ బయనముకమ్ము. నాభార్యచే నీకూడిగముఁ జేయింతును.

గంగ——(క్రోధర క్తిమ కన్నులలోను జెక్కుటద్దముల జేయుందును దోఁప) అయ్యా! మీయింటికిని మఱియొకరియింటికిని వచ్చి మీసుఖమున కుపయోగపడుటకు నేను బడవుఁ గత్తెను గాను. నాకర్మగతిచే, నాబుద్ధిగడ్డితిని, నేనీతప్పుదారిఁ బట్టి చరించితిని. నాయవజ్ఞతకు నాహృదయమే యొక్కొక తఱి నగ్నిహోత్రపుంజమై నన్ను దహించుచుండెను. అట్టు లుండ మరల నీకడకురమ్మందువా? నా కాతఁడంపిన ధనమక్కఱలేదు. ఇదివఱకే నాచరితము దురితపూరితమయ్యెను. ఇంకను నారకవహ్నిలోఁబడుమందురా? చాలును. నీవు, నీతమ్ముఁడును శాశ్వతముగా సుఖింపుఁడు. నాకుఁదిండిలేకున్న బిచ్చమెత్తుకొనెదను. కాని నీవంటి పాపాత్ముని చెట్టఁబట్టనని నమ్ముముఁ ఇదే యతఁడిచ్చినచెక్కు చించివేయుచున్నాను. (అనుచు ముక్కలుముక్కలుగావించి వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచు) ఓదైవమా! నేను మహాపాపాత్మురాలిని. పూతచరిత్రుఁడైన నాభర్తను మోసపుచ్చి యిట్టిదుర్నీతిని గైకొనిన దులకు నాకుఁ దగిన శిక్షయే గావించితివి. ఇంకను నాకుఁజేయఁదగిన శిక్ష యేదేని యున్నఁ జేయుము. నా పాపపంకమును గడిగివేయుము.

నటే——నీ కనుభవించెడు యోగములేనప్పుడు, పరులేమిచేయఁగలరు? నీకర్మమునీది. పొమ్ము. చిలుకకుఁజెప్పినట్లు చెప్పినను వినవుగా?

గంగ——పోవయ్యా! ఇన్నియేండ్లు మీఁదఁబడియు నీకు బుద్ధిరాకున్నది. చిలుకకుఁజెప్పినట్లు చెప్పితివా? చిలుక

వలెనే నీవు నేర్పుమాటలాడుచు నీయుస్థిపంజరములో బంధింపఁ బడుట కియ్యకొనుచుందువా? ఇఁక నధికప్రసంగము మాని పొమ్ము.

అనుచు గంగాబాయి లేచి చివచివ లోనికేఁగి యుయ్యెలలో నిద్రించుచున్న చిన్నబిడ్డనెత్తుకొని కట్టుగుడ్డతోనే వీధిలోనికిఁ బోయెను. ఆమెతీరుఁజూచి చేటిక లాశ్చర్యపడి వెంటరాఁగా గంగమ్మ "అమ్మలారా! నాకిఁక నిచ్చటనుండఁ బనిలేదు. చెట్టిగారు వేరొకకాంతను జేపట్టి నాకు స్వస్తిఁ జెప్పించినారు. మీరిఁక నా సేవకురాండ్రు గారు. నే నేవేని యపరాధము లొనర్చియున్న, నన్ను క్షమింపుఁడు. నా వెంట రాక వెనుకకు మరలుఁడు" అని వారిని వారించెను. దారి వెంబడి నొక 'జట్కా' పోవుచుండ దాని నద్దెకుఁగట్టించుకొని చెన్నపురిలోని తిరువళిక్కేణికిఁబోయి యందు వీరరాఘవ మొదలియారు వీధిలోనున్న సుబ్బులక్ష్మమ్మకడకేఁగెను. ఏఁగి తనకుఁ దటస్థించిన యవమానమెల్లఁ దెల్లముగఁ జెప్పెను. సుబ్బులక్ష్మమ్మ గంగమ్మ దురవస్థకు మిగులవగచి "కర్తవ్య మేమి?" యని యడిగెను. "అమ్మా! నాయందుఁ గృపవహించి నాయీచిన్నికందును మీయొద్దనుంచుకొని మీయమ్మను మలతోఁబాటింతయన్నముంబెట్టి పెంపఁగోరెదను. మీరు మాఱుమాటాడక నేనిచ్చు నీభూషణముఁ గైకొని దీనికగు వ్యయముం జేయుఁడు. (అనుచుఁ దనమెడలోనున్న కట్టుకాసులపేరుతీసి యామెచేతికిచ్చెను.) ఇది నాకొఱకు బెంగగొనునేని

నాయొద్దికి రావించుకొందునులెండు. నేనిప్పు డెక్కడికిఁబోయె దనో చెప్పఁజాలను. ఎక్కడనున్నను నాయునికినిగూర్చి మీకెఱింగింతును. నా కీయుపకారముమాత్రము మొనరింపుఁడు." అని గంగమ్మ సుబ్బులక్ష్మమ్మ పాదములపైఁ బడెను.

సుబ్బు—అమ్మా! నీబిడ్డను సాకుట కేయభ్యంతరమును మాకులేదు. కాని యిది పెంగఁబెట్టుకొనినఁ జాలకష్ట పడవలసివచ్చును. దీనికే మంతవ్యయమగును? నీవిచ్చు కాసులపేరు దీనిమెడలోనే యుంతునులెమ్మా. (అని కాసులపేరు శిశువు మెడలోవైచెను.) తప్పనిసరివచ్చిన దానిని విక్రయించి వలయు ఖర్చు లొనర్తును.

గంగ—(బిడ్డను సుబ్బులక్ష్మమ్మ చేతికందిచ్చి గోలుగోలున నేడ్చుచు.) అమ్మా! ఇది మీబిడ్డయనియే యెంచుఁడు కనుటయే నావంతైనది. ఇఁక దీనిముద్దుముచ్చటలఁ జూచు నదృష్టము నాకులేదు. (కూఁతువంకఁదిరిగి) తల్లీ! ఇఁక నీకును నాకును ఋణము చెల్లినది. నిన్ను నాకుఁ బ్రసాదించిన యాద యామయుఁడగు భగవంతుఁడు నీకు దీర్ఘాయురారోగ్యము లిచ్చి సమస్తైశ్వర్యములను సమకూర్చుఁగాత. నీ కీ సుబ్బులక్ష్మమ్మగారే తల్లిదండ్రులు. (అని మరల నొకసారి దగ్గఱకుఁదీసికొని పలుమాఱు ముద్దుపెట్టుకొని కన్నీరు కాల్వలై పాఱుచుండఁగా దానిని గ్రమ్మఱ సుబ్బులక్ష్మమ్మ కరములందుంచెను.)

బిడ్డ తెలతెలఁబోవుచు ,,అమ్మా! ఎత్తో” యని చేతులు చాపుచు మీఁదికి వచ్చుచుండఁగాగంగమ్మ దాని నెత్తుకొని చాలసేపు దుఃఖించి, లక్ష్మమ్మ యేవో తినుబడి వస్తువులు తెచ్చియీయఁగా వానిని దినిపించుచుఁ గొంతతడ వుండి, యవల నొకతొట్టెలో దానిని బండుకొనఁబెట్టి, జోకొట్టి నిదురఁబుచ్చెను. సుబ్బులక్ష్మమ్మ యొకటిరెండుదినములు తమ యింట నాఁగుమనియు, బిడ్డతనతోను దనబిడ్డలతోను మచ్చిక పడినవెనుక నెచటికేఁగినను భయములేదనియు, గంగమ్మతోఁ జెప్పనామె యందులకు సమ్మతించి, బిడ్డనిదురనుండి మేల్కాం చులోపలః దానొకసారి భర్తకై యన్వేషించుట యొప్పని యొకరిక్షా కుదుర్చుకొని వై. యమ్. సి. యే. భవనముల కేఁగెను. అప్పలసామిజాడ యెవ్వరెఱుఁగమనిరి. అతఁడాంధ్ర భవనములో నున్నాఁడని యొకఁడు చెప్పఁగా గంగమ్మ యచటి కేఁగెను. అతఁడచ్చటనుండి బసమార్చి వేఱొకచోట నున్న ట్టు తెలియవచ్చినది. ఆమె యాతని నెందునుగానక మరల లక్ష్మమ్మగారి యింటికివచ్చి సాయంతనపువేళల ‚బీచ్' ప్ర క్కల నాతనికై వెదకఁజొచ్చెను. మూఁడు దినములదాఁక నతఁడు కన్పట్టలేదు. మూఁడవనాఁ డప్పలసామి యొక నికుం జముచెంత నాతఁడొక్కఁడేకూర్చుండి, ,,తండ్రీ! సింహాద్రి ప్పన్నా! నేనెంతకాల మిట్టులొంటినుంట? నన్నెన్నటికేని నీపా. దములసరసకు రావించుకొందువా? నా ప్రియురాలిని మరల నాకంటఁ బెట్టుదువా?” అనిపల్కికొనుచు (కూర్చుండియుం

డెను. అప్పటికి రాత్రిజాముమీఱినది. అదివెన్నెలరేయి బిడ్డను నిదురఁబుచ్చి గంగమ్మ దిరిగితిరిగి యలసి యొకచోఁ సేదఁ దీర్చుకొనను ద్దేశించి చెంతనేయున్న యాబీచియందలి నికుంజమును జేరెను. అయ్యెడ నప్పలసామి పల్కులు వినఁబడ నామె యతనిపాదములపైఁబడి హోరుహోరున నేడ్చి, ,,ప్రాణకాంతా! నేను మహాపరాధినిని. మీకుఁ దోఁచినశిక్ష నాకువిధించి మరల నన్నుఁ బరిగ్రహింపుఁడు. నేనింతకాలము వెఱ్ఱియెత్తి తిరిగితిని. ఎందుంటివని నన్నడుగకుఁడు. భ్రష్టురాలనై తిననుట సత్యము. నాపాపాగ్నులు నన్ను దహించుచున్నవి. మీ సదయశీతలకటాక్షములచే వానిని జల్లార్చి నన్నుఁ గైకొనుఁడు. నాకు మీరేగతి.” యనిపలికెను.

అప్పలసామి యామెవిధముంజూచి మిగుల జాలిపడి తానింతదనుకఁ బ్రార్థించుచుండిన శ్రీనృసింహస్వామియే తన భార్యను దనచెంతకుఁ బంపెనని తలఁచి యామెం గౌఁగిటం గ్రుచ్చియెత్తి, కొంతసేపు తానునుదుఃఖించి, యవల ,,గంగూ! నీకోర్కెప్రకారము ని న్నేప్రశ్నము లడుగకుండఁగనే గైకొందును. నీతప్పులనెల్ల క్షమింతును. నీవుమాత్రి మిఁక నన్ను విడివి యొక్కనిముసము నేపైన నుండననియు, దుష్టులతో స్నేహముచేయననియు వాగ్దాన మొసఁగు వేని మనము రేపే బయలుదేఱి మన గోపాలపట్టణమునకుఁబోయి యెప్పటి వ్యవసాయ వృత్తితో సుఖజీవన మొనర్తము.” అని వచియించెను.

“ప్రాణేశ్వరా! మీయాజ్ఞకు జవదాటుదునేని, నాశిరః ఖండనము సేయుఁడు. ఇదివఱకు మీకొనర్చిన యపరాధమే కాక యింకనుం జేయుదునా?” యని యామె మాఱు పల్కెను. ఇరువురును లేచిరి. అప్పలసామి భార్యను దనబసకు రమ్మని కోరెను. కాని గంగమ్మ తనస్నేహితురాలగు లక్ష్మమ్మ తనకొఱ కెదురుచూచుచుండుననియుఁ దానారాత్రికి భర్తబసకు రాఁజాలననియుఁ బల్కి యతఁడు తనకు దగ్గఱగనే ‘అక్బర్ సాహేబు’వీథిలో నుంట తెలిసికొని, యతనికడ, సెలవుఁబుచ్చుకొని పోయెను.

ఆరాత్రి యామె సుబ్బులక్ష్మమ్మగారి యింటనేయుండి తెల్లవాఱుజామున లేచి, నిదురించుచున్న బిడ్డను బల్మారు ముద్దిడుకొని, యాఁపఁజాలని కన్నీటిప్రవాహముం బ్రవహింపఁజేయుచుఁ గొంతసేపేడ్చి, యవల గుండెకుదురు పఱుచుకొని భర్తకడకుఁ బోయెను. బిడ్డలేచి “అమ్మమ్మా! మా యమ్మయేది?” యనియడుగ, సుబ్బులక్ష్మమ్మ యేవో మాటలుచెప్పి దానినొప్పించి తనమనుమలతో నాడించుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను. నాఁటిసాయంకాలమే గంగమ్మయు నప్పలసామియుఁ జెన్నపురినివీడి గోపాలపట్టణమునకై ప్రయాణమైరి అప్పలసామి తాను బ్యాంకిలో దాఁచుకొన్నసొమ్ముఁ గైకొని తనసామగ్రియంతయుఁ గూర్చుకొని మిత్రులకడ సెలవుఁ బుచ్చుకొనెను.

మరునాఁటి మధ్యాహ్నము రెండుజాములు మీఱిన ప్పటికి వారు వాల్తేరుచేరిరి. అక్కడినుండి బండిచేసికొని వారు సాయంకాలమునకు గోపాలపట్టణముం జేరుకొనిరి.

౧౭ ఆశ్లేషము.

గోపదంపతులను శ్రేష్ఠీకడనే యూరొక్కగుమిపిళ్ళగారు చూచి పరామరిశించిరి. ఆయనకు గంగమ్మయుదంతమెల్ల నత్తమామలవలనఁ దెలిసినది. అతఁడు వారికి నొచ్చుమాటల నాడక, వారిక్షేమోదంతములు మాత్రమే యరసి నాఁటికిఁ దమయింట నాఁగుఁడనిబలవంతపెట్టెను. కానియప్పలసామికిఁ దమిళులతోఁబొందన్న నొకవిధమైన ద్రోఁతయు భయమును గల్గియుంటచే, నతఁడంములకియ్యకొనక, యూరిలోనికిఁబోయి, కరణముగారియింట బసచేసెను. కరణముగారు గోపులరాక కెంతోసంతోషించి వారి కారాత్రి తమయింట విందుఁజేసిరి. భోజనానంతరమున గంగమ్మకరణముగారి యాఁడువాండ్రతోఁ దమయిడుమలంగూర్చి సవిస్తరముగాఁజెప్పి యేడ్చెను. కాని తాను రామయ్యచెట్టితోఁ గొంతకాలముండిన వృత్తాంతము చెప్పలేదు. తనకుఁ గొన్నేఁడులు మతిచలించియుంటచేఁ దాను భర్తనువీడి పరస్థలమున నుండవలసివచ్చెననియు నవల మదికు దురుపడుటచే మరల భార్యాభర్తలు కలసికొనుభాగ్యము గల్గెననియు,నా మె వచించెను. వారామాటలకు గంగ

మ్మకు నిజముగా నున్మాదమే కలిగెననియు, దాననున్మాద వైద్యశాలకుఁ గొంపోఁబడి చికిత్సలో నుంపఁబడెఁగాబోలుననియుఁ దలంచిరి. కాని సత్యవృత్తాంత మెఱుంగలేకపోయిరి. అప్పలసామియు గరణముగారితో భాషించుచుఁ దనయవస్థం దెలిపెను. మొదటఁ దానెట్లు కీర్తిధనముం గొల్లఁగొనఁగల్గెనో, యవలఁ దనభార్యకూడ నెట్లు సాముగరిడీలలోఁ బ్రాగానివన్నెకెక్కెనదో, యనంతర మామె తమిళులమర్బోధకు లోనై మతిఁజెడఁగొట్టుకొని తిరిగినదో, క్రిమ్మఱి నామె యెట్లు తనకులభించినదో యది యంతయుఁ బూసఁగ్రుచ్చినట్లు తెలిపెను. తానుసయిత మామె దుశ్చరిత మెఱుఁగకపోవుటచేత నందునుంగూర్చి యేమియుఁ బలుకకుండెను. చాలరేయిగడచువఱకు వారిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

మఱునాఁడు కరణముగారు తమబసకు సమీపమందు నొకయిల్లు మనయప్పలసామికి నద్దెకిప్పించి, యతనినందు విడియించిరి. అప్పలసామి కొలఁదిధనము తనకడ నుంచుకొని మిగిలినదెల్ల విశాఖపురికేఁగి యందలిఁ (బ్యాంకి)లో దాఁచుకొనెను. అతని కేవృత్తియు నవలంబింపవలెనని యిచ్ఛలేదు. తనకున్న ధనముపై వడ్డీతెచ్చుకొని యనుభవింప వలయునని యే యాతనికోర్కె. అప్పుడు వ్యవసాయముచేయుదమన్న వీలుగానికాలము. ఇఁక రెండునెలలలోఁ గరణముగారికిచ్చిన

‹కవులు, కాలము ముగియును. అప్పటికి వ్యవసాయమం దభి లాషము పుట్టునేని చూచుకొందమని యతఁడూరకుండెను.

ఇప్పుడప్పలసామియు గంగమ్మయుఁ దమజీవనపథము లను బూర్తిగా మార్చుకొనవలసియున్నది. సుమారు నాలు గేండ్లనుండి యలవాటుపడిన కాఫీముఖ్యములు హారంబున మానివేయుట కష్టము. ఆంధ్రీభవనమునందున్నైత మాతఁడు రుచ్యములగు హాల్వాలు, పర్బత్తులు, మిఠాయీలు, తరు చుగాఁ దినుచునేయుండువాఁడు. రాజాన్నభోజన మొనర్చిన గంగమ్మ మఱియు సున్నితములైన యాహారమున కలవడిన దని వేరుగఁజెప్పనక్కఱలేదుగదా! కొలఁదిదినముల దాఁక వారు ప్రాతఃకాలమున రొట్టెలు కాఫీయు నింటియొద్దనే తయారుచేసికొని తినుచుండువారు. అనలనాయలవాటుకూడఁ దప్పించుకొని, మునుపటివలెఁ బాలలోఁ దోడుపెట్టియుంచిన యన్నమే యలవాటు చేసికొనిరి. రకరకముల జరీచీరలకును, లేసు పువ్వులచే నొప్పువింతవింత ‹జాకెట్టు’ లకును ‹రిబ్బను’ లకును ‹సెంటు’ లకును పౌడరులకును నలవాటు పడియున్న గంగమ్మ, యిప్పుడు ‹సాదా, నేఁత చీరలును గుత్తంపు రైకలు ను దొడఁగికొనుట కారంభించెను. రిబ్బనులజడమాని వేళ్లు ముడి వైచుకొనుచుండెను. విదేశ సుంగధతైలములను విడిచి కొబ్బెరనూనె రాచికొనుచుండెను. సబ్బుతో నొడలుతోము కొనుటమాని కుంకుడుకాయలును సీకాయలును నుపయో గించుకొనుచుండెను. చేతులకొకజత బంగారుగాజులు, కాళ్ళ

కొక్క కడియములజతయు, మెడలో నొకటిరెండు పేరులును, చెవులకు దుద్దులును ధరించి తక్కంగల నగలెల్ల నమ్మించి గంగమ్మ సొమ్ముగా మార్పించెను. మరల రెండుగేదెలను రెండావులను గొని వాని పాల్పెరుగులమ్మించుట కారంభించెను. కాని, భర్తయాజ్ఞచే నామె స్వయముగా నింటింటికేఁగి పాల మ్మపద్ధతి మానుకొనెను. ఒకరిద్దరు నౌకరుల నింటనుంచుకొని యాపనులెల్ల నామె జాగ్రత్తగా నెఱవేర్చుచుండెను. అప్పల సామి నిప్పుడెల్లరు నాయఁడుగారని పిలుచుచుండిరి. ఆతఁడు వెనుకటికన్న నిప్పుడెక్కుడు ధనము గలవాఁడౌటచే వానినూరి లోనివాఁ డెఱునించుక యెక్కువగౌరవముతోఁ జూచుచుండిరి.

ఇట్లు రెండుమాసములు గతించెను. కరణముగారు సాగుచేయుచున్న తనమాన్యము నప్పలసామి పుచ్చుకొని, మరల వ్యవసాయమునకు దిగెను. మున్నావృత్తియే యతనికి సుఖప్రదమై యుంటచే, నతఁడు దానికే పూనుకొనెను. తాను వ్యవసాయవృత్తియు, గంగమ్మ పాలమ్మ వ్యాపారమును జేయుచుండిరి. భర్తయానతిపై గంగమ్మ యాయోగముపిళ్ళ గారి యింటికిఁబోవుట పూర్తిగా మానినది. ఆమెనొక్కసారి తనయింటికి రాఁగోరుచు సుందరమ్మ నాలుగైదుమాఱులు తనదాసీజనముచేఁ దెలియఁజేసినను, నామె యేదోనెపమిడి పోవకుండెను. సుందరమ్మ యొకటిరెండు పర్యాయము లామె బసకు వచ్చినప్పుడుసైతము కొంచెముగా మాటాడెను. కాని మునుపటివలెఁ జనవున భాషింపకుండెను. తానొనర్చిన తప్పుఁ

బనికై సిగ్గుపడి యామె యట్టులున్నదికాఁబోలునని యామెను గూర్చి సుందరమ్మ యభిప్రాయ పడుచుండెను. కాని యది యామెభర్తయాజ్ఞవలనఁ గలిగినదని సుందరమ్మ యెఱుఁగకుండెను.

గోపదంపతులిట్టులుండఁ జెన్నపురిలో సుబ్బులక్ష్మమ్మ కడనున్న శకుంతల తల్లికై బెంగఁగొని నానాఁట శుష్కించుచుండెను. ఎన్నివిధముల మఱపించినను దల్లిని మఱవకుండెను. ఎన్నివినోదములఁ జూపినను దృప్తిఁ జెందకుండెను. నిద్దురలో సైతము ,,అమ్మా! యెక్తో! నువ్వే బువ్వపెత్తు,, అని కలవరించుచుండెను. ఆబెంగచే బిడ్డకొకవిధమైన జ్వరముపట్టి పీడించుచుండెను. వైద్యులకాపిల్లను జూపిరి. వారాబిడ్డజబ్బునకు మందులు పనిచేయవనియు దల్లికడకుఁ గొంపోవుటే కర్తవ్యమనియుఁ జెప్పిరి. వారికిఁ జేయునదిలేక తల్లి బిడ్డకొఱకిచ్చిన సొమ్ములోనే కొంతవ్యయపఱచి సుబ్బులక్ష్మమ్మను బిడ్డతో గోపాలపట్టణమునకుఁ బంపివేసిరి.

ఒకనాఁటిసాయంకాలమున నైదుగంటలకు సుబ్బులక్ష్మి శకుంతలనెత్తుకొని సుందరమ్మను దోడుగానుంచుకొని యప్పలసామి యింటికేఁగెను. అప్పటి కప్పలసామిపొలములో నుండెను. కావున, వారు నిరాటంకముగా లోనికరిగిరి. చిక్కి శల్యమైయున్న కూఁతుఁను జూచినతోడనే గంగమ్మ చేతులు చాఁచి ,,మాతల్లి, మాయమ్మ, మాచిట్టిశకుంతల!,, యని పల్కుచు నెత్తుకొని యక్కునంజేర్చి ముద్దిడుకొనెను. బిడ్డ తల్లి

నానవాలుపట్టి బేరుమనియేడ్వఁగాఁ దల్లి గుండెచెదరి తానును బిగ్గఱగా నేడ్వఁజొచ్చెను. అయ్యెడ సుందరమ్మయు నామె తల్లియు గంగమ్మ నూరార్చిరి.

ఇప్పుడు గంగమ్మ యేమిచేయుటకును బాలుపోని ద్వైధభావముతో నుండెను. కన్నకడుపుగావునఁ బిల్లనొల్లనని పలుకఁజాలదు. కట్టుకొన్న మగఁడుగావున, నతనియాజ్ఞ నతిక్రమింపఁజాలదు. కడుపుఁదీపి యొకవైపున భర్తృభయ మొకవైపున, నామె నాకర్షించుచుండెను. ఆమెయేపక్షమునను బోవఁజాలకుండెను. ఏదోయొక పక్షముఁబోవకతీరదు. చెదరినమది పదిలపఱుచుకొని యామె యిట్లనియె. "సుందరమ్మతల్లీ! నాబిడ్డను మీయింటనుంచి కాపాడకతప్పదు. ఇయ్యెడ నాకు మీరుతప్ప నితరదిక్కులేదు. నేను బ్రతికిన మున నేదోయొకవేళను మీయింటికి వచ్చి నాబిడ్డ నించుక సేపు లాలించి వచ్చుచుందును. మంచిమాటలచేత దీని నూరడించి మఱి వచ్చుచుందును. దీనికగువ్యయమెల్ల నేనే భరింతును. నాకుఁ బుత్రికాభిక్షముం బెట్టుటకై, దీనిని మీశిశువులతోఁబాటు కొంతకాలము సాఁకకతీఱదు. అమ్మా! ఇదేపాదములంటి వేఁడుదాన" నని గోలుగోలున నేడ్చెను.

సుందరమ్మయు నామెజననియు నందుల కియ్యకొనిరి. భర్త పొలమునుండి వచ్చువేళయైనదనియు, నేఁటికి వారు బిడ్డతో గృహమున కేఁగుటయే మంచిదనియు గంగమ్మచెప్పి, శకుంతలను సుబ్బులక్ష్మమ్మచేతి కందిచ్చుచుండెను. అట్టితఱిని

నప్పలసామి క్షేత్రమునుండి యింటికివచ్చెను. వానికెదుటఁ దనిల్లాలు కనఁబడుటచేఁ దనయాజ్ఞదప్పి చరించుచున్నదని యాతఁడు భార్యపైఁ గినిసెను. కాని కినుకచూపుటకిది సమయముగాదని యెంచి తనగదిలోనికిఁ బోవుచుండెను. దారిలోఁ దనభార్య సుబ్బులక్ష్మమ్మచేతికిచ్చు శిశువువంకఁజూఁచి యాఁగిపోయి, 'యీపిల్ల యెవ'రని వారలనడిగెను. వారిలో సుబ్బలక్ష్మమ్మ మామనుమరాలని చెప్పి గంగమ్మ మౌనముఁ గాపాడెను. అప్పలసామి మరల బిడ్డవంకఁ దేఱిపాఱఁజూచి "నేనానడుమఁ జెన్నపురిలో నొకపిల్లను, బండికై పరువెత్తిపోవుచు వంతెనక్రింది యేటిలోఁ బడిపోవనున్నదానిని, నపాయమునుండి తప్పించి కాపాడితిని. ఆబిడ్డ రామయ్యచెట్టిగారి కూఁతురని యవ్వలఁ దెలిసినది. ఈశిశువుకూడ నచ్చు మాశిశువువలెనే యున్నది." అనెను. వారందఱుఁ దెల్లవోయిరి. "ఏల యట్లు తెలతెలఁబోవుచున్నా"రని యతఁడు వారినడుగఁగా, సుబ్బలక్ష్మమ్మ, "మఱేమియుఁగాదు. నాఁడాపిల్ల ప్రాణములిచ్చినది మీరా, యని యాశ్చర్యపడుచున్నాము. మే మారామయ్యచెట్టిగారింటికి విందునకుఁబోయితిమి. అప్పటికి బిడ్డను గాపాడినవానిపే రెవ్వరికిఁ దెలియకుండెను. నేఁడప్రయత్నముగా మీరేయని వినుటచే వెఱఁగుపడి యట్లుంటి" మని మాఱుపలికెను. నాఁడు తనకూఁతు ప్రాణములఁగాచిన పుణ్యాత్ముఁడు తనప్రాణకాంతుఁడే యని తెలిసినప్పుడు గంగమ్మ మరల వెనుకటి హేయజీవనమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని

యిట్టి మహాపాపకారశీలిని నిట్టి మహామహిమాన్వితుని, నిట్టి పురుషపుంగవుని వీడి యొక్క చంచలహృదయుని, మదాంధుని కపటశీలినిఁ జెట్టఁబట్టి తనదేహము, హృదయము, ఆత్మయు, నపవిత్రపఱచుకొంటిఁగదా యని లోలోన నత్యంతదుఃఖముం బొందెను.

అప్పలసామి యట్లుపలికి తనగదిలోనికిఁ బోయెను. తమిళులు గంగమ్మకడ సెలవుఁబుచ్చుకొని బిడ్డతో నింటికిఁ బయనమైరి. వారిని వీథిగుమ్మముదాఁక వెళ్లి సాగనంపఁదలఁచి గంగమ్మకూడ నడచెను. వారు వీథిలోని కేఁగినపిమ్మట గంగమ్మ సుబ్బలక్ష్మమ్మతో మెల్లఁగా, "తల్లీ! మీరు మూఁడునాళ్లు దినములాఁగి, బిడ్డ సుందరమ్మగారితోను వారిబిడ్డలతోను బరిచయముఁగల్గించుకొని యించుక చనవుతోఁ దిరుగాడువఱకుఁ జూచి మఱిపోవలయును. (బిడ్డవంకఁదిరిగి) అమ్మా! రేపు నీదగ్గఱకు వచ్చి నేనే బువ్వపెట్టెదను. నేఁటి కమ్మమ్మగారే నీకన్నముఁ బెట్టుదురు. అక్కడ నీకన్నయ్యలు, అక్కయ్యలు, చిన్నపాప—వీరందఱు గలరు. వారితో నాడుకొనుచుండుము. (ముందువెక్కలుచూచి ముద్దుపెట్టుకొని) పొమ్ము" అనిపల్కి వారిననిచి, లోనికిఁబోయెను.

ఇప్పట్లు నా మోహహృదయావేగము వర్ణింపఁబూనుటకన్న నూహించుకోనుఁడని చదువరులకే విడిచిపెట్టుట మేలని మానితిమి. అప్పలసామి భార్యను దమిళులతో సంపర్కమువలదని మరల గట్టిగాఁజెప్పి నాయంస్నానమునకుఁ బోయెను.

౧౮ మాతృప్రేమ.

అప్పలసామి పొలమునకో పట్టణమునకో మఱియొక చోటికో యేఁగఁగాఁజూచి, గంగమ్మ ప్రతిదినము స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికిఁబోయి బిడ్డనుచూచి కొంతసేపాడించివచ్చుచుండును. బిడ్డకు జ్ఞానమువచ్చినకొలఁదిఁ దల్లిని దరుచుగాఁ జూడఁగోరుచుండెను. దానినోరుపడలేక సుందరమ్మ యేదాసి చేతనో గంగమ్మను రమ్మని కబురు, పంపుచుండెను. దినమునకు రెండుసారులు కొన్నికొన్నిపట్ల మూఁడుసారులు గంగమ్మ కూఁతుకడకుఁ బోవుచుండెను. అప్పలసామి యూరలేనప్పుడు బిడ్డనుదీసికొని తమిళులే గంగమ్మయింటికివచ్చుచుండిరి. కొన్నాళ్లు రహస్యముగాఁబోయిరాఁగల్గినది. కానియు వలరహస్యము దాఁగినదికాదు. తానెఱిఁగినవారలలో నొకరు కనఁబడి పలుకరించుచుండువారు. వారితో నేవో యబద్ధములు పల్కి యామె పోవుచుండెడిది. ఎన్నాళ్ళట్టు లనృతమాడి నెగ్గుకొని రాఁగలదు? ఆమెయందుఁ జాలమంది కనుమానము గల్గి భర్తతో నామెనిత్యము స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికిఁ బోవుటను గూర్చి చెప్పుచుండిరి. అప్పలసామి కోపించి భార్యను దిట్టుటయు నొక్కొకతఱిఁ గొట్టుటయుఁగూడఁ బ్రారంభించినాఁడు. తనచర్య బయటపడినప్పుడెల్ల నేదో యొకసాకుఁ గల్పించి మగనితోఁజెప్పి యతనిని సమాధానపెట్టఁజూచుచుండెను. సుందరమ్మ గంగమ్మగుణములఁ జెఱచి యామెను దన మగనికో మఱియొకనికో తార్చుచున్నదనియు నప్పలసామి

యనుమానంపడుచుండెను. క్రమముగా గంగమ్మ మాటల యందాతనికి నమ్మకము చెడఁజొచ్చెను. "అయ్యో! నేనెట్లు భరింతు? కన్నకడుపగుటచేఁ గూఁతు నుపేక్షింపఁజాలను. దాని నుపేక్షింపకుండవలయునన్న భర్తను మోసము చేయక తప్పదు. మోసముచిరకాలముదాగదు. అయ్యో! దైవమా! నాకీవిషమసమస్య లేలకల్పించితివి? నిజమాడి నాకూఁతు కొఱకాతమిళులయింటి కరుగుచుంటినని నాభర్తతోఁ జెప్పుదునేని, మున్నున్న గోడును జెడునుఁ నేనింత భ్రష్టురాల నైతినని యాయనకుఁదెలియదు. తెలిసిన, విడాకులేగదా? ఈశ్వరా! నాకేదిదారి? ఏదోఁ దారిఁజూపి రక్షింపుముఁ. కాకున్న, నా ప్రాణములంగొని నాబాధలుడుపుము," అని గంగమ్మతనలోఁ దాను బల్కికొనుచుండెనుఁ

అప్పలసామి కనుమాన మెక్కువైనకొలఁది వ్యవసాయపుఁబనులడుగంటుచుండెను. అతఁడిల్లుకదలి యూవలావలకువెళ్లుటమానుచుండెను. ఎక్కడికేని పోయినను త్వరితగతిని మరలివచ్చుటకు మొదలిడెను. తానిలువిడిచి యెక్కువసేపెక్కడనైన నుండవలసి వచ్చినయెడలఁ దనభార్య చర్యఁ గనుచుండుఁడని యొకరిద్దరునౌకరులను వేగులవాండ్రనుగా నియోగించుచుండెను. ఇట్టులామె బ్రతుకు కడకత్తెరలోని పోఁకచెక్కవలె నుండెను.

గంగమ్మ పగటివేళ సుందరమ్మగారి యింటికిఁబోవుట మాని, రాత్రిలయందు మగఁడు నిద్దురవోయినతర్వాత,

నింటిపనులు చేయుచుండునట్లు నటించి, కూఁతుకడకరిగి చూచి, నిద్రించుబిడ్డనులేపి, యెత్తుకొని, యేహో యాహారప దార్థములం బెట్టి లాలించివచ్చుచుండెను. శకుంతలకుఁ దెలివిదే టలువచ్చినకొలఁది నూరటగలుగుచుండెను. అది తనయీడు బాలబాలికలతో నాటలాడుకొనుట కలవాటుపడెను. కాని తల్లినిజూడకుండ నొక్కనాఁడేని నిలువలేకుండెను.

ఈరీతిగాఁ గొన్నినెలలు గడచెను. వృద్ధులపాలిట మృత్యుదేవతయగు హేమంత మేతెంచెను. గోపాలపట్టణము పర్వతప్రాంత ప్రదేశమగుటచేత నంతఁ జలి మిక్కుటముగా నుండెను. అప్పుడు చేలకుఁ గోఁతలు జరగురోజులు గావునఁ గర్షకజనులు రేయింబవలు బొటలయందుఁ దిరుగుచుండిరి. సీతుబాధ గణింపక కూఁతుపైఁగల మమకారముచేత గం గమ్మ యర్ధరాత్రమున నిలువెడలిచనుచుండ నామెనెఱిఁగిన పాలికాఁపులిద్ద ఱొకసారి కనఁబడి ,,అమ్మా! ఇంతనడిరేయి నెక్కడికిఁబోవుచున్నా”రని ప్రశ్నింపఁగా, నామె యాలో చించిచెప్పుటకుఁ గాలముచాలక ,,యొకపనిమీఁదస్టేషన్ మాస్టరుగారియింటికిఁ బోవుచున్నా,, నని మాఱుపల్కెను. చలియక్కువగా నున్నప్పుడెల్ల నామె తనబిడ్డయెట్లులున్నదో యని భయపడుచుండును. తఱుచుగా నాబిడ్డకుఁ జలిగాలితగి లి యారోగ్యపరిస్థితులు చెడినట్టులో జ్వరముతగిలినట్టులో మఱియే యితరవ్యాధియో కలిగినట్టులో యామె యూహించుచుం డును గాని, బిడ్డయానందముతోఁ దోడిబిడ్డలతో నాడుకొను

చుండుననికాని, సుఖముగా నిద్రించుచుండుననికాని,తలఁపదు. అత్యాదరః పాపశంకి "యనిపెద్దలుచెప్పుట కామెయే ప్రబల నిదర్శనము.

వేఱొకనాఁ డెప్పటియట్ల మగనినిద్రఁబుచ్చి గంగమ్మ సుందరమ్మయింటికిఁ జనుచుండెను. దారిలో వెనుకటిపాలి కాఁపులును, వారికామందగు నొకక్షత్రియుఁడును నామె కంటఁ బడిరి. ఆమె చెట్టుచాటునకుఁబోయి దాఁగికొనఁ జూచెను. కాని వారు లెస్సఁగాఁ దన్ను గుర్తించిరని యెఱుఁగుట చే నది మఱింత యనుమానహేతువని యూహించి యెదుటఁ బడియెను. "అమ్మగారు మరల వెళ్ళుచున్నారెక్కడికో!" యని యొకపాలికాఁపనెను. ఆమెకలవరపడుచు "స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికే,, యని జవాబిచ్చి వెనుకవెనుక చూచుచుఁబోయెను. తామిదివఱ కామెనుజూచి యొకపర్యాయము మాటాడుటయు, రెండుమూఁడుసారు లామె నిశీథమున నారీతి మాష్టరుగారి బసకేగుచుండ దూరమునుండి చూచి గుర్తించుటయుఁ బాలికాఁపులు తమయజమానునితోఁ జెప్పిరి. ఆయజమానుఁడును నామెచర్య యనుమానాస్పదమే యని వచించెను.

మరుఁనాఁడాక్షత్రియుఁడు పనిఁగల్పించుకొని యప్పల సామియింటికి వచ్చి "అప్పలసామీ! నీకు క్షేమమేకదా?,, యని యడిగెను.

అప్ప—అయ్యా! నా క్షేమమున కేకొంతయులేదు. ఏదోపనియున్నఁగాని తమరు మాయింటికిరారు.

రాజు—పనేమియులేదు. నిన్నరాత్రి రెండుజాములకు నేను బాలికాఁపులతోఁ బాలమునుండి యింటికేతెంచుచుం టినిఁ అప్పుడు నీభార్య యేదోతొందరపనిమీఁదఁ గాబోలు స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింటఁకేగుచున్నది. మాపాలికాఁపొకఁ డామెను బలుకరించెను. కాని నేను మాటాడలేదు. తాను మాష్టరుగారియింటికే పోవుచున్నట్టు లామె వచించెను, అంత యర్ధరాత్రిమున నొంటిగా నీమె యేలపోవలయునని శంకించి తిని. అప్పుడు రైలుబండ్లు వచ్చువేళయుఁగాదు. నీకేదోజబ్బు చేసినదేమోయని యనుమానించితిని. ఇనుమునకైనఁ ద్రుప్పు పట్టునుగాని, నీకు భయములేదని మరలనూహించితిని. కాని సందేహము. దీర్చుకొనుటయే మేలనియిటువచ్చితిని.నీవారోగ్య వంతుఁడవై యున్నందులకు సంతోషముగానున్నది. విశేషము లెవ్వియులేవుగదా?

అప్ప—నిన్నరాత్రిముననా! నా భార్యమీకుఁ గన్పట్టి నదా!మీరు మఱియొకతెనుజూచి యామెనుగాఁ దలఁపలేదు గద?

రాజు—మీకాసందేహ మక్కఱలేదు. మాపాలికాఁపు నీభార్య యారీతిని నిశీథమున మాష్టరుగారి యింటికేఁగుచుం డ బలుసారులు చూచి నాఁడఁట ఆమెమాపక్కనుండియే

పోయినది. దీపపు వెలుతురులో నామెను బూర్తిగా జూచితిని. కంఠధ్వని వింటిని.

అప్ప—ఆలాగునా! (అనితల పంకించెను)

రాజు—అలజడులెవ్వియు లేవుగావున, దృష్టివడితిని. పోయెదను.

అప్ప—చిత్తము. మీదయకు మిగుల గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు లాక్షతిప్ఱుఁ శోక-ఘోరవిషబీజ మాగోపుని హృదయక్షేత్రమున నాటిపోయెను. దాని విషము త్రాఁచుఁ బాముపిసమువలె నిమిషములో నప్పలసామి యొడలెల్ల వ్యాపించి యతనికొక విధమైన తాపముదయింపఁజేసెను. ఆతాపపముచే నతఁడు వేఁడినిట్టూర్పులు పుచ్చుచుండెను. మేనెల్ల స్వేదోద్గమమయ్యెను. పిచ్చియెత్తినవానివలె నతఁడు వాఁకిటఁ బ్రచారము చేయుచుండెను. ఏమిసేయుటకు నతనికిఁ బాలువోకుండెను. అతనితీరుఁజూచి గంగమ్మ మరల నేదో కీడు మూడినదని యనుమానపడినది. కాని యట్టితఱిం దానెదుటఁ బడుటకన్నఁ బరోక్షమం దుండుటయే మేలని తలఁచి యామె వంటయింటనే కూరుచుండియుండెను. అంత నప్పలసామికొక యుపాయము తోఁచెను. అది మనస్సునకు సరిపఱుచుకొని, యతఁడు తాపము నించుక చల్లార్చుకొని, తాత్కాలికముగాఁ దనకుఁగల్గిన భావోద్రేకము నడంచుకొని, యెప్పటివాలకము నే పూని, నాఁడింట మెలంగుచుండెను. తనవెనుకటిచర్య జ్ఞప్తికివచ్చికాఁబోలు నతఁడట్టులుండెనని యూహించి గంగ

మ్మయుఁ దనగుట్టు వెల్లడికాలేదనియే సమ్మి యూరట వహించి యుండెను.

రాత్రి యెప్పటివలె మగఁడును దానును భుజించిరి. మగఁడు కొంతతడవు పుస్తకమొకటి చదువుకొనుచున్నట్లు కనఁబడఁ దాను జాలసేవు పసువులమేఁతలు పాఁడిసవరణలుఁ మున్నగుపనులయందు నిమగ్నయై యున్నట్లు నటించెనుఁ నేఁడు తనచర్య నటనమని యాతఁడు గ్రహింపఁగల్గెను. కాని యాతనిచర్యయు నటనమేయని గంగమ్మ గ్రహింపలేక పోయెను. అప్పలసామి పదిగంటలరాత్రివఱకు లేచనువుచున్నట్లుండెను. గంగమ్మ యింకను బనిఁజేయుచున్నట్టులున్న నతఁడనుమానించునని తలఁచి పనులెల్లముగించుకొని, శయనమందిరమునకుఁ బోయెను. అప్పలసామియుఁ బడకఁజేరెను. అప్పటికి గంగమ్మమేనువాల్చి నిదురనటించుచుండెను. అప్పలసామి యామెను మాటాడింపక తానును మేనువాల్చెను. గంగమ్మ కన్నులుమూసి దీర్ఘనిశ్వాసములతో నిద్దరవోవుచున్న దాని భూమికంగొని జయప్రదముగా నటించెను. అప్పలసామియుఁ గన్నులుమూసికొని కొంతసేపు చిన్నిచిన్నియూర్పులును, గొంతతడవు పెద్దపెదయూర్పులును, నవల గుఱ్ఱుతో గూడిన యూర్పులును బుచ్చి తనపాత్రముంగూడ లెస్సఁగాఁ బోషింపఁగల్గెను. మగఁడు గాఢనిద్రయే చెందుచుండెనని గంగమ్మ నిశ్చయించి చప్పుడుచేయకుండ మెల్లఁగలేచి పిల్లివలె నడుగులిడుచు, వాఁకిటికివచ్చి మరల నింకొకసారి భర్తవంకఁ

జూచి యతఁడింకను గుఱ్ఱుపట్టి నిద్రించుచున్నటులేగాంచి, పెరటి గుమ్మము తెఱచి, పైనిగొండెముంబెట్టి చప్పుచప్పున, సుందరమ్మ యింటికేఁగుచుండెను.

అది కృష్ణపక్షైకాదశి. పదునొకండుగంటలు దాఁటినను జంద్రోదయముకాలేదు. నక్షత్రములకాంతి యుండెనుగాని, దానివలనఁ జెట్లచే దట్టముగాఁగప్పివేయఁబడినబాట తిన్నఁగాఁ గాన్పింపకుండెను. ఆమె హృదయములో వెలుఁగు ప్రేమ జ్యోతియే దేదీప్యమానములైన కాంతులను ముందు పంపు చుండఁగా, గంగమ్మ నిర్భయముగా నడచి పోవఁజొచ్చెను. ఆమె వీధిలోని కేఁగుటఁగని యప్పలసామిలేచి, కఱ్ఱకత్తియొకటి చేఁబూని తానును జప్పుడుచేయకుండఁగనే వీధిలోనికి సింహాద్వారముగుండ వచ్చినిలిచెను. అప్పటికి గంగమ్మ సుమారిరువది గజముల దూరమునఁ బోవుచున్నది. అతఁడొక తాళము వీధిగుమ్మమునకు వైచి, తానుగూడ నామె వెను వెంటనే బయలుదేఱి బాటప్రక్కలనున్న పొలాలగట్ల మీఁద నడుచుచు వచ్చుచుండెను. గంగమ్మ తన్నెవ్వరేని వెంబడించుచున్నారేమోయని నడుమనడుమ వెనుకకుఁదిరిగి చూచుచుండెడిది. కాని యప్పలసామి యామెకు గోచరింప కుండ నడుచుటచే నామె కనిపట్టలేకపోయెను. స్టేషన్‌మాష్టరు గారి పెరటిగుమ్మము తలుపులు గంగమ్మకొఱకు వేయింబ వలు తెఱువఁబడియే యుండును గావున, నామె యాద్వార

మున లోనికరిగెను. అప్పలసామియు నామె వెనువెంటనే వచ్చి యాగుమ్మముకడ నాఁగెను.

గంగమ్మ లోనికేఁగుటయు, నందు వసారాగదిలోఁ దూఁగుటుయ్యాలలోఁ బండుకొని నిద్రించుచున్న బిడ్డను ,,అమ్మా! శకుంతలా! లే. తల్లీ!" యనిపిలిచి లేపుటయు, పిలిచినంతనే యులికిపడి యాబిడ్డలేచి గంగమ్మను గౌఁగిలించుకొని, ,,అమ్మా! ఇప్పుడొచ్చావు? నేను బువ్వతిన్లేదు" అని చెప్పుటయు, ,,అయ్యో! వెఱ్ఱితల్లీ! నారాక కొంచెమాలస్య మైనంతమాత్రమున నీవు బువ్వతినవలదా? అత్తయ్యగారు తినుపించలేదా?" యని యామె బిడ్డనడుగుటయు, లేదని బిడ్డమారొవ్వలికి యేడ్చుటయు, నామె బిడ్డనెత్తుకొని దగ్గఱనున్న యొకచిన్న ‹బీరువా› కడకేఁగి యందున్న పెట్టెలోని ‹బిస్కట్లు›, కొన్నితీసిపెట్టుటయుఁ, గడపట బిడ్డనక్కాలలో వైచుకొని పాలుడిపి నిద్రఁబుచ్చుటయు, నప్పలసామి కాంచెను. అతని కాశ్చర్యము, భయము, శోకము, క్రోధము, మఱియు నేవేవో జనించెను. కాని గభీరహృదయుఁడగుటచే వేనిని బైకిరానీయలేదు. ,,ఆహా! ఈచర్యఁ గప్పిపుచ్చుటకే కాఁబోలుఁ నిది ‹యెందుంటివని నన్నడుగకుఁడు. భ్రష్టురాల నై తిననుట సత్యమని, నాతో నలనాఁడు వచించినది! ఇది యెంత జగవెంత! ఎంతమోసకత్తె! ఆనడుమ నొక ముసలి దానితో సుందరమ్మ వచ్చినప్పుడీ బిడ్డనే యిదియెత్తుకొని యున్నది. దీనివైఖరింజూడ నీశిశువు దీని కుపభర్తవలనఁ గల్గి

నదనుట కెట్టిసందియమును లేదుగదా? రామయ్యసెట్టి బిడ్డను నేనొకతతోఁ గాపాడితినని చెప్పినప్పుడిదియుఁ దక్కుఁగల తమి ళస్త్రీలును నివ్వెఱపడిరి. ఆనివ్వెఱపాటున కర్థమిప్పుడు గోచ రించుచున్నది. ఈబిడ్డయే రామయ్యసెట్టి బిడ్డకావలయును! ఇదినేను సందేహించినట్లుగా రామయ్యసెట్టితో లేచిపోయి యుంటనిజమే. ఆహా! వాఁడెంతమోసగాఁడు! 'అమ్మతోడు. నేనెట్టి పాపకార్యమును జేసియెఱుఁగ' నని కల్లబొల్లిమాటలాడి నాకు నమ్మకముం బుట్టించినాఁడు. తమిళదేశపు మోసమం తయు వానికడనే యున్నదిగదా! నాతో మాటాడునపుడు స్నేహరస మొలికించుచు వికటమందహాస మొనర్చుచు మా టాడినాఁడు. వాని వాలకముంగాంచి, వాఁడు విశ్వాసార్హు డనుకొంటిని. నాకొంప దీసినాఁడు. పయోముఖవిషకుం భము, గోముఖవ్యాఘ్రము! ఇదియామూరనే నన్నుఁగికురించి పరపురుషునితో వేశ్యవలెఁగాఁపురముఁ జేయుచు మూఁడేం డ్లుండుట నేను గ్రహింపకపోయితినే! నావంటి మందుఁడుం డునా? నేను బెండ్లాడినకాంత పరపురుషునిఁ జేపట్టి వానివలనఁ గన్నకూఁతునకు వర్ధంత్యుత్సవముం జేయుచుండఁగా, నెట్టి యనుమానమును లేక నేనాయుత్సవమునందుఁ బాల్గొని విందుఁగుడువ నేఁగితినిగదా! నాకన్న గొప్పయవివేకి లోకము లోనుండునా? (ఒకనిట్టూర్పుపుచ్చి) ఇప్పుడేమి చేయవల యును? ఇది భ్రష్టయని మున్నెఱిఁగియున్నను, దీనిదురితర హస్య మామూలముగా నెఱుఁగకపోవుటచే నేనూరటఁ గాంచి

మరల దీనితోఁ గాఁపురమున కియ్యకొంటిని. ఇది యొనర్చిన పాపము రూపముందాల్చినా యెట్టయెదుటఁగన్పట్టుచుండ నేనిఁక నెట్లుసహింపఁ గలుగుదును? ఓదైవమా! నాకేదారి కల్పింతువు? నేనుదీనిని విసర్జింపఁ జూచినను, నాపరితాప మడంగదు. ఇదియు దీనిబిడ్డయు నాకంటఁ బడునప్పుడెల్ల నాయువమానాగ్ని రగిలి నన్ను దినదినము దహించి వేయుచుండునుగదా? ఆయగ్నిచే దహింపఁబడి దినక్రమమున నేనాఁడో చచ్చుటకన్న, నేఁడే యేయుపాయముచేతనో ప్రాణములు గోలుపోవుట యుత్తమమార్గమగునుగదా! ఓయీశ్వరా! నన్నీ భూలోకరంగమున నవతరింపఁజేసి నాచే నాడింపఁదగిన నాటకమాడించితివి. నీవు నేపథ్యమున నిల్చి నన్ను నీకడకురమ్మని పిలిచెడు ఘంటానాదము నీవుచేయుచున్నట్లు నాకు గోచరించుచున్నది. ఇఁక నీపాత్ర నిష్క్రమింప వలసినదే. ఇదేవచ్చుచున్నాను. ఉన్నపాటుననే వచ్చుచున్నాను. నేను సవరించుకొనవలసి నదేదియు లేదు. అయిన నొక్కసారి నాభార్యతో మాటాడి మఱివచ్చుచున్నాను." అని తనలోఁదాను బల్కికొని, జోలపాటలఁబాడుచుఁ దనబిడ్డను జోకొట్టుచున్న భార్యనుబిలిచి యిట్లుప్రసంగించెను.

అప్ప—గంగా! (అని పిలుచునప్పటికి గంగమ్మ యులికిపడి బిడ్డనచ్చటనే దిగవిడిచి యీవలకువచ్చెను.) నినొక్కప్రశ్నముమాత్రమే యడిగెదను. దానికిసరియైన జవాబు,

దేవుఁడేసాక్షిగా నున్నాఁడనియెంచి, నెంటనేచెప్పుము. ఆశిశు వునకును నీకునుగల సంబంధమేమి?

గంగ—(తనులత వడఁకుచుండ నిలిచియున్నది, యొక్కపాటున మగనిపాదముల పై వ్రాలి) ప్రాణేశ్వరా! మహాపాపాత్ముఁరాలనగు నేనింకను దాఁపఁగలనా? ఆబిడ్డ నేను గన్నకూన. దానిపైఁగల మోహముచే నేనుమీయాజ్ఞ నతిక్రమించి యిటకు వచ్చుచున్నాను. కనువుఁదీపిని దోఁయఁజాలకయుఁ దమయానతి దాఁటఁజాలకయు నాపకుతాప మాయీశ్వరునికే యెఱుక. గుర్కెడ్డు ప్రాణములేకదా, యేలవిడు వరాదని యూహించితిని. కాని నేను మృతినొందిన, నాబిడ్డ గతి యేమగునో, యదికూడ నన్ను వెంబడింప వలసియుండు నేమోయని సంకోచించి యాప్రయత్నము మానితిని. రూపొందిన నాపాపముం దమకుఁ జూపుట యధికతాపహేతువని యందునకు సాహసింపనైతిని. నాగుట్టు బట్టబయలయ్యెను గనుక, నేనిఁకజీవింపరాదు. నన్ను మీచేతులతోఁ జంపి యీపిల్లనుమాత్రము కాపాడుఁడు. నాయాత్మకు శాంతి గలుగును.

అప్ప—ఇప్పుడు నిన్ను శిక్షింపవలసిన పనేమియులేదు. పుత్రికామోహముచే నీవొనరించిన యీరహస్యచర్య యంత గానింద్యముగాదు. బుద్ధిపూర్వకముగా నీవుచేసిన ఘోరపాప మునకై నీవు పశ్చాత్తాపపడుటకును వలనుగాకుండ, నీకా బిడ్డయడ్డంకియైనది. అంతేకాక యది నీదురితములను బెరుఁగఁ

జేయుచున్నది. కాని యది నోరెఱుఁగని కూనయగుటచే, దాని నేమనఁగలము? నేను మాత్రమిఁక నీకడనుండఁజాలను. ప్రజలమొగములు చూడఁజాలను. నేనెందేనిపోయెద. నాకిఁకఁ బ్రపంచముతోఁ బనియేలేదు.

గంగ—అయ్యా! హృదయేశ్వరా! మీరేయెందేని పోయిన, నిఁకనేనా? నాబిడ్డకిప్పుడు కొంచె మింగితము గలుగుచున్నది. ఇఁక నెవ్వరో దానిని గాపాడకపోరు. కావున నేను మీవెనువెంటవత్తును. దయతో నారాకకనుమతింపుఁడు. మిమ్మువిడిచి నేను మనఁజాలను.

అప్ప—అదివట్టమాట. మూఁడేండ్లు మనలేదా?

గంగ—నాచపలబుద్ధి నన్నట్టు లీడ్చుకొనిపోయినది. అందుకు నేనుబడు తాపము నాహృదయమునకేగాని యొరులకెఱుకపడదు. మున్నెట్లు వర్తించినను, నిఁకముందట్లు మీయెడఁబాటునునహింపఁజాలను. మిమ్మువీడినయుత్తరక్షణమున నేను గుండె వ్రీలఁజనిపోవుదును. నామాట నమ్ముఁడు. అది నిశ్చయము.

అప్ప—నేనునమ్మను. ఇఁకనీదారినీది. నాదారినాది. నాకు భగవంతుని యాహ్వానము వచ్చినది. అతఁడొనర్చు గంభీరవిషాణధ్వని నాకువిస్పష్టముగా వినఁబడుచున్నది. నేనిఁకఁ బోవకతప్పదు.

అని చివాలున నతఁడు వెనుకకుఁ దిరిగిరొుక్క పరువుపఁ

బోవఁజొచ్చెను. "నేను ని మ్మనుగమించుదాననే" యనుచు గంగమ్మయు నాతనివెంబడిఁ బరుగిడెను.

---

౧౯ నిధనము.

—)o(—

అప్పలసామి చంగుచంగున దుముకుచుఁ బొలముల వెంబడిఁ బరువెత్తి యొకయేటిలోదిగి దాని నవలీలనీఁది యావలనున్న కొండనెక్కి వేగముగాఁ బోవుచుండెను. అతనికి గమ్యస్థాన నిర్ణయములేదు. పోవుటకొఱకే పోవుచుండెను. గంగమ్మ యాతని ననుసరించి యేటిదాఁకఁ బరుగెత్తఁగల్గెను. కాని యామె కీఁతరాదు. గనుక నేటిలోదిగి ముందునకుఁ బోలేక, యేటిగట్టువెంబడిని గొండకావలిప్రక్కకుఁదర్వరితగతిని బోవుచుండెను. మనస్సు చలించి యొక్కమచ్చునసే పరుగిడు నప్పలసామి కొండకొనఁ జేరినతర్వాత నడుగులు తడఁబడుట చే జాఱిపడెను. ఆపాటుచే నతఁడు మూర్ఛిల్లి రాలపై దొరలి పోవుచు నడుమనొకభూరివృక్షమడ్డురాఁగా దానిచే నాఁపఁబడి యుండెను. అతనికిఁ జైతన్యమేలేదు. దేహమంతయు గాయములయ్యెను. మనస్సులోనిగాయము చెప్పనక్కఱయేలేదు కదా! ఏటిగట్టునఁ బరుగులిడు గంగమ్మ మఱియొక కొండ నారోహించి భర్తకై వెదకుచుండెను. "నాథా! నాప్రాణ నాథా!" యని పేరెలుంగునఁ బిలుచుచు నామెపోవుచుండెను.

అప్పటికిఁ జంద్రోదయము కానున్నది. ఆకసమించుక ధావళ్యము వహించి యుండెను. ఆమె యొక్క తీరుననే పర్వత శిఖరమునకుఁ బరుగుపరుగునఁ బోయెను. అక్కడ నిలిచి మరల “ప్రాణనాయకా! ఎచ్చటనున్నావు? నన్నిట్టి విషమపరీక్షకు లోనుగావించుట తగవుగాదు.” అని యఱచెను. గొంతెత్తి యేడ్చెను. కాని యామెది యరణ్యరోదనమయ్యెను. అంతఁ గ్రమముగాఁ జంద్రుఁడుదయించుటయుఁ దత్కిరణములు వృక్షాగ్రములును గొండకొనలును నెక్కుటయుఁ దటస్థించెను. వెన్నెల వెలుంగునకుఁ గరంబు మఱుంగు చేసికొని గంగమ్మ యన్ని ప్రక్కలం గలయం జూచెను. ఎదుట నింకొకకొండయు, రెండుకొండలకును మధ్యమందొక ప్రవాహమును నామెకుఁ గాన్పించెను. తానిందాఁకఁ దరింపఁజాలకపోయిన యేఱది యే కాఁబోలు ననియుఁ, దాను భర్తయెక్కినకొండకాక వేఱొక కొండ నెక్కితిననియు, నామె గ్రహింపఁ గల్గెను. క్రమ్మఱఁ గంఠమెత్తి భర్తను బిలిచెను, అకొండమీఁద నతఁడు కాన్పించునేమోయని తన విశాలనయనముల నింకను విశాలతరములు గావించి యరసెను. అప్పుడొక మూలుగు వినఁబడెను. ఆమె మఱియు నాత్రముతో నారయఁ జొచ్చెను. తన కెదుటి కొండ చరియమీఁద నొకతరువును బట్టుకొని యొక మనుజుఁడు పండుకొనియున్నట్టు లామెకు గోచరమయ్యెను. మఱియుం బరికించి చూడ నామనుజుండు తొడిగికొన్న తెల్లనిచొక్కాయు గంగమ్మ కనిపట్టఁగల్గెను. తనభర్తయు నట్టిచొక్కాయునే

నాఁడుదొడిగికొని వచ్చుటచే, నతఁడు తన నాథుఁడేయని నిశ్చయించి, వేగముగా నాతనికడకుఁ బోవలెనను కుతూహలము చేతఁ దానెక్కిన కొండ చరియ యందుఁబరువిడుచుఁ గ్రిందికి దిగఁ జొచ్చెను. ఆపరువున నామెకును గాలు జాఱెను. తూలి పడెను. ఆమె పడినచోటింతక సమముగానుంటచే నామె క్రిందికి జాఱిపోవుచుండెను. పట్టుకొనుట కాధారమేమియు నామెకుఁ లభింపకుండెను. రెండునిముసములట్లు జాఱుచున్న, నామె తప్పక క్రింది లోయలో నియేటఁబడును. తుదకామె కొక పాషాణశృంగ మవలంబముగా దొరకి దానిం బట్టి వ్రేలాడుచుండెను. కాని యామె పై కెగఁబ్రాకుట కేమియు వీలు లేకుండెను. ఇట్టులుండి యామె తన వెనుకతట్టుననున్న కొండ చరియమీఁదఁ బడియున్న భర్తనుద్దేశించి,"నాథా! నేనీ యేటఁ బడి పోవుచున్నాను. నాప్రాణసంరక్షణముం జేయవా? ఆయాసముచేఁ బట్టుదప్పుచున్న" దని కేకలిడెను.

వెన్నెలసోఁకుటచే నప్పలసామి మూర్ఛనుండి తేఱుకొనెను. ఆతఁడా యార్తనాదమువిని లేచిచూడ నెదుటనున్న కొండమీఁద నొక ఱాతికొనను బట్టుకొని వ్రేలాడుచున్న తనభార్య గాన్పించెను. అతఁడామెను గాపాడనామాననాయని యించుక తర్కించుకొని, యవల నెట్టివారలైనను నార్తిఁ జెంది రక్షణముఁ గోరునప్పుడు రక్షణముంబొంద నర్హులేయని తలఁచి భార్యను గావనిశ్చయించుకొని, తనదగ్గఱనున్న చెట్టు మీఁదుగాఁబోయి, దాదాపుగా నావలికొండ నంటియుండు

దిక్కులన్నియు మార్మోయునట్లుగా బిగ్గఱగా రోదనమొనరించెను. అది యర్ధరాత్రి మించుకమీఱియున్న సమయము-నిర్జనప్రదేశము. ఆమెకుమార్వ్రలుక నక్కలును గుడ్లగూబలును దప్ప నితరములు లేవు. ఆమె యెంత నేడ్చినను, నోదార్చువారెవ్వరునులేరు. ,,అయ్యో! నేనెంత దుర్మార్గురాలను! నాప్రబతు కాదినుండియుఁ గళంకపూరితమై యే యుండెఁగదా! చిన్ననాఁడా, తల్లిమాట పెడచెవినిఁ బెట్టి యామె కిష్టములేని పెండ్లి చేసికొంటిఁగదా! దానిచే నామెమనస్సు నలయించితిని. తరువాత నాభర్త కిష్టములేని పట్టణ జీవనమునకుఁ బురికొల్పి యతనితోఁ బాటు మహాపట్టణమున నివసించుచు నారోగ్యకరములగు నభ్యాసముల నాచారములను విడిచిపెట్టి, తుదకు నీతికూడఁ బోఁగొట్టుకొని యన్యపురుషునితోఁ గాఁపుర మొనర్చితిఁగదా! అత్తఱి నేననుభవించిన వైభవములకు గర్వపడి కన్నుగానక చరించితిఁగదా! నేనార్చిన పాపములకుఁ బ్రత్యక్షఫలమైన నాకూఁతునందు వెఱ్ఱిమమత నొందియుండి యీమహానుభావునిఁ బలుభంగుల మోస మొనరించితిఁగదా! నాచర్యఁ గప్పిపుచ్చుట కెందఱితోనో యెన్నోయబద్ధముల నాడి యుంటిఁగదా! కడపటి నిముసమందుసైతము నాకుపకృతియొనరించుటకే యత్నించిన నాహృదయేశ్వరునిఁ బత్తెఱంగుల మోసపుచ్చితిఁగదా! తుదకితని ప్రాణములఁ బోఁద్రోలు ఘోరకృత్యమును గల్పించితిఁ గదా! నేనితనిని వెంబడింపకున్న నిట్టి యాపదరాదుగదా! (డగుత్తికతో) నేనే యీయన మరణమునకుఁ గారకురాలనైతిని. ఈమహామహుని నాపొట్టఁబెట్టి

కొంటిని. ఇఁక నేనీభూమిపై బ్రతికి యేమిప్రయోజనము? (అని యొకింత తడవాఁగి) తల్లీ! శకుంతలా! నాకునీతోఁ బూర్తిగా ఋణము చెల్లినది. నీవిఁక నెవ్వరి పాలఁబడుదువోగదా! నా రుపోసిన దేవుఁడు నీరుపోయఁడాయని యింతదనుక ధైర్యము వహించి నిన్నుపేక్షించుచుంటిని. ఇప్పుడు నిన్నుఁబూర్తిగా లోకమునకు విడిచిపెట్టి నాదారిని నేనేఁగుచున్నాను. తల్లీ! దయామయుఁడగు నీశ్వరుఁ డనాథబాలికవగునీయెడ ననుకంపఁబూని నీకాయురాదులొసఁగి నిన్ను సర్వదా కాపాడుఁగాత! ఈశ్వరుఁడే నీకు మాతాపితలు. ఉదారస్వభావులగు ప్రజలే నీకుఁ జుట్టములు."

అనుచు నామెపరివేదన మొనర్చి యామె భర్తకళేబరమునకు మూఁడు ప్రదక్షిణములు గావించి యతని పాదములపైఁబడి కన్నీటిచే నభిషేకమొనరించి, యచ్చటి కొండపై నున్న రాలలోఁ బెద్దదియొకటి దొరలించుకొనివచ్చి దానిని నడుమునకు, భర్త పంచకొంగుచించి త్రాడుగా నుపయోగించి, కట్టుకొని, ,,హర హర! మహాదేవ!" యని కేకవెట్టుచు నీటిలోనికిదిగి లోతునీళ్లలోనికిఁ బోయి యొకటిరెండు బుడగలతో మునిఁగిపోయెను. అప్పటికి మూఁడుజాములరాత్రి మీఁఁది యున్నది. పక్షులు రెక్కలాడించుచున్నవి. ఆమె వైచినకేక యాపక్క నడుచుచున్న యొక పాలికాఁపునకు వినఁబడ నతఁడు వేగముగా నదిలోనికిదిగి చూచెను. వాఁడు మంచి యీఁతగాఁడగుటచే నేఱంతయుఁ గలయనీఁదెను. గంగమ్మ ప్రాణవాయువులు విడిచియే యున్నను, రాతి బరువుక్రింది

కామె దేహమును గ్రుంగఁజేయుటచే నది పైకిఁదేలకుండెను. వాఁడట్లు కొంతతడవీఁదఁగా నవల వానికొకచోట బుడగలు వచ్చుచున్నట్టులు, చేఁపలు తండోపతండములుగా నంముఁజేరి యున్నట్టును బొడఁగట్టెను. అతఁడక్కడ నొక్కమునుకవైచి తడవిచూడ గంగమ్మదేహము సోఁకెను. వాఁడా దేహమునుబట్టి యొడ్డున కీడ్చుకొనివచ్చిచూడఁగా నొకస్త్రీ, తానెఱిఁగిన గంగమ్మయే. ఈమె బలవన్మరణముం గూర్చి యీమెభర్తకుఁ దెలియఁజేయుట యొప్పనితలఁచి యతఁడు త్వరితగతిని నడచి పోవుచుండఁగా, దారిలోఁ గాలికి మఱియొకశవము తగిలెను. దానిం బరికించిచూడ నది యప్పలసామిశవమే యయ్యెను. అతఁడా దంపతుల మరణమున కాశ్చర్యపడి, దానిని గ్రామాధికారుల కెఱింగింతమని యూరిలోనికిఁ బోయి కరణముగారిని లేపి యావద్వృత్తాంతమును జెప్పెను.

మఱునాఁటి యుదయమున కాయూరివారెల్ల నా యేటిదరికి వచ్చిరి. బిడ్డతో నారొమ్మగము పిళ్లగారును, సుందరమ్మయు వచ్చిరి. బలవన్మరణమగుటచేఁ బోలీసువారుకూడ వచ్చిరి. పండ్రెండుగంటల వఱకుఁ బంచాయితీ జరగుచునే యున్నది. ఆరొమ్మగముపిళ్లగారు గు గంగమ్మ దుశ్చరితమెల్ల నచ్చటఁ గూడినవారికి వినిపించిరి. ఘోఁరవిసరమ్మ కడచినరేయినప్పలసామి తనయింటికివచ్చి భార్య నిట్రి యాపదలొందుచుండఁ జూచి యామెతోఁ బ్రసంగించుటను ఘునక్షుఁ గారకురాలైగఁ దెలిపెను. ఉభయులును బ్రితుకులపై

ప్రాణములు విడిచిపెట్టి రని నిశ్చయించి, తీర్పట్లు వ్రాయించి, రెండుశవములను గలయఁగట్టించి శ్మశానవాటికిఁ గొంపోయిరి. ఆశవముం గొనిపోవునప్పుడు గ్రామములోని గొల్లలందరు మరలఁ గోలాటములతోను, రామభజనలతోను గూడ నడచి యూరంతయు నూరేగించుచుఁ బోయిరి.

ఆ గోపదంపతుల మరణవార్త గోపాలపట్టణమందే కాక విశాఖపురిలోఁగూడఁ దెల్లవారుసరికిఁ దెలిసెను. కర్ణాకర్ణి నావార్త గోడేవారి లోఁగిటనుం దెలిసెను. అక్కడ నూడిగముచేయుచున్న మాణిక్యమ్మ యావార్తవిని యొక్కపెట్టున నేడ్చుచు గోపాలపట్టణమున కేతెంచెను. ఆమె వచ్చుసరికి శవములు దహనము చేయఁబడుటకుఁ జితిపై నెక్కింపఁబడెను. కూఁతుశవముపైఁ బడి యామె చాలసేపేడ్చి తానును నచ్చటివారితోఁ బాటన్ని బియ్య మాశవముల నోళ్లనిడి గంగమ్మకూఁతును జూచుటకు స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింటి కేఁగెను.

ఇట్లు మనకథకు నాయికానాయకులగు నాగోపదంపతులు కథావశేషులైరి. వారి జీవచరిత్ర మాంధ్రులకే గాక హైందవుల కెల్లర కనేకనీతుల బోధించుచున్నది. వానినెల్ల సరయుసని చదువరులకే విడిచిపెట్టి మేము నుపువమానితిమి.—

---

౨౦ ఉపసంహారము.

మాణిక్యమ్మ „కూఁతురా, కూఁతురా" యని పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు స్టేషన్మాష్టరుగారియింటి కేఁగునప్పటికి, నుం

దరమ్మ శకుంతలకు స్నానముఁ జేయించి తలతుడిచి యెత్తుకొని లాలించుచుండెను. శకుంతల బిక్కమొగము వైచుకొని, సుందరమ్మ బుజ్జంపుమాటలనేమియుఁ జెవినిబెట్టక, వెలవెలఁబోయి చూచుచుండెను. అమ్మమ్మ యాక్రందనధ్వని విని పిల్లకూడ నేడువఁజొచ్చెను. మాణిక్యమ్మ సుందరమ్మ యొడిలోనున్న మనుమరాలినెత్తుకొని, బిగ్గఁగౌఁగిలించుకొని బిట్టువాపోవఁ జొచ్చెను. ,,అమ్మా! నోరెఱుఁగని యీకూన గుండెచెదరఁ గొట్ట నెట్లొడ్డఁ దగునా? నీవు గర్భశోకమును లోలోన నిమిడ్చికొనవలయుఁ గాని యీబిడ్డకెఱుక పఱుపరాదు. నీకీబిడ్డయే కూఁతురు. గంగమ్మమాట తలపెట్టకు" మని యోదార్చెను. మాణిక్యమ్మ బిడ్డయడలునని పొరలిపొరలి వచ్చుదుఃఖమును దిగమ్రింగుచు లోలోనఁ గుములుచుఁ గూరుచుండెను.

కొంతతడవున కాగ్రామము పిల్లగారుకూడ స్టేషనునుండి యింటిలోనికివచ్చి మాణిక్యమ్మను బరామర్శించిరి. గోపదంపతులు గతజీవన విధానమంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు లామెతోఁ జెప్పిరి. ఈరీతిఁ గొంతసేపు జరగినతర్వాతఁ బిళ్ళగారు మాణిక్యమ్మను శకుంతలను వెంటఁబెట్టుకొని గ్రామములోనికేఁగి కరణముగారిని దర్శించి యప్పలసామి కాఁపురమున్న యింటిలోనికిఁ బోయిరి. కరణముగారు గ్రామమందున్న గౌరవనీయులగు మనుజులను గొందఱిని బిలిపించి, వారియెదుట నప్పలసామియాస్తియంతయు మాణిక్యమ్మకిచ్చి శకుంతలకు యుక్తవయస్సు వచ్చినతర్వాత దానిని దుర్వినియోగము చేయకుండ నప్పగించు పద్ధతిమీఁద నొకటివ్రాయించి యందు మాణిక్య